د نوې ژبپوهنې په رڼا کې

لیکلار ښود
(یوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکتر م. ا. زیار

۱۳۸۵

Download from:aghalibrary

بسم ا لله الرحمن الرحیم

لیکي پوهه:

لیکی: لیکلار ښود «یوه پښتو ـ کره پښتو»
لیکوال: پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
خپرندوی: د ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپنېټه: پسرلی ۱۳۸۵ / 2006 (تر یونیم کال ځنډ وروسته)

د چاپ رښتې له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي،
بې اخځ ښوونې ترې د ګټنې اجازه نشته .

Download from:aghalibrary

دغه لارښود سم له لاسه د یوې – کره لیکلارې مینه والو ته هممهال د
ساپي، ټول افغان، بېنوا او... انټرنېټ پاڼو له لارې وړاندې کېږي. که
چا پرې د چاپ لوربېینه کوله، له ما سره به هرومرو سلا کوي. (زیار)

ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

Download from:aghalibrary

ننگونه

یوازې اکاډېمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړیز لاسوند او اړوند خبړنیز ریکارډ سره دا رښته درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لارښود راوننگوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکتر پالوال چې له «معیاري پښتو» سره یې دغه یو اروا ړ هم رانغښتی نه دی !

Download from:aghalibrary

A

Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:
(ځو ، ترځو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ- دفاع-
یادونه - ستاینه...(څخه؟)

اردو- انگرېزي ځپلې:
چېرې چې ،څوک چې ،کوم چې...
په ډېر شمېرکې ، په مشرۍ کې...
(کې؟) لاپته ،لادرکه (تری تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

Oxford, July 2006

Download from:aghalibrary

لومړی څپرکی

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلاربنود

Download from:aghalibrary

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلارښود

پیلیزه:

دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو یادو نړیوالو او بیا ګاونډو ژبو پرخلاف په سمه توګه یوه یوازینۍ کره لیکنۍ بڼه نه لري او ډیری لیکوال یې لا تراوسه د خپل خپل سیمه ییز ګړدود، په بله وینا، د خپلې سیمه ییزې ګړنۍ پښتو ښکارندویي کوي او په دې توګه دغې ژبې لا په سمه توګه له ګړني او ګړدودي دریځه یوه کره لیکني ژبني دریخ ته لوړتیا نه ده موندلې، ډك ودلیل یې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنګي پرمختګ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتیا هم پیدا شوې او ننګېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بیا په علمي - فرهنګي سیالۍ کې ولې

Download from:aghalibrary

پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولنې ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی.

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، څومره خنډونه او کرکنډې چې د پښتني ټولنې د ېخبنايي بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي، هماغومره يې د ژبې او فرهنګي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي. مونږ په غړولو سترګو وينو چې پښتني ټولنې لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خېلونو او ټبرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنګه کېدلای شي، ژبه يې په رښتينه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنيو او سيمه ييزو ګړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبنۍ او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آګاهانه هاندوهڅو سره ګړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره تړلې مخبنايي هغه هم په آګاهانه او ځانخبرې توګه ګړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولنې د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنګي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او خنډن بهير هم يو واريز غورځنګ ته راګډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړتيايي پړاوونه وهي.

نورې دا ببولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنگي اوړونونه او غورځنگونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په گردو بېخبنايي او مخبنايي ډگرو کې يې له نورې پرمختللې نړۍ سره سيالي او هملاري په آگاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملارۍ کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتيايني او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د گټې اخېستنې لپاره وړاندي شوې دي، چې د بشپړې کتابي بڼې«پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنی لارښود د هغو گردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرگون دی چې د جنگ وجهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په گډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې ايښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنگ رښتينی پرمختگ او د نړيوالې علمي -

تخنیکي سیالۍ لپاره يې جوګه کېدنه د دغې ژبې لیکنی یووالی او کره والی لومړنی او بنسټیز آر وآړ (اصل و شرط) ګڼي او همزمان يې د ملي رغښت او یووالي پیلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانګیزې علمي هاندو هڅې بیا هم سمې او اړینې نه برېښي، ځانګړې او خپلسري يې بولي، پر همدومره غبرګون بسنه کوو چې دغه ربړه او ټولې ورته ژبنۍ ربړې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولنې یا پېښور پښتو اکېډېمۍ د زاړه نا پوهنیز دود «ټولپوښتنې (رېفرېنډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او یوازې په ژبپوهانو اړه لري. بیا هم دغه اوسنی لارښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنیزې چلند لارې (پروسیجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ل کال د اروابناد علامه حبیبي تر مشرۍ لاندې د یو شمېر دودېزو او نویو ژبپوهانو او لیکوالو په یوه غونډه کې لاسلیک شوی او د هماغه کال د لړم په میاشت کې د پښتو ټولنې تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړیو کې اړوند سرکاري اورګان «زیري» او ورپسې بیاد پښتوپرمختیا او

پیاوړتیادوې میاشتنۍ ((پلوشې)) خپور کړی وو.
نوې، خپلاسي رغاونې یا نوېزونه (نیولوجېزمونه) چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو له رغندو توکونو (اجزاوو) څخه ګڼل کېږي، هم همداسې یوه ورته ژبپوهنیزه ربړه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنیکي یا انفارماتیکي څانګې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې بې د ژبپوهانو او په ځانګړې توګه، ویپپوهانو (لېکزیکولوجېستانو) له لارښوونې رغولای او ټاکلای نه شي.

زه په دغو ژبنیو ربړو او سکالوو کې له اوږدې مخینې (سابقې) او ازمېښت سره سره بیا هم دغه لارښود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لارښود یا د چا خبره کومه کاڼي کرښه نه ګڼم، ځکه یو خوا د پښتو ټوله ګړنۍ او لیکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا یې اوسنۍ ګړندۍ خپرنۍ او فرهنګي پراختیا او پرمختیا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر لیدونه پرمخ راپرانیزي او له دې سره یې اړوند لارښود هم زاز و ادلون بدلون غواړي.
ان په همدغه اوسني لارښود کې د یوه لړ ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړاندیزي بڼه لري. لکه واخلې د (سول، سته ...) او (شول، شته...) تر منځ، یا د (بود - بودند) د انډول په توګه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د یاد شوي علمي پروسیجر له مخې د وروستنیو ځېلونو کره والی په ګوته شوی او زباد

شوی دی. د نیولو جیزمونو په برخه کې یې هم همداسې درواخله.
د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د یوې ټولنیزې ښکارندې (پدیدې) او فرهنګي اربې په توګه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره یې رغاونیز (فونېټیکي او ګرامري) او وییز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره لیکنې بڼه یې هم ورسره هرومرو پر یوه اکر پاتېدای نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنیو سکالوو د پوهنې په توګه له ټولو پرتلیزو (نسبي) سانتیفیکو آرونو سره بیا هم له ټولنیزو پوهنو څخه ګڼل کېږي او په دې ډول یې د نورو سکالوو په څېر معیاري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېدای نه شي. همدا خبره ده چې ان په وتلیو اروپایي ژبو، لکه انګرېزۍ، فرانسۍ او جرمنۍ کې هم دغه بهیر لا تراوسه پر مخ روان دی او یو نیم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي.

چلند لار (پروسیجر)

پښتو، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غږیزو او مانیزو پیلامو (لغاتو) د یوه غونډال (سېستم) په توګه د خپلې ویونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ویل کېږي او اوروړل کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختیا په درېیم پړاو یا پېر (دور) کې ټیکاو لري چې له لسمې زېږدي (میلادي) پېړۍ راپیل شوی او

تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پيړۍ اټکلېدای شي.

پښتو ګړدوددونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (١) سوېل - لويديزه پښتو، (٢) سوېل - ختيزه پښتو، (٣) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو.

يوه - کره پښتو لکه يو - ټوليز - کره ګرامر يې د بېلابېلو ګړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ ايښوول شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده . خو له يوې پېړۍ راهيسی چې پښتو په يو واريز ډول خپرني ډګر ته راګډه شوې، دغه بهير يې هم ګړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آګاهانه او پر له غښتو ژبپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنګي غورځنګ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړ تيايي پړاو ته رارسيدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توګه لا سم له لاسه په ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنی پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (١) رغاونيزه يا ګرامري يو رنګي او (٢) ويي پانګيزه

(لغوي) رنگارنگي.

۱ - رغاونیزه یا گرامري یو رنگي

دا مانا چې د وینگ (تلفظ)، اوازپوهې، گړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو گړدودي ځېلونو (وارینټونو) څخه هماغه یو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو یې تاریخي مخینه یا د ویونکیو شمېره زیاته وي. یا یې هم لیکنۍ او خپرنۍ مخینه او دودوالی ډېر وي، همدا راز یې لنډون، وینگ او خوړوالی او بیا با قاعده والی او نه گډون په پام کې نیول کېږي: لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او یا له ورسید، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسیدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه ړومبی دا.

۲ - ویي پانگیزه رنگارنگي

په دې مانا چې په یوه - کره - لیکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ یا په ملایي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د یوه ویي (لغت) ټول هممانیزونه (مترادفات) رااخېستل کېږي، لکه تیږه، ډبره، گټه، کاڼی، غرگی، کمر... داځکه چې په لړو ډېر مانیز بدلون سره راز راز کارول کېدای شي: تیږه د عامی تیږې (سنگ)، ډبره د کاني (معدني) تېږې، گټه د ودانیزې (تعمیراتي) توکي، کاڼی د آسماني تیږې، غرگی د گردې تېږې لپاره چې د یو څیز د اوړه کولو یا میده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه هممانیزونه د گرامري وارینټو پرخلاف ژبنی او

ليکنی يووالی او کره والی نه ژوبلوي، بلکې لاېې پراخوي او بډايه کوي .

د يوې کره - ليکنۍ پښتو وييپانګه لکه نورې ژبې له څلورګونو خواووڅخه را بشپړېږي :
(۱) ګړدودي وييونه يا ګړوېزونه ، (۲) لرغوني يا ارکاييك وييونه او يا زړوېزونه ، (۳) خپللاسي يا مصنوعي وييونه يا نوېزونه او (۴) پور يا مستعار او د خيل وييونه ، يا پوروېزونه.

په دې توګه ړومبني درې ويي ډولونه د پښتو وييپانګې خپله نږه پانګه ګڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انګرېزي، پرانسي...) ژبوڅخه راپور شوي او دود شوي دي . مانا دا چې ټوله وييپانګه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پرديو ژبو. تر ۲۵٪ زياته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردۍ کوي او کنډيياغي (پتوا) يا لږ تر لږه اردو ترې جوړيږي .

ليکلار او ليکدود :

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په ليکلار کې ژبني اړخونه او ګرامري جوړښتونه تر پام لاندې نيول کېږي. په دې توګه کله چې وايو، کره يا معياري پښتو ليکلار، نو مانا يې دا چې له پورتنيو آرونو سره سم يې د يوې - کره پښتو استازي او

ښكارندويي وكړاى شي. خو ليكدود يا املاً په ټاكلي الفبايي يا ليكني (تحريري) سېستم كې د توپير (كنټراسټ) يا نه ګډون (عدم التباس) له آر سره سم د يوې ژبې ليكنى يا انځوريزه سېمبوليكه بڼه ده. كره ليكدود هله رښتينوالى مونداى شي چې په اړونده ابېځې (الفبا) كې د هر غږ او ويي لپاره ټاكلى سېمبول (توري - حرف) ولري او بيا د هماغې ټاكلې كره ژبې تر وسې وسې ځرګندويي وكړاى شي . اوسنى دوديزه پښتو ابېځې چې بنسټ يې پر عربي هغې ابښوول شوى، زياتره د (۲۹) ګونو بېواكو (كنسوننټو - صامتو) او نيمواكو(w,y) غږونو يا اوازونو لپاره توري (حروف) لري او د اووګونو خپلواكو (واولو - صايتو) اوازونو لپاره تش درې توري (ا ، و ، ى)، خو بيا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه يوه نښه (توری) كاروي، او د زور او زوركي لپاره ګردى يا لكى ډوله بيا هم ګډون رامنځته كوي. همزه (ء) يا چرګى (هـ) هم همداسې درواخله. ګ له كرې (ګ) سره ليكل هم يو بې سر وبوله كاردى . ځكه دا نښه يوازې د غبرګژبيزو اوازونو (ټ، ډ ، ړ، ڼ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راكړې كېږي، ګ تخنيكي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته كوي .

د كره ليكنې پښتو ابېځې (الفباء) په لاندېني لښتيليك كې وړاندې كېږي:

دوديز غږيز(فونيميک)	نوم	بېلګه	غږيزليک
ا، ه، ـه a	زور	اره، اړ	ará, aṛ

ه، ـه	ə	زورکی	زړه	zṛə
آ	ā	اوږد (ممدوده) الف	آر، آس، کال	ār, ās, kāl
ب	b	بې	بر	bar
پ	p	پې	پوړ	poṛ
ت	t	تې	تل	tal
ټ	ṭ	ټې	ټل	ṭal
ج	ǰ	جې (جيم)	جل	ǰal
چ	č	چې	چم	čam
ځ	j	ځې	ځل، ورځ	jal, wraj
څ	c	څې	څرخ، خرڅ	carx, xarc
خ	x	خې	خر، خور	xar,xor
د	d	دې (دال)	دادا	dādā
ډ	ḍ	ډې (ډال)	ډول	ḍol
ر	r	رې	رگ، تور	rag, tor
ړ	ṛ	ړې	ړوند	ṛund
ز	z	زې	زر	zar
ژ	ž	ژې	ژر	žar
ږ	ğ, ẓ̌	ږې	ږيره	ğıra || ẓ̌ıra
س	s	سې(سين)	سم	sam
ش	š	شې(شين)	شپه	špa

ښ	x̌ , ṣ̌	ښې	ښار	x̌ār || ṣ̌ār
غ	γ	غې(غېن)	غر	γar
ك	k	كې(كاف)	كر	kar
گ	g	گې (گاف)	ګڼ	gaṇ
ل	l	لې(لام)	لر	lar
م	m	مې(مېم)	مور	mor
ن	n	نې(نون)	نر	nar
ڼ	ṇ	ڼې	روڼ	ruṇ
و	o (o)	او [اوږد(و)]	كور	kor
و	u	او [لنډ (و)]	زوم	zum
و	w	وې [بېواك (و)]	ور	war
ه،هـ	h	هې	هم	ham
ې	e	اوږده يې	هېر	her
ي	i	لنډه يې	وير	wɪr
ی	ay	زورواله يې	ورى	wray
ۍ،ئ	əy	زوركي واله يې	ورۍ، خورئ	wrəy, xwrəy

عربي	غږيز	نوم	بېلګه
ث	θ	ثې، ثاء	حديث
ح	ḥ	حاٰ	حليم

ذ	δ	ذال	ذاکر
ص	ṣ	صاد	صابر
ض	z	ضاد	ضمیر
ط	ṯ	طا، طې	طاهر
ظ	ẕ	ظا، ظې	ظاهر
ع	ʕ	عین	عالم
ف	f	فاء، فې	فاروق
ق	q	قاف	قرآن

د رغاونیز یا پښوییز (ګرامري) یووالي آرونه (پرنسیپونه)

دا پرنسیپونه د یادشوي پروسیجر په رڼاکې د پورتنیو معیاري یا ټولیزو پرنسیپونو د کارونې لپاره پر کار راتلاي شي او د هغو علمي کول کیدوني کولای شي. په بله وینا داسې آرونه (پرنسیپونه) چې د هغو له مخې مونږ په راز راز ګړدودي ګرامري څېلونو (وارینټونو) کې د غورځونې (اطراد) او یا غورونې (انتخاب) اجازه ولرلای شو:

۱- دویو نکو ډېروالی، دا په دې مانا چې د یوه ګرامري توك له مخې له څوواریټونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې د ویونکو شمیر یې ډیر وي، لکه: (ورځ) د (روځ)، (ځمکه) د (زمکه)، (شته) د (سته) یا (ما نیولی دی) د (ما نیسلی دی) پر وړاندې. په دې لړ کې منځنۍ

پښتو د نورو دریوارو ګړدودي ډلو پرخلاف یو نیم تاریخي (لرغونی) آواز خوندي ساتلی، خو د ویونکیو د لږوالي پر بنسټ کره نه شي منل کېدای، لکه س په سګه، دېرس ، مسر، کسر... کې.

۲- توپیر او نه التباس، په دې مانا چې د یوه فونولوجیکي او ګرامري توك له وارینټونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې له نورو معیاري امرل شوو توکونو سره یې توپیرو شي، په بله وینا، د التباس او یو له بله د ټکر مخه یې ونیول شي. د ژبنیو توکونو تر منځ توپیر او نه التباس یو ژبنی قانون او ناموس ګڼل کېږي، لکه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوځل) سره یې ټکر راځي، همدارنګه سیوری - سوری ، پسور - سور، خپور - خور ... در واخله.

۳- د ویوالی (باقاعده ګي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونیزو (پښوییزو) ځېلونو څخه هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې بېدویي یا استثناء یې کمه وي، لکه دا دوی (قاعده) چې - زور(- a) په دودیز او بیا (فونیمیك) لیك کې د ښځینه پایلې په توګه په پام کې ونیول شي او ډېرګړې یې هم - ې (- e) ، نه دا چې د نورو دروګونو ګړدودي ډلو پر وړاندې د کندهاري ګړدود پر بنسټ تر خجن خپلواك (واوېل) وروسته a _ پر ə واړول شي او ə بیا په ډېر ګړي کې پر _i.
همداسې په نرینه نومونو کې درواخله چې کندهاریان یې د نورې ډېرۍ

پښتو _ay پای د ناحجنۍ له کبله پر əy اړوي او بیا یې ډېرګړی هم د _ɪi
پرځای پر _əy پای ته رسوي او داسې نور .

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بریده په لږو وییو کې ډېره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او ګونګوالی پیښ شي، یوه خبره چې په یوه جمله کې راتلای شي، دوو ته باید ونه رسېږي او یوه جمله چې له پنځو توکو څخه جوړېدای شي، په کارنه دي، اتو یا لسو توکو ته ورسي. البته په ادبي او هنري ډګر کې د یوه مطلب څو څو رازه څرګندول له سپما څخه سرغړاوی نه ګڼل کېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانیزې او بدیعي رنګارنګۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تکرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظي بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر لیکوال د ډېر پخواني ختیز دود تر اغېز لاندې د هممانیزو وییو او جملو بیا بیا کارول د خپل لیکني سبك ستر ټوك ګڼي. سپما په کړاوړون (فعلي ګردان) کې هم ډېره پامور بلل کېږي او هغه دا چې له بیلابیلو ګړدودي ځېلونو یې هماغه لنډه دا امرل کېږي : لکه د (پوه شوم) پرځای (وپوهیدم) یا د (ډوډۍ وخوړلې شوه) پرځای (ډوډۍ وخوړل شوه) . په ویي غونډونو ، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې . په نوبزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري یا خپرندویه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - **اساني او رواني**، په دی جاج (مفهوم) چې د یوه ژبني توك د تلفظ (وینگ) او له دې سره بیا د لیك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري . دا آر په پښتو زده کړه او ښوونه کې بیا په ځانگړي ډول د زیات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو)او راکړ شو ، د (راوړل شو) او (راکړل شو) یا پېړ د پریړ، درون - درانه د دروند - درانده پر وړاندې .

۶ - **خوږ غږي او بلاغت**، چې یو ژبنی توك په ټولنه کې (دا کثریت له نظره) رکاکت او کراهیت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجیکي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارینټو د یوه گرانښت او خوږوالی زیات وي، لکه: (هیلی ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې یا (نتل) د (رټل)، (وختېری) د (وخت گوډی) پر وړاندې ... .

۷ - **لرغونوالی**، په دې جاج چې د ویېزو او گرامري وارینټونو په ډله کې هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې یې تر نورو تاریخي او اېټمولوجیکي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما ، زموږ - دموږ، ستا – د تا او ستاسې – د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نگور... څخه وروستي ځېلونه لرغوني دي، خو د ویونکیو زیاتوالی او له دې سره کره والی د مخنیو پر خوا دی .

یادونه:

په دی یاد شوو پر نسیپونو کې کېدای شي، یو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که یو توك د یوه پرنسیپ (لکه لرغونوالي) له مخې معیاري ارزښت ولري، مگر د یوه بل پرنسیپ (لکه د ویونکو ډېروالي) له پلوه یې دغه ارزښت سلب شي، په دې توگه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې یا عملي او تطبیقي چانس او ارزښت د ډیروالي او لږوالي له مخې هر پرنسیپ ته لوړې یا ټیټې شمېرې ورکړ شي او کله چې یو ژبنی توك د ټولو پرنسیپونو له ټولیزو شمېرو څخه تر نیمایي زیاتې یوسي، معیاري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توگه د نننی ژبپوهنې له مخې د یوه ژبني توك ډېر کارېدنگ، په بله وینا، د هغه د ویونکو ډیروالی تر تاریخي لر غونوالي او دودوالي څخه زیات ارزښت لري او په کار ده،که لرغونوالي او دودوالي یا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او کاریدنگ او ویونکو ډیروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړشي. بیاهم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لا کره پروسېجر سره ټولو آرونو ته یو یو راز شمېرې ورکول غوره وگڼي، په بله وینا ، هیڅ شمېرې ورنه کړي او د یوه ژبني توك په معیاری ټاکلو او امر لوکې د یاد شوو آرونو ډیروالی په پام کې ونیسي، نو بیا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه گڼل

کېږي. ځکه د ژبې غونډې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنۍ برخه کې قرار دادي او ترڅو ني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلای شي.

د دې لپاره چې دغه لاربنود مو له توليزوالي څخه را ځانګړی کړی او بيلابيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوي) يونونو (واحدونو) څخخه را پيلوو، بيا ګړپوهيز (صرفي)، ورپسې غږپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کرونې لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاونيزو او پښوييزو (ګرامري) يونونو يا توکونو د کرونې په رڼا کې ليکدودي (املايي يا ارتوګرافيکي) هغه.

لومړی - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنګه يې چې له نوې نومونې څخه څرګند ېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او ګړنې (محاورې)، په بله وينا، څرګندنې (اکسپرېشنونه) تر ويښې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توګه د يوې ژبې لوېترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د ګړپوهې (صرف) تر څنګه د پښوييې (ګرامر) دويمه څانګه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رغندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې

لاندې نيسو .

۲- پښتو غونډله ړومبی پر دوو برخو يا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وايي او دويم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه اينښی (مسند اليه يا مبتدا) بلل کېږي او دويم دا اينښونی (مسند يا خبر). په اينښي کې کړند (فاعل يا نائب فاعل) له اړوندو ستاينومونو او نورو ټاکندو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعريف)، بيا شمېرنوم ، ورپسې ستاينوم او وروسته پخپله کړند اوډون مومي. د غونډلې په دويمه برخه «اينښونې» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول يا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: ړومبی د کړي پېژند يا شمېرنوم، ستاينوم او بيا په خپله کړی، ورپسې کړول يا کړولونه او په پای کې کړ او مرستيال کړ يا کړونه راځي. ځينې کړولونه د نوموالِ ونډ په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واووره ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ... .
لکه : ببرک ـ سنک په څپېړه وواهه (يا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې يو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معيار) له لاسه ورکوي، لکه چې په ګړنۍ پښتو کې ويل کېږي: يو سنک ببرک په څپېړه وواهه. يا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دويمه مينه کې ... د «په دويمه ښاري مينه کې...» پر ځای، هر ګوره

په زماني کړولي غونډونو کې ستاینوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې یا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره ګړیو او شېبو ته ورسي، ستاینوم هرومرو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څلیرویشتو ګړیو کې، په تېره یوه شېبه کې ... .
دغه راز کله ناکله د سبکي رنګارنګۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستیالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لړ و ډېر دود لري، لکه: زمری نه دی راغلی = زمری راغلی نه دی.
د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سربلونه، وستربلونه او نور وییکي (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر ګوره، که په غونډله کې د غبنتلیو نومځرو (زه _ ما _ موږ، ته _ تاسې، دی _ ده، دا _ دې _ دوی یا زما _ زموږ ، ستا _ ستاسې، د ده _ د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې _ مو _ دې _ مو _ یې...) وکارول شي، نه یوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاینومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) ړومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:
یوه پېړه ډوډۍ (مې، دې، مو، یې) وخوړه... .

۵- که یو نوم تر یوه زیات ستاینومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاینومو له مخه راځي:

کره	ناکره
یو ډېر ښه سړی راغی	ډېر یوښه سړی راغی .
دویمه ښاري ځانگه	ښاري دویمه ځانگه
یوه پېږه توره ډوډۍ مې وخوړه	یوه توره پېږه ډوډۍ مې وخوړه (توره ډوډۍ د سپینې پر وړاندې یوه دوده نومونه ده)

مگر «ښېږنۍ لومړنۍ مرستې»، نه «لومړنۍ ښېږنۍ مرستې»، ځکه «لومړنۍ مرستې» یو نړیوال منلی ترڅنگ او جاج دی.

د اېښي او اېښوني (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ گرامري سمون اړین دی :

کره	ناکره
پلوشه راغله .	پلوشه راغلل . (کندهاری پښتو)
ما ډوډۍ وخوړه .	ما ډوډۍ وخوړل. //
پلوشه زما خور ده .	پلوشه زما خور دي. //
// //	پلوشه زما خور دی. (ځائی پښتو)
زلمی- زما ورور دی .	زلمی دما ورور ده. (منځنۍ پښتو)
زه او ته - ښار ته ځو.	ما او تا ښار ته ځو. (ننگرهاری پښتو)
هلکان راغلل.	هلکان راغلو. (د غزني، پکتیکا، کوټې، کوهاټ... خوا ته)
زلمی، زرځانگه، زرمینه او زرینه راغلل	- راغلې.

ما- په لندن کې یو کال او درې اوونۍ تېر کړل.	- تېرې کړې.
نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه.	- تېرې شوې.
اوړم کال او پروسږکال- ښه تېر شو.	- ښه تیر شول.

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د ناازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړکې یو ډېر کاری او ډېر پېښنی اړیکوییکی (ارتباطی ادات) دی:

کره	ناکره
زه راغلم چې تاووینم.	زه راغلم (تر څو) تا ووینم. (کابلۍ پښتو)
د بي بي سي والایې "تر هغې "هم پرځای کاروي):	//
هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي.	هیواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي.
بلېر امریکا ته ولاړ چې له کلېنټن سره وګوري.	- (چېرته) چې له کلنټن سره ګوري. (پېښنوری پښتو)
زه یو کتاب اخلم چې ویې لولم.	ـ (کوم) چې لولم یې (- هغه چې -). //
واجپایي اسلام اباد ته ولاړ.	- (څوک) چې له پاکستان سره. //
چې له پاکستان سره خپل اړیکي ښه کړي.	تعلقات ښه کول غواړي.

یا د اجمل په شعر کې:

ځئ هغو خوارو له جنت وګټو (څوك) چې له ځايه دوزخيان پيدا دي.
د «چې» په ملګرتيا يو لړ ترښتي (ترکيبي) اړيکوييکي، لکه دا وروسته کره بېلګې يې:
څومره چې غورېږي- هومره نه ورېږي.
ځنګه چې ناروغ وم ، نو روغتون ته ولاړم.
کله چې ته راغلې، بيا به زه ولاړ شم.
ناکره بېلګه يې لکه:
ځکه چې ناروغ وم- نوو روغتون ته ولاړم. (کندهارۍ پښتو)
د همدې غونډلې کره بڼې:
ځنګه چې ناروغ وم- نو روغتون ته ولاړم.
يا:
(ځنګه) چې هوا ښه شوه ـ (نو) له کوره ووتم (ځنګه او نو غورځېداى شي)
«لکه ځنګه چې» د ترښتي اړيکوييکي (ترکيبي ارتباطي ادات) په توګه:
لکه ځنګه چې تاريخ زياده کړې ده- پښتانه له آره ساك دي.
«څو»، «څو چې» يا «تر څو چې» يوازې د زماني کړول (قيد) په توګه، هغه هم د لومړۍ راوړل شوې څېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او يوازې په همدې کارونګ د پارسي «تا» انډول کېداى شي، لکه:
تر څو چې کوشنۍ ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.
څو چې بنستپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالۍ هيله نشته.
[دلته يوازې «ترڅو» او « څو» هم ناکره نه برېښي]

همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:
چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.
کله چې ته راغلې، هله به زه ولاړ شم.
څوك چې خوب کوي، نر کټې به يې زېږي.
ځينې ناکره ليکوال يې له تکراره ځان ژغوري اوهغه دا چې که يوځل يې بيانيه وکاروي، بل ځل يې د پارسي «تای علتيه» تر اغيز لاندې پر (څو) يا (ترڅو) اړوي:
نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «تر څو» ځانته گوټونه واخلي [دلته تر څو پر «او» يا «او په دې توگه» بدلول په کار دي].
[د لازياتې خبرتيا لپاره: پښتو ليکلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو يه درېيم چاپ، اړونده سکالو، پښتو ويي پوهنه ۴۴ مخ، د انگرېزي-پښتو دسربلونو سيندگي سريزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستيالو رغندو ټوکونو په توگه له ازادو يا آرو ټوکونو (نومونو) سره کړولونه (قيدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستر بل ترې وروسته راځي، لکه په کور کې «په» سر بل او «کې» وستر بل دی. د پښتو د دغو غبرگو وييکو يا «غبرگبلونو» په وړاندې زياترې خپلوانې ژبې يووستوي سربلونه

کاروي، لکه پارسي «در» او انګریزي «in» د کره لیکنې پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډېر پېښو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملګرتیا له منځ کې راښکېل نوم سره بېلابېل کړولونه (قیدونه) جوړوي او له یو لړ منځنیو ګرډودو پرته له یوه بل ډېر پېښې سربل «د» سره ګډ شوی او په دې توګه یو ژبنی آر (توپیر یا نه التباس) تر پښو لاندې کوي . لکه :

کره	ناکره
تل به دې ساتم د پردو وطنه...	تل به دې ساتم له پردو وطنه...
ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کړې...	ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېیلې او ناپېیلې بېلګې یې. کره جوړې یې دا دي:
غرګبلونه یا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نیول کېږي:
له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه، په دې توګه غورځېدای شي)
له- څخه: د " څخه " ناکره ګرډودي ځېلونه (څه، نه، ځنې) هم په پېیلو ویناوو کې راتلای شي.
له - سره سره: زه له نا روغۍ سره سره (بیا هم)، کار ته ولاړم . یو وستوی

«سره» په همدغه (باوجود) جاج هله بسیا کېدای شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغی کارته ولاړم. «بې» («ل») هم همداسې په سرکې راځي.

له - پرته: له رابلليو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- څخه پرته - په يو ځايي ډول کره نه راځي).

له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» "تر" زيات کره برېښي).

له - راهيسي: له دوولسيزو راهيسې افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا، د- راسې، د- را په هيسته ... يې ناکره انډولونه دي.

په هغو کړولي تړنگو (قيدي ترکيبو) کې چې «څخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:

د قانون له مخې (څخه) چې «تر مخه» يې ناکره انډول دی، د ځان له خوا، له ډيرې تودوخې، له غرمې (-تر ماښامه)....

په «لپاره» کې د ليکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د " راهيسي" پر ځای تش "څخه" او يا هم د لاسپما لپاره يوازې پر "له" بسنه کيږي. لکه له کلو څخه، له پخوا... د محمد هوتك په ليکلار کې هم زياتره "څخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هداسې درواخله.

له ساده (یووستوو) کړولو څخه ښېلښتي کړولونه رغوي. لکه : له پاسه، له لاندې، له دننه ... کښېل پکار دي .

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکې، له مخه "،" څخه " "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه یا تړنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" څخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینگ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده.

چې اوبو ته وایي پاڼي - سر یې لاندې کړه تر کاڼي.

لاس تر زنې لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملکه کېنه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلې پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه" غوره راځي).

تر- څخه: تر سرو وریجو (څخه) خوب ښه دی ("تر - څخه " دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشایي "له - څخه" توپیر مومي).

تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.

تر - د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوك وتای نه شي.

۹- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه :

په - کې: په کوټه کې تیاره ده.

په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېړانه وجنګید)

په- پورې: په چا پورې مه خانده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واړول شي).

ستا په خبرې پورې مې وویل (ستا د خبرې په اړه مې وویل).

په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.

(په یو لړ ختیزو ګړدودو کې "په" زیاتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زیاتره پر "د" بدلېږي. اردو- انګریزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې لیکل - خبرې یا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (ګڼ)، یا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر- (باندې): دا سربل له لویدیزو ګړدودو پرته نور زیاتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپیر (contrast) له منځه وړي او ګډون (التباس) رامنځئته کوي د ("باندې" یو لیکدودي ځېل "نې" دی):

زرینې زرمینه پر مېز ځملوله او په لرګې یې ووهله.

یا: زرینې زرمینه پر تخته ځملوله او په څوباړي یې ووهله.

زرینې زرمینه پر تخته (باندې) ووهله (مانا دا چې لومړۍ یې پر تخته

ځملوله او بیا یې په سوك ځپیږه یا لښتې لرګي ووهله، نوکه ولیکو چې: «زریني زرمینه په تخته ووهله» مانا دا چې د تختې په وسیله یې هغه ووهله. همدا راز «پر مېز» او «په میز»، «پر څوکۍ» او «په څوکۍ»... ورته مانا ګډون رامنځته کوي. د همدغه آرو معیار له مخې باید: په پښتو لیکل "او" "پر پښتو لیکل" سره په دوو بېلابېلو ماناوو وکاروو.

د ګران معصوم هوتك «دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ ګڼه ۹ مخ» په " وانښه پر خوله، رسۍ پر غاړه" کې لومړی "پر" پر "په" کره ګڼي او هغه هم په دې چې وانښه په خوله کې دننه نیول کیږي، نه پر خوله باندې، خو زه یې ورسره په دې منلای نه شم چې یو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هیڅکله، په هیڅ ګړدود او متن کې بې "-کې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړینه نه ده چې وانښه دې کورټ او سکوټ دننه په خوله کې ونیول شي، بلکې کېږي د چا خبره هسې یې اکټ وشي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، کوچیان وایي: "موږ اوړی پر کابل او ژمی پر پېښور تېروو".
ځکه دوی تر ښارو او کلیو بهر په کېږدیو کې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سیمو کې.
که چېرې "پر" دلته پر "په" واړوي، هرومرو به ورسره "کې" ملګرې کوي او د اړوندو ښارونو یا سیمو "دننه" مانا به ترې اخلي، یا په ملایي ژبه د استعلایي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرګنده ده چې ډېروکوچیانو هم

"پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وینا ، را لنډ کړی دی، خو د یاد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپیرول په کار دي، که څه هم ډېری یې یوازې "په" په دواړو جاجو یو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځایونه:
یو څه پر بل څه اړول یا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر میاشت، پر ورځ، پر شپه، پر_بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne یا انګرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:
بې زده کړې ژوند ګران دی، بې علمه ژوندون ګران دی...
ورسره "له" ملګری کول او بیا ورسره "څخه (ځنې،) " اوستربل غاړې کول، د سپما ، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېیلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابرۍ لپاره اړتیا پیدا کېږي.
که اړوند توکي چې باید نفې یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له - پرته" کارول په کار دي: د هېواد " له" ارامۍ او پرمختګ " پرته " بله هیله نه لرم. " له " زده کړې او کارو زیار " پرته " ژوند کېدون نه لري. همدارنګه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا تړښتي توك یا غونډ (فقرې) لپاره " له - پرته " کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډ اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د " له - پرته " ځای نیسي، لکه:

زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وينا ما خپل کار ترسره کړ. کټ مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی دريځ لري. نور نا کره اندېولونه، لکه: د زمري نه په غير، د ستا نه په غير.

۱۲- (و) - **ته**: "و" يو زوړ سر بل دی او يوازې يې له تاريخي پلوه د کره والي يو آر په برخه دی چې د ويونکو د ډېري، ليکني او خپرني دود، لنډون او اسانتيا د پنځګونو آرونو په وړاندې په هيستوريزمونو کې راځي او يوازې اړوند او ستربل "ته" يې کره ګڼل کېږي. ان په لويديزه (کندهارۍ) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د يوه لړ ليکوالو او په تېره شاعرانو له خوا يو مخيز نه کارول کېږي چې محمد هوتك (پټه خزانه) يې غوره بېلګه ګڼل کيږي.
په لرغوني او منځني شعر کې د - ته تر څنګه و - وته، و- لږو ډير لېدل کېږي، لکه:
... هر پلوته ټپي زړونه په ځار ځار
... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار
... سه يې والوتله هسك ته پردې لار
... نه را درومي غور ته بيا جوپې د ښار (اسعد سوری).
همداسې ښکارندوی، شيخ بوستان، اسماعيل، متي، خوشال، رحمان...
(- ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند يې وزني اړتيا وي.
د (و- ته) بېلګې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد يون مې دی ومخ ته - د يا نه

ثوری به اچوم و ترخ ته (خربنبون).
د (و-وته) بېلګه:
خدای وما وته ښکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)
د (و-) بېلګې:
سوز ګداز د محبت هسې و ما را (پیر محمد کاکړ)
چې مې خوړ کا کام، ترخه وما ناکام را (محمد هوتك)

۱۳- د «ته» او ستربل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز یې "له" هم درواخله چې د غړونج پایله ده او د کوزنیو لیکوالو په پېښو یې په نثر کې کارونه کره نه ګڼل کېږي.

۱۴- «د -...» یو داسې ډېر کاری او ډېر پېښې سربل دی چې له «کره» پرته د یووستوو نومونو او یا هم د غونډونو په ملتیا د (اضافت، چار پرځای کوي، لکه: د زمري وړور، د اسمان ستوري، د ژوند سړې تودې، د رمو او ګلو خاوند، د پت څښتن... "- کره" چې له آره د "کور" اوښتې بڼه برېښي، د (د-) یوازینی ساده او یووستوی اضافي اوستربل دی. تشبیهي یا ورتني وستربلونه - یې له "غوندې" پرته نور زیاتره غونډیز (فقره یې) بڼې لري او نارښتیني "کاذب" بلل کیږي، لکه: د مزدور غوندې یې وګټه - د بادار غوندې یې وخوره، د بېوزلو په ګټه، د پېړیو په پوړیو کې، د هېواد اوسنی اکر په پام کې نیول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه،

ننگه ... مخنیوی، لیدنه ، هرکلی... چې بې له "څخه" سم او کره ګڼل کېږي.
د " - غوندې" پرځای دا غونډونه د تشبیهي وستربلونو ښکارندویي کوي:
د- په څېر، د- په رنګ، د- په ډول، د- په دود، د-په شان (پا شانې، په شانته، په شانتې)، د- په توګه، د- په راز، د- په بڼه ....
-"لپاره" یو داسې بېلښتي (اشتقاقی) اوستربل دی چې تر هرڅه له مخه " د اړوندی او ځانګړونې " او لږ و ډېر د "ته" غوندې لرکړی پېر (د اتیف یا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه :
دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه " د څښناك لپاره " دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د-" د مهالوییو په ملتیا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....
زما کره، ستاکره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....
دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، یا په بله وینا، د اسانتیا لپاره (د) پر (ز) او (س) اوښتی، نو زما کره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتیا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره ګڼل کېږي.
له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهیسې، دننه، د باندې...) اوستربل کول ناکره دي چې په زیاترو ختیزو ګړدودو کې دود لري . همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځېلې کابلۍ پښتو تر اغیز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننګه، استازي،

دفاع، مخنيوی، هرکلې، يادونه، ستاينه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده " څخه " ترې وغورځول شي.
له مهالي او توني کړولونو (مکاني قيدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای کوي: دغره له پاسه، د کور له دننه، د غره له لاندې، د- له کښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنگه... په دغه راز بېلگو کې د پای اوستربل "څخه " تل غورځي.
له څرنگيز او توسني (علتيه)، کړولو سره داسې سربل کېدای شي: د- له مخې، د- له کبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده....
په دې ډول د "له" پرځای "د" کارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د کبله... يا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنگه چې د "له" سربل په برخه کې وويل شول.

۱۵- څرگندنې او گړنې يا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل کيدونکو غونډونو په توگه کارول کېږی، بايد پردی بڼه ونه لري، په بله وينا، د پارسي يا بلې ژبې گړنې ټکي پر ټکي په پښتو جملو کې ونه ژباړل شي او په دې توگه ژبنۍ رغاونه زيانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نيول، پرکرسۍ کښينول، په عمل کې پلی کول... په دې باب دې نورې اړوندې ليکنې له مخه ولوستل شي.
- دلته د پارسي ځيلې او اردو ځېلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر

وړاندې د یوې - کره پښتو هغو یو لړ بېلګې د درنو مینه والو مخې ته ږدو.

کره	ناکره (پارسي ځپلې پښتو)
د سولې لپاره لارې چارې غوره کول.	د سولې د پاره تدابیر اتخاذ کول.
په امنیتي لارو چارو لاس پورې کول.	امنیتی تدابیر په لاره اچول.
دولك کسیز ایراني ځواکونه پر افغاني پوله ځای پرځای شول.	د ایران دوه سوه زره قواوې د افغانستان په سرحد کې متمرکزې شوې.
تر پنځوسو زیات بندیان خوشې شول .	زیاتره پنځوس بندیان خوشې کړی شول.
اوس پوره خبرونه وړاندې کېږي.	اوس زیاتره خبرونه وړاندې کېږي، اوس هم د خبرونو پوره سپړاو وړاندې کېږي. اوس هم د خبرونو زیاتره تفصیل وړاندې کېدلی شي.
په کابل کې خپل ژوند تېروي.	په کابل کې خپل ژوند په سر وړي.
افغانان له چکالۍ څخه ځورېږي.	افغانان د وچکالۍ د ناحیې څخه ځورېږي.
زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم.	زه د کابل په کارتهٔ چار کې کښېنم.
ته چېرې اوسې؟	ته چرته پاتې کېږې؟
ما په کور کې همسایه اچولی دی.	ما په کور کې همسایه کښېنولی دی.
ما د کور ور جوړ کړ.	ما د کور دروازه کښېنوله.

ما نیالګي کېښوول.	ما نیالګي کښېښول.
د ملي ایرونو (عایداتو) پاموړ زیاتېدنې.	په ملي عایداتو کې د ملاحظې یا توجه وړ اقلام زیاتېدل.
تر کېدونه دورځنیو لګښتونو کمول.	تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو اندازه کمول.
دغه وړهڅې (پرخپل وار) ګټورې زبادېدای شي.	دا اقدامات په خپل ذات کې مفید ثابتېدای شي.
د سولې هره هڅه ګټوره پرېوتای شي.	د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.
د کور ډوډۍ تر بازاره ارزانه پرېوځي.	د کور ډوډۍ نسبت بازار ته ارزانه تماميږي.
له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې ګټه لاسته راتلای شي.	د زراعتي منابعونه مطلوبه ګټه میسرېدلی شي.
پروژه ترکار لاندې ونیول شوه.	پروژه د اجرا لاندې قرار ومونډ.
له تخنیك څخه په ګټه اخېستنه یا ګټنه.	د تخنیك نه په استفادې سره.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا راورسېدل.	زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلۍ پښتو).
ما یې خبرې ته غاړه کېښووه.	ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه (پېښوري پښتو).
زه پر ځان پام کوم یا ساتم.	زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه ورکوم.

زه خپلې تېروتنې ته ځیر شوم.	زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه یا راوښکاوه.	ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوښکوله.	ما دده مرسته را جذبه کړه.
ما خپلې مرستې ته دهغه پام راوښکاوه.	ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را جذبه کړه.
زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم.	زه له خطر سره مواجه شوم.
زه په خطر کې یم.	زه د خطر په معرض کې واقع یم.
هغوی ځانونه وسپارل.	هغې ځانونه تسلیم کړل.
لاری چارې - هڅې - هاندوهڅې... پیلول.	تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره اچول.
افغانستان د تاریخ په خورا بداکرکې تېکاو لري.	افغانستان د تاریخ په زیاته بده وضع کې قرار لري.
زه تر اوړي ژمی غوره ګڼم.	زه نسبت یا نظر اوړي ته ژمي ته ترجیح ورکوم.
په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي.	په یو سلسله مواردو کې د نګرانۍ باعث ګرځېدی شي.
تاوتریخوالی ډېر شوی دی.	شر شدت سوا شوی دی.
څارندویانو پر توند لارو ګولۍ وورولې.	پولیسوالو په شدت (تشدد) پسند و د ټوپك ګولۍ وورولې.
جنګ سخت شوی دی.	جنګ شدت موندلی دی.
نن درې نومولي زرك، زمرك او اتل،	نن دری نامزدان هر یو زرك، زمرك او

خلکو ته وینا وې کوي.	اتل خلکو ته بیا نیې (بیانونه) ورکوي.
د هغوویناوې په ورځپاڼو کې خپرېږي.	د هغووینا ګانې (بیانونه) په اخبارو کې نشرېدلی شي.
هغوی خپل استازي ونومول.	هغوی خپل نماینده ګان کاندید (نامزد) کړل.
نومولي دادي:...	کاندیدان (نامزدان)عبارت دي د...
په یو لړ ځانګړو برخو کې.	په یوه سلسله حادومواردوکې.
ډېر وګړي ورسره لېوالتیا لري.	اکثریت خلك ورسره دلچسپي لري.
دغه کتاب مې دومره نه خوښېږي.	دغه کتاب ماته چنداني دلچسپ نه دی.
دغه کارېې نه خوښېږي.	داکارېې د دلچسپۍ موردنه واقع کېږي.
د کورنیو چارو وزیر په ناسوبتیا کې.	د داخله چارو د وزیر په غیاب (غیابت) کې.
تر کېدونه یې مخنیوی په کار دی.	ترممکن حده پورې یې مخنیوی ضروري دی.
د امریکا کېدوني بریدونه.	د امریکا ممکنه بریدونه.
هېواد د بشپړې نېستۍ تر بریده ورسېد.	هېواد د نېستۍ تر (سر_) حده ورسېدلو.
پرګڼ مېشتي ښار توغندي وورول شول.	د نفوسو نه په ډك ښار راکټي بمبار وشو.

د باوري لاسوندو پر بنست (له مخې).	د بااعتباره اسنادو په بنا.
دواړه مشران یوه جوړجاړي ته ورسېدل.	دواړه مشران یو موافقت (موافقې، توافق) ته ورسېدل.
د دواړو تر منځ د اندونو او ازمېښتونو راکړه ورکړه وشوه.	د دواړو په منځ کې د افکارو او تجاربو تبادله وشوه.
ده ته د الیاره (کابو) پر لاس ورغله...	ده ته دا فرصت حاصل شو...
له گاونډیانو سره دنه تېري او ښواړیکو تړون لاسلیك شو.	د گاونډیانو سره د تېري دنه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.
هغوی دوبله پوهاوي لار راخپله کړه.	هغوی دگډ تفاهم په منځته راتگ سلا شول
د دواړو ترمنځ ورانپوهاوی پای ته ورسېد.	د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.
جنگ جگړوته پای ټکی اېښوول په کار دي.	باید جنگ وجدل ته وروستی ټکی کېښوول شي.
د نومولو استازونو ملیك و پایلل شو.	د نامزدانو د نماینده گانو لست وروستی کړی شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره وخوځېد.	هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوشنی پر مېز کښېناست.	کوچنی د مېز په سرکښېناستو.
خپلې خواخوږي یې وړاندې (څرگندې) کړې.	خپل د همدردی مراتب یې په عرض ورسول.

په ډزوکې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.	د ډزو په نتیجه کې ټپي او روغتون ته منتقل یا یووړل شو.
د ځینو پاملرنو له مخې وبښل شو.	د ځینو ملحوظاتو په اساس وبخښلی شو.
ترهغې وروسته، (له مخه ...) چې خوازك راغی، نو زه ولاړم.	وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازك راغی، زه لاړم.
سکالو پردې لاسوندوټیکاو نه مومي.	موضوع په دې د لایلو نه بنا کېږي.
جنګ د بدمرغۍ سرچینه ده.	جنګ د بدمرغۍ مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنیزو (ژورنالېستیکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انګرېزي ځېلې پښتو بېلګو څخه:

ناکره (اردو ځېلې پښتو)	کره
نواز شریف څوك چې د پاکستان پخوانی وزیراعظم دی، عدالت ته پېش کولی شي.	نواز شریف چې د پاکستان پخوانی مشروزیر دی، نیاوتون ته وړاندې کېږي.
د پاکستان د قومی اسمبلۍ سپیکر کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت تشدد اختیار کړی دی.	د پاکستان دولسي جرګې مشر کراچۍ ته ولاړ چې ګروهیز تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.
د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې یو وفد جوړېدلی شي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر په مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.

پهیکم مئی د مزدور کسان پارټی پاکستان جلوس ایستلی شي.	د مي پر لومړۍ د پاکستان د مزدورانو د ګوند لاریون تر سره کېږي.
پهضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی شي.	په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا چالانېږي.
زه هېڅوك په اعتماد کې اخستل نه غوارم.	زه پر هېڅچا باور (ویسا) نه کوم.
یوه شاندار دستوره به جوړېدلی شي.	یوه پرتمینه غونډه به جوړېږي.
... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.	.... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.
بېنظیره په انګلینډ کې پاتې کېدلی شي.	بېنظېره په انګلستان کې اوسېږي، یا استوګنه لري.
بدعنوانه بیروکریټ نااهله و ګرځولی شو.	بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ شو.
یوه زنانه ګلوکاره نوې ګانې (ګانیانې) پېش کوي.	یوه سندرغاړې نوې سندرې وړاندې کوي.
یو کس د غلا په الزام کې ګرفتار کړی شو.	یو څوك د غلا په تور ونیول شو.
د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقې امېدواره ده.	یوه ګوندي غړې د خپلې سیمې نوملې (کاندیده) ده.
ستا د مدد شکریه ادا کوم.	ستا له مرستې مننه کوم، یا: ستاد مرستې مننه کوم.
د پاکستان د آبادۍ خانداني منصوبه بندي پاس کړی شوه.	دپاکستان دوګړمېشتۍ (نفوسو) پروژه ومنل شوه.

د مزاحمت تحريك په بره روان دی.	د ټينګار (مقاومت) غورځنګ پر مخ درومي.
د بهارت جارحيت کشميريان نه شي برداشت کولی.	کشميريان د هند تېری زغملای نه شي.
د فيصلې په حق (مخالفت) کې تقرير پېش کېدلی شي.	د پرېکړې د منښتې (نمنښتې) په اړه وينا کېږي.
د دستاويزاتو تر مخه به په اندروني مسايلو ضرور عمل درآمد کېدلی شي.	د لاسوندو له مخې به پر کورنيو ربړو هرومرو چارياغور کېږي.
د هشتګردي به په مزه مزه د ملك نه ورکه شي.	تر هګري به ورو ورو له هېواده ورکه شي.
هغه ته به خراج تحسين پېش کېدلی شي.	د هغه ستاينه به کېږي.
هغه قابل تحسين وګرځولی شو.	هغه د ستاينې وړ وګرځېد.
جديدې سماجي (معاشرتي) زمه وارياني تسليم کولی نه شم.	نوې ټولنيزې ژمنې منلای نه شم.
سامراجي استحصال او نوابادیت دې مرده باد وي!	پانګواکي(امپرياليستي) زبېښناك او ښکېلاك دې برباد وي!
د آبپاشۍ محکمه د بجټ د مشکل باوجود خپلې ډېو ټيانې په مخ بوزي.	د اوبه خور(اوبلګونې) څانګه (اداره) د پانګې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړې.

سکول د بېمارو د سواکېدو په وجه بند کړی شو.	ښوونځی د ناروغیو د ډېرښت له کبله وتړل شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم کړی شو.	د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو کار بندي پای ته ورسېده.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.	بندیانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه وکړه.
هغه ته یې د غمرازۍ اظهار وکړلو.	هغه ته یې خواخوږي څرګنده کړه.
زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.	زه پر ټولنیزو ارزښتونو نه غږېږم یا: زه نه غواړم، پر ټولنیزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو لیکوال داردو - انګرېزۍ په اغیزمنۍ دغه آر کړل (غوښتل) د مرستیالکړ په توګه هسې سرباري کاروي.]
د ملازمانو د بحالۍ دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.	د کارمندانو د بیا ټاکنې لپاره هڅې رواني وي.
د حریت پسندو جنګربز (جدوجهد) نور هم سوا کېدالی شي.	د ازادیپالو جنګ جګړه نوره هم زیاتېږي.
د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان ګرفتار کړی شو.	د بنسټپالو اسلامي ګوندونو مشران ونیول شول.
اغوا کړی شوی ټیچر رها کړی شو.	تروښلی (اختطاف شوی) ښوونکی خوشې شو.

زمينداران نور پرست وغيره روغندار نباتاتي څيزونه پسنده يي.	ځمکوال نمر گلي او نورو غوړ بوټي خوښوي.
د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به څيز به ميلا و شي.	پر دربيمه (دريڼۍ) به دوکانونه پرانېستل شي او هر څيز به تر لاسه شي.
دلته کې سرمايه کاري سرگرمياني چنداني نيشتې.	دلته پانگونيزې بوختياوې دومره نشته.
تانه دار د زور دارو جانبداري کوي.	تانه والا د زورورو پلوي کوي.
د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروايانى کېدلى شي.	د ټوليزو رسنيو له مخې غورې چارې ترسره کېږي.
د زرعي سکيم په حقله تجويز منظور کړی شو.	د کرنيز پلان وړانديز ومنل شو.
د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندۍ څه بحث نه شي کيدلى.	د پاکستان پرټولمنلتيا (وگړنيتوب) څه خبرې نه شي کېدای.
وزير خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپى نه اخلي.	د پاکستان د بهر نيو چارو وزير له نړيوالو سکالوو سره لېوالتيا نه لري.
اقوام متحده په مشرق وسطى کې اهم کردار ادا کوي.	ملگري ملتونه په منځني ختيځ کې غوره نقش تر سره کوي.
بن لادن د گردود بېمارۍ په وجه مشکل سره مخ شوی دی.	بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی.
په بنيادی طور باندې د سټوډنټانو سره ښه سلوك نه کېږي.	له شاگردانو (زده کړيانو) سره له آره ښه (سم) چلند نه کېږي.

ملاعمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه (لاپته) شوی دی.	ملاعمر له خپل پټوني ځخه تری تم شوی دی.
وزير صحت پاکستان د ربډيو اسلام اباد نه براه راست يو ضروري پيغام نشروي.	د پاکستان د روغتيا وزير د اسلام اباد له راديو ځخه يو اړين پيغام نېغ پر نېغه خپروي.
د تعليمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي.	په ښوونيزو ځانگو (ادارو) کې خونديينه نشته.
د وزير ثقافت اهليه (ښېر، کور، بېگم) په حق اورسېده.	د فرهنگ (کولتور) وزير مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترگې پټې کړې).
کابل ته ورغلي د استراليا ډپلومېټان اسلام آباد ته واپس شو.	کابل ته ورغلي استراليايي دېپلوماتان (بيرته) اسلام آباد ته ستانه شول.
د يوولسم ستمبر د بريدونو سره تړاو لرونکی يو دهشتگرد گرفتار کړی شو.	د سپتمبر د يوولسمې د بريدونو اړوند ترهگر ونيول شو.
دپړه لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسليم نه کړلو.	گرمو کسانو دنياوتون پرېکړه ونه منله.
د زلزلې کور ړنگونکې غمېزه ختمه شوه.	د رېږدلې کور گډې بخوله پای ته ورسېده.
د لويديځ ښاريان په کابل کې نيولي شوي دي.	د لويديځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نيول شوي دي.
د ملك صدر يوه خوشخبري پېش کړه.	هېواد مشر (ولسمشر) يوزيری وړاندی کړ.
هغه په ربډيو او ټي وي يو اهم بيان جاري کوي.	هغه په راديو او تلوېزيون کې يوه ارزښتمنه وينا کوي.

[کښېنې لیکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروۍ نور ټولیز پښتانه د انګرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راډیو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې" ، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخرته پېښو په څېر په لره بره ګړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دويم - په غږپوهيزه مورفولوجيکي(صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرګړي پایله - است یا - ست او - واست باید د- يئ، استئ، یاستئ اوويئ پر وړاندې معیاري ګڼل په کار دي.

۱۷- د **تېرمهال کړ** د درېیم یوګړي نرینه پایله باید صفر او زورکی غوره وګڼل شي، لکه: وخوړ، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وګڼه)، (وپېژند)، تر (وباله)، (وګاڼه)، (وپیژاند یا وپیژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) ((**په زور والا**)) ی ((باید د ((د)) او ((دئ)) پر وړاندې د درېیم نرینه وګړي معیاري روستاړي وګڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواك (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (**په اوږد- و**) د لر تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نرېنه وګړي لپاره باید معیاري وګڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي روستاړی باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاړی «و» لکه: زلمي ناك خوړ. سنك راته، د خوړې، خوړلو، خوړو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.
۲۱- «خوړلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېر مهال کې د توانې او ارمانې اړخ یوه معیاري بیلګه ومنل شي، لکه ومې خوړلای شو. کاشکی مې وخوړلای، خوړلای می شو، کاشکې مې خوړلای یا د(ل) په غورځونه (خوړای).

۲۲- (خوړل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاری بیلګه وګڼل شي، لکه وخوړل شو (شول، شوه، شوی...)، خوړل شوی دی (دي، ده، دي)، خوړل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خوړل کېده (کېدل، کېده، کېدی...). خوړل کېدای شو(شول، شوه، شوې...)، یا خوړل کېږی. و به خوړل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري ښځینه روستاړی ومنو او ډېرګړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استثناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نرینه روستاړی وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد ښځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د

اوږدې ((ې)) په روستاړی ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) ښځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوې ښځې، د یوې ښځې. داسې نه، لکه په کندهاري ګړدودکې چې د ناخجنۍ په ترخ کې یو دا راز ښځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترخ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لاري (راه ها) او لارې (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله ((ی)) باید یوازېنی معیاري ښځینه روستاړی وګڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري ګړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ی» او د ښځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلئ دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وګڼو او ډېرګړې او اوښتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولښتی - لښتي نه سړی، سړیان اولښتی، لښتیان.
«غویی»، «خوریی» او «ویی» کېدای شي، دوې او درې ډېرګړې بڼې ولري، لکه : غویی یا غویان، خوریي یا خورییونه او کله هم خورییان، ویی ـ ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زر هاوو، د (سلونه، زرونه یا سلگونه، زرگونه...) پرځای یا سرحدات (سرحدونه)، رودات (رودونه)، جنگلات (ځنگلونه)، چټیات (اپلتې) او داسې نور.

۲۸- (پاته)، (ټول)، (لږ)، (ښه) او داسې نور صفتونه باید د وگړي، گڼې او نوږي له مخې له موصوف سره سم گردان شي، نه لکه لږ اوبه، ټوله خلك، پاته هلکان، ښه (په زور) ښځه، ښه (په زورکي) سړی... همدارنگه (دواړه) او (واړه) باید د ځینو گړدودو په لاسوند د نوږي او پېر له پلوه سم گردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاریان یی په لنډ (و) وایي. دا راز (اوږد) مغییره «و» باید د «نوم» په ستهې پورې سیده ونه نښلي، لکه له (سړی) څخه (سړو)، له (کورنۍ) څخه (کورنو)، له (پېرۍ) څخه (پېړو)، له (پی) څخه (پو) ... چې یې له نورو وییو سره گډون راځي. البته که د گډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو (ی) غور ځول دومره نادوده نه بریښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلي بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلگه گردان

شي، نه د ځوان کيدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بيلگه. په دې ډول ورسره بايد پيلېدل، پيلېږي او پيلوي يا مخامخېدل او مخامخول هم قياس کړو، په بله وينا، د (کېدل) او (کول) پرځای (ېدل) او (شول) معياري وګڼو. يوازې په هغو برخو کې له داسې لنډيزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړ څخه اړول چې مانيز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې څخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مګر له ډېره يا تيږه څخه ډېرېدل او تيږېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) څخه د (پاتېدل) ګړدود معياري ارزښت لري. هرګوره، د وردګو او ځېنو نورو کرلاڼيو خوشې – خوشيول، سترې – سترېدل ... ټوليزېدای نه شي.

۳۱- ځانګړي- تولنومځري، لکه: (زما دا) د وګړي، ګڼې نوږي او پېږ (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې بايد پوره ګردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نيولو سره. په دې توګه به يوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم ليکلای شو، ځکه دا يوه ژبنۍ سپمايي ځانګړتيا ده.

۳۲- د ملتيا او اشتراکيت يا ټولوال ضمير بايد په څو ډولونو کې لږ تر لږه يو دا معياري وګڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - دلې، زلمي ګلې... .

دريیم - غږپوهيز (فونولوجيکي) معياري اړخونه:

۳۳- معياری پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (ء) او (ق) چې په ځېنو ختېزو ګړدودو کې دود لري او د پردي اغېز ښکارندويي کوي، ورسره معياري ونه ګڼل شي. په دې توګه باید (چکړې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او وليکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) یا (ؤکړه) او داسې نور. دغه راز د څ، ځ، ښ، ژ او (ږ) غږو نه پر، س ز، خ، ز یا ج او ګ وا نه ړول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (ځ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځموږ... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معياری پښتو کې باید «ښ» او «ږ» د منځنیو ګړدودو (لکه د وردګو یا اندړو) په وینګ او تلفظ ومنل شي. ځکه یو څه زیاتوالی لري او بل په را ديويي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاریا نو پرته نور ټول خبرلوڅان (ښ) له همدغه منځني وينګ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوبل - ختيزو ګړدودو کې چې الف پر اوږده (و) یالنډ (و) او هغه پر اوږده (ي) یا لنډه (ي) اوړي، باید معياري ونه ګڼل شي، لکه ځدران چې وايی : ميږ په کېر کې کور کړي (موږ په کور کې کار کړو).

۳۶- یولړ ویيونه چې په ځينو ګړدودو کې يې د غږو نو اوډون يو راز او

په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا ، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مځکه، اسویلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښېمان تر ښپېمان، انګازه تر ازانګه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمری د مزری یا امزری، غړد د ړغ، ورځ د روځ، اورېدل د اروېدل... پروړاندې.

۳۷- اوږد ، ارت، اړخ، بوخت باید په یو ځپیز ډول، معیاري وګڼل شي، نه په دوه ځپیز ډول. لکه څنګه چې په لویدیزو ګړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چېرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومځري تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییکي باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (موږ) باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله د (مونږ) په وړاندې معیاری وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زموږ) دې دوویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه ځپیز

ډول معیاري وګڼل شي، نه به یوڅپیز ډول. په شعر کې یې دواړه بڼې جواز لري، ان (زموږ) درې څپیز (زموږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی یا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نماړی یا نواړی، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماړي، لماړل ... پر وړاندې معیاری ارزښت لري. مګر ماسپښین، مازیګر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتیا له کبله معیاری پاتې شي. لمونځ او لمر دې بیا تر نمونځ او نمر، نور، مر یا مېږ د ویونکو د زیاتوالي او دودوالي له لامله غوره وګڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره ... اسان او روان برېښي او په کار دي معیاري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» یا «لره» پر وړاندې له وخته بیا معیاري منل شوی او کارول کېږي. (له) یا (لره) باید ګړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه څله یا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوېدل یا ولېږي تر لوېږي د عام منښت وړ برېښي او باید معیاری یې وګڼو.

۴۵- درول د ودرول پر وړاندې زيات ټوليز والی لري او د معياريتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بيا موندل بايد د ميندل او بيا ميندل پر وړاندې معياري وټاکل شي، او وسمهال گردان يې مومم، بيا مومم، د ميمم، بيا ميمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل يا اوبل تر اودل هم تاريخي مخکيوالی لري او هم گړدودي زياتوالی، نو يې معياري منل غوره دي. هرگوره، اودل يې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) يا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډېر معياری منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم گړدودي ډېروالی يې دومره نه دی.

۴۹- يوازې د يواځې او بيا ځې پر وړاندې زيات معياري لاسوند لري، ځکه پر دې سربېره چې لږو ډېر گړدودي دود لري، په اوسني ليکدود کې هم اسان او بې گډوډونه راتلای شي.

۵۰- ځينې پور ويي چې د زياترو پښتنو له خوا يې په څپو کې لنډون

راځي، باید همغسې تلفظ شي، لکه نیاز یو څپیز، اختیار دوه څپیز او داسې نور. مګر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپیز پر ډېر څپیز وواړول شي، لکه پلان چې له آره یو څپیز دی اوباید همداسې د معیاری پښتو ټوك وګرځي، یو څپیز عربي او پارسي دري کانسوننټه ویي بیا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپیز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ویی باید تر وسې وسې په لیك ولوست کې د معیاري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به یوازې قرآن او حدیث مستثنا وبلل شي یا ځینې ډېر دود ځانګړي نومونه، لکه افغان یا افغانستان چې له آره د"اوګان" او" او ګانستان" معرب بلل کېږي. د ځینو ژبو پورویيونو ته باید پام ولرو چې کېږي، یو نیم غږ یې د پښتو له غږونو سره سمون یا نژدېوالی ولري او خوندي یې وساتو، لکه الماني او روسي (ښ) او (څ) چې له پښتو سره ګډون لري. په دې توګه باید (مونشن) میونیخ - (مونښن)، (زوریخ) - (څوریښ) یا څوېریښ، (بارزل) - (بارځل)، زرابکیین) - (څرابکین)، (تزار یازار) - څار... ولولو او ولیکو. دا چې ځینې په تېره کښیني پښتانه انګرېزي پورویيونه زیاتره په هندي وینګ وایي، ت پر ټ د پر ډ... اړوي، باید یو مخیز معیاري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتیني وینګ یې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور یې غوره وګڼو، او په دې ډول نور اروپایي ویيونه هم همدا یو راز راپور شي، لکه د کلچر

پرځای کولتور زیات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نوروبیو نه خو بیا زیاتره د پښتو غږپوهې تر اغیز لاندې راغلي او مستثنا ګڼل کېدای شي. همدارنګه اړ نه یو چې پارسی پر فارسی، پاړسي یا پاړسو، واړوو. جور د ځور، چراغ د څراغ په بڼه معیاری راځي «ځواب» چې زیاتره له سوال سره یوځای یو څپېز ویل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معیاری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ایسي. (زنجیر) باید د دود له مخې په (زنځیر) پښتو شي او د ورته غږو د ګاونډیتوب په اغیز سره (ځنځیر) ونه لیکل شي.

۵۲- ځینې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ویې، لکه میرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کیلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واړوو او ث، پر، ت، خو بیا هم اړنه یو، دومره یې له پښتو(س) سره انډول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر(ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پورویېو خجونه هم باید زیاتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختیزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډېره هڅه لري چې داروپایي یا نورو پورویېو پر وروستۍ څپې یاله وروستۍ څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشینګټن، مکسیکو، کاناډا، یورپ، اتلانتیك چې په خپل ژبني قلمرو کې زیاتره په لومړي خج ویل

کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انگرېزي وینگ او خج یې راټینگ کړي دي.

لویدیزیان هم زموږ ختیز ویېیونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او یا دویم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مگر که هغوی زموږ ویېیونه زموږ په خج ووایي او موږ د هغوی ویېیونه د هغو په خج، لابه ښه وي.

۵۴- د درېیم وگړي نژدې جمع ضمیر (دوی) باید په لنډ (و) معیاري وگڼل شي، که نه له یوه بل ویي (دوی) سره یې گډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئین مانا شوی دی.

۵۵- کښېناستل د کښېنوستل او کښېناستیدل پر وړاندې د معیاري کېدووړ بریښي.

۵۶- ځینې پښتانه چې په بخښل کې د بخشیدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغیز نخښه وايي چې له پارسي نشان سره اړیکی لري او پښتو شوې بڼه یې نښان دی، نو **بخښل** د نښه په اغېز **ښښل** هم اسان دی او هم زیات دود لري، په کار دي، نښه او **ښښل معیاري** وگڼل شي. همدا راز تر خوښینه، ښینه زیات معیاری ارزښت درلودای شي.

۵۷- ښوول، کېښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کېښودل، پرېښودل... کېښوستل، پرېښوستلیا ښیل، کېښیل، پرېښیل... پر وړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه بڼې ښوونځۍ او پوهنځۍ په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه اروابښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولګی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پېښې، زورکی او تر زېږ زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شی. تر هغې چې ګډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په ګړدود معیاري وګڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې ګډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پنبه دانه» نه، بلکې (میرګن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلی اوړونو (ګردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلي ولۍ وروستۍ (ت) په (ځ) ښوول معیاری ګڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه ګړدودي استناد یې په هر ډول، مګر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پر وړاندی.

نو د دې لپاره چې رښتیا یوه قاعده مو ترلاسه کړې وي او په دې توګه مو د یوې ګرامري ګډوډتیا مخه نیولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (ځ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانیستل) څخه (پرانیځی)، له (پرېمینتل) څخه (پرېمینځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بیا ببخي د (ز) او (ځ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرګوره (ختل) پر (خېژي) او (کوتل) پر (کوژی) اوړي. ګرځېدل هم تر ګرزېدل ډېر لیکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي اووکي) کې فونولوجیکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بیلابیلو لیکزیکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، یو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل یې له (کول) یا (کلل) سره. که په ویې پانګه کې (کړل) غوره وګڼل شول، نو (. کړي) به غوره وي او که (کول) یا (کلل) غوره وګڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) یا (کلل) دواړه معیاري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرګ معیاری منل کېږي. کاندې یا کاڼې یې لا نور ګړدودي ځېلونه بلل کېږي، خو د معیاری کېدنګ ارزښت یې لږ ښکاري. که موږ په رښتیا سره یووالی د معیاري والي بنسټ بولو، باید له دغو څو ډولونو څخه یو وامرو او په ټولو زمانو کې یې بشپړ ګردان کړو، یا لږ تر لږه د سوپلاتیف په ډول یو تېرمهال ته پرېږدو او بل یې وسمهال، په بله وینا، یو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بیا

نو پخپله دې پرېکړې ته رسیږو چې (وکړي) وو ایو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، یما، دموږ، دتا، یتا، یا د ستا د تاسې یېتاسې یا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنګه چې یې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وویل شول، له ستا پر ته دا نور باید یو څپیز نه، بلکې دوه څپیز وویل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- اېستل تر ایستل او ویستل نه زیات دود لري او باید غوره وګڼل شي.

۶۴- چونګښه په لنډه (و) د چینډ خه او څینګښه پر وړاندې تاریخي لرغونتوب ښیي، نو باید په معیاري پښتو کې ونیول شي. همدا راز د ورسره د چونګاښ او البته چونګښ (بقه کلان)ګډ آری بللای شو چې ښايي د چونګ له اواز نه یې سرچینه اخیستې وي.

ځلورم - د لیك دود معیاري اړخونه:

۶۵- لیك د ژبې کوم ټوك او جزء نه چې تش یو انځور دی. د ژبی اومه توکي غږونه دي او د لیك دا توري، یا په غونډه نوم ابیتې یا ابیڅې. بشپړلیك هماغه دی چې د یوې ژبې د هر یووستوي غږ لپاره یوه نښه (توری) ولري. داسې لیك ته غږ لیك یا فونیمیك لیك یا ابېڅې (الفباء) ویل کېږي. مگر د نړۍ په ژبو کې یوه دا هم هېڅ دا راز لیك نه لري. لاتیني یوناني، الماني، روسي یا تورکي لیکونه ورته په پرتلیز ډول یو څه ورنژدې دي، که نه د نړۍ زیاتره لیك دودونه نیمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ یا اواز لپاره یو توری ولري. یوې څپې (هجا) یا کلمې لپاره یو ه نښه یا توری لري. پښتو لیك چې له آره عربي لیك دی او یو څه لاس پکې وهل شوی دی، له نیمگړو لیکونو څخه گڼل کېږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواکو (واولو) غږونو لپاره پکې نښې نښانې یا توري نشته او هغه هم په هرځای کې نه کارول کېږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا یو راز لیکل کېږي.

له دې کبله زموږ اوسنی لیك ریفورم لا څه چې بیخی یوه اوښتون ته اړتیا لري. هغه دا چې یې بیخي ابیڅې واوړي او د عربي تورو پرځای نړیواله فونیمیکي الفباء رامنځ ته شي چې که څه هم بنسټ یې لاتیني الفباء ده مگر لږو ډیر له نورو لیکدودونو او ځینو نورو نښو نښانو څخه پکې کار

اخېستل شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا یې یوناني توري دي او د ډ، ټ، ړ، ڼ او داسې نورو لپاره تر لاتیني (n, r, t, d) لاندې ټکي ایښوول کېږي.

په دې توګه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر لیکدود باندې هر راز ویینې(بحثونه) او څېړنې تل یو سر خوړ دی. ځکه دلته باید د توپیر آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ وېي سره یو راز ونه لیکل شي، حال دا چې د الفبا له نیمګړتیا سره دا خبره کیدون نه لري. د ساري په ډول څنګه کولای شو، (سره) د(مع، سرخ، سره زر او کود) دری واړو مانا وو لپاره راز راز و کاږو.

خو دا چې زموږ د لیك ریفورم یا اوښتون د هوسۍ په ښکر کې دی او یو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوځکېږي او بیا ورته لارې چارې وپلټل شی، نو سم له لاسه اړ یو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوکاټ کې یې پر معیاری لیکدود باندې یو څه رڼا واچوو، چې که د معیاری پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د یووالي، یورنګوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنیوي د آر او اصل سلنه (فیصدي) خو لږه لوړه یووړلای شي. له بلې خوا مو څنګه چې د معیاري پښتو د اختلاف وړ ګرامري او نور اړخونه تروسې وسې پورې نښه کړل او په دې توګه ورسره ډیر لیکدودي معیاري اړخونه هم په ترڅ کې وښوول شول، نو دلته یوازې په هماغه رښتینو لیکدودي هغو بس راوړو. د ساري

په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غوندې د غړپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بیا اړنه یو، چې د اروانښاد خادم غوندې پرې د لیکدود یا «پښتو تصیفی» ترنامه لاندې کلونه کلونه د خپرونو مخونه ډك کړو، بلکه زیات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غړپوهنه کې معیاري ښوولي او ټاکلي دي، په لیکدود کې رانښکاره کړو. په دې ډول به تر هرڅه له مخه دېته ټینګ پام ولرو چې څنګه له دوه دروخپلواکي نښو (و_ا_ی) څخه ښه ترا او ډیر ترا ګټه واخېستلای شو.

۶۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انګرېزي... ژبو پرخلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجیک انډول نشته او پښتانه یې اړوند ګڼ یا پورويیونه هم له خپل پښتو وینګ سره برابروي او پر («اوږد» و، «اوږده» ي یا «لنډه» ي، لنډ الف...) یې اړوي، لکه: ګمان- ګومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز یاکوندوز، بن- بون، کلتور - کولتور، ارګان-اورګان، رمان- رومان،فلم- فېلم، فزیک- فېزیک ،ګله- ګېله یا ګیله، ریالست- ریالېست، آزادي- ازادي،آفسر- افسر، لائق- لایق... . په دې توګه دا وروستی لیکدودي بېلګې کره بلل کېږي:
-[د پېښ پرځای«و»]: خوله، لومړی، غونچه، ګوندې، ګومارل، ګوربت، ګورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، ګورګورې، اوتاک

(اتاق یا اطاق)، بوګانې، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز...، خوځېنې دیني او ډېر دود وییونه استثناء ګڼل کېږي، لکه: خدای، بنیاد، استاد، ګناه، ګل، ګلاب، ګلالی، ګلورین، ګلباغ، سوروتال، سورنی، اردو...، که له دیني نومونو پرته نور له «و» سره ولیکو، خپل لیکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره- خم- خوم، تخم- توخم، خرما- خورما، ارزګان-اوروزګان، ارګون- اورګون، ختن- خوتن، ترک- تورک،مغل- مغول او داسې پسې نور.
-[د زېر پرځای «ې» یا «ي»]: اېزګي، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، ځېرمه، هېنداره، هېنډه، اېنده، امېد، پېیل، پتېیل، تېیل، ټوکرېیل، ځوکرېیل... .
- همدا راز په ښویېدل، تویېدل، لویېدل او داسې ورته وییونو کې د کنسوننټي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) یا لنډې (ي) توپیرول په کار دي، بلکې...، ټېکېټ، تېلېفون یا ټېلېفون (لرغږون)، تېلوېزیون (لروینون)، اېمپراتور، اېټالیا، دېموکراسي یا ډېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سایت... . افغا نستان ، پاکستان ...،هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتیا او نومورتیا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجیکستان، وزبېکېستان، تورکمنیستان، قرغېزیستان، قزاقیستان، انګلیستان... هم همداسې لړو ډېر تازه رادود شوي دي. برلین هم د پارسي یا انګلېسي وینګ تر اغېز لاندې(برلن) لیکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد ، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا،اواز، اوازه، اباد ، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسیا ، اسمان،اغا ، اګاه، الو ، الوبالو ، اینه، اهنګر،ارتېست، اژانس، انتن... . داچې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آړ، آړه، یا آریا ، آریانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انګرېزي د مد هومره لوړ نه ویل کېږي،بلکې له نورو الفونو سره د توبیر له مخې لیکل کېږي، نور ټول پښتو سرالفونه د زور یا فتحې هومره وینګ لري او په دې توګه یې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ،ف، ق) باید له قرآن و حدیث او نورو سپېڅلو دیني دخیلو وییونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وینګ سره سم به پکې ص او ث پر- س، ض او ظ پر- ز، ف پر - پ، ق پر- ك، ح، ع او همزه پر یوه خپلواك (a) اوړي او یا به بیخی غورځول کېږي، لکه سوله، سلا ، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې یې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا- قلا یا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز یا کندوز - قندز، او زار - افزار یا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... لیکل خو ځکه ښېځایه دي چې آره یې آریاني، په بله وینا ، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ یو یووستوی غږ دی او باید د (نړ) په بڼه چې دوه توري دي، ونه لیکل شي، که نه (کوڼ) له (کونړ)، خوڼی له (خونړی) او داسې نورو وییو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرگژبو، لکه ټ، ډ، ړ توري همداسې یووستوی معیاري وګڼل شي، نه د اردو په پېښو پرت، د، ر باندې (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (گ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ گډ دي، نو که همداسې ولیکل شي، څه پروا به ونه لري. دا چې ځینې یې د غبرگژبو غږونو توریو غوندې د (ك) په کړۍ (ګ) کولو غوره گڼي، یو بی سروبوله کار دی، ځکه (گ) د (ب) غوندی یو ساده غږن تم (انسدادي) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرلیکوکې د ډول او رنگارنگۍ لپاره کله په کړۍ (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غوندې، دومره به بې دوده نه وي، خو په ټولیز ډول په هر راز لاسي یا ماشیني (کمپیوټري...) لیکني سښستمونوکې گ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځینی پردي ځانگړي نومونه، لکه څنگه چې د غږپوهنې په برخه کې ورنه نغوته وشوه، ترکومه ځایه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، باید له اصل سره سم وویل شي او هماغسې ولیکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې یوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېږي او له رادیو تلویژیون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره یې سوچ وشي. همدارنگه

ریچارد چې په الماني، انګریزي، پرانسي او نورو اروپايي ژبو کې يې لیك دود یوراز دی، مګر وینګ یې بیلابیل لکه مېکاییل په روسۍ او المانۍ کې (مېخاییل) ویل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انګرېزۍ کې مایکل یا یوسف په روسۍ او المانۍ کې یوزف، په پرانسۍ کې ژوزف، په انګرېزۍ کې جوزف او په اسپانۍ کې خوسف. په دې لړکې د ګاډي څغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انګرېزي پېښو ((شومکر)) وویل شي او ولیکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاړي والا وییونه باید له معیاري وینګ سره سم ولیکل شي. که څوك يې په لیکلو کې تکني کېږي چې چېرې يې یو (و) را ځي او چیرې دوه واوه، نو د داسې وییو کړسته دې په پام کې نیسي، په بله وینا، له مصدري بڼې يې (ـل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هیڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (لیکل) نه (لیکونکی)، له (څټل) نه (څټونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځایه یو (و) درلود، نو بیا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپرول) نه (خپروونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرڅول) نه (خرڅوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاړي (ل) له مخه دوه (واوه) له ځایه لري، نو د (-ونکی) روستاړي په نښلو لو سره يې باید اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښووونکی) او له (پوول) نه (پووونکی). مګر دا چې

دویم (واو) پکی دومره څرګند نه ویل کېږي اوڅوك یې نه تلفظوي، نو لیکل یې هم اړین نه دي او باید په دوو واوو (ښوونکی) او پوونکی لیکل یې معیاري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې درواخله.

۷۳- د ووت، ووت یا پریووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړی په صوتي او صرفي برخه کې وشي اوهغه دا چې هرڅنګه په ګردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرګنده شي چې په پورتنیو وییونوکې څوڅو (واوه) ولیکل شي. د لیکو نکي پر وړاندې خو (ووت) او پریوت زیات معیاري ارزښت درلودای شي، ځکه دا یو له فعلي ریښې وت او مطلقې ماضي مختاړي (و-) څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو (واوو) ټیك راځي او دا بل له فعلي ریښې (وت) څخه د یوه مخکړ یا فعلي مختاړی (پرې) په ملګرتیا جوړېږي او په هیڅ کوم ګړدود کې یې د بشپړ تېرمهال (مطلقی ماضی) د مختاړي (واو) څرك نه لګېږي، په بله وینا ، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاړي ته هډو اړتیا نه لري، نو باید صرفي جوله یې پریوت معیاري وګڼل شي او لیکدود یې هم همداسې معیاری راشي.

۷۴- یوځای یا جلا لیکل نن سبا دا هم یوه لیکدودي ربړه (پرابلم) ګرځیدلی دی چې کوم ویي سره یوځای ولیکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې باید لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: یو

دوینګ او کښنګ تر منځ نژدیوالی، دویم د التباس مخنیوی او دریيم لاسي او تخنیکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول «پخپله» د ټینګار کړول او بیا ناوړوني ویي په توګه یوځاي لیکل کېږی. پر وړاندې یې «په خپله» لکه «په خپله خوښه» یا «په خپل کور کې» دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا لیکل یې په کار دي. همداسې «پخوا»، «ځانته»، «مخکې»، «پکې»، «لپاره»، «خپلاسی»، «خپلمنځي»، «خپل خوښی»، «لاسلیك»، «نوملیك»... درواخله. په دې لړکې «مه»، «نه» له «خدای مکړه» او «خدای دې نکړي» پرته له کړستې سره نښلول پر دروګونو آرونو سم نه خېژي، خو مخکړونه «پرې، پورې...» بیا ورسره معیاري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځینی پښتانه په خپل دې ګومان چې وینګ او کښنګ یې سره نژدې کړی اوسي، اوچتوی - او چته وی، ګرځوی - ګرځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور لیکي او دېته یې سوچ نشته چې همدغه زیاته کړې ښنه یوازې د زور یا زورکي تر منځ ګډه نه، چې له کا نسوننتې «ه» سره هم ګډون لري. نو له دې پرته چې دود شوې لیکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم لیکدودي ریفورم ورته ویلای نه شو. البته د «سوچه والي» غوندې وییو کې چې د "چه" او "و" یو ځای کول، نه یوازې دود نه لري، چې د التباس مخنیوی هم کوي. د «سوچه» ترځنګ «سوچ» یو بل ویی دی چې «قاطع» مانا لري.

یادښت:
داهم د هغو سلګونو لیکونو یوه تازه بېلګه چې لیکوال د یوې پښتو- کره لیکنې پښتو په اړه له درو لسیزو راهیسې بېلابېلو لیکوالو، خپرندویانو او چارواکو ته استولي او یو مهال به په «سپین لیکونه» ټولګه کې خپاره شي(اکسفورډ، اپرېل 2006):

اکسفورډ،اپرېل2 006

د پښتو ژبې او فرهنګ رښتینې خدايي خد متګار امام الدین ساپی صاحب او منلی فرهنګیالی قتیل صاحب،

تر مینه وړو پېرزوینو وروسته:

د نورو ډېرو غوندې ماته هم د لمر په څېر څرګنده ده چې ستاسې.مرکز د هېواد او سیمې پرکچ د یوې رغنده فرهنګي سیالۍ لپاره را منځته شوی

او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولنې په اړه تر وسې وسې نوي او ګټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه میاشتنۍ ((ورځ)) څخه دا هیله ډېره کېږي چې رامخته کړی ارمان لا ښه ترا تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنګه چې لیدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زیاتره تشه جوله(لفظ) په پام کې نیول شوې ، نه مانا. بېلګه یې داچې ځای او نا ځای ((ځ) وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږنده، ځېږون، ځما، ځمونږ، ځانګو، ځانګل، ځمری، ستونځه... او بیا چې په یوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنګه سرورځوی او قتیل ځوی کښل کېږي... . په پای کې به دا په زرګونو ټبرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي !

زه وایم، ولې یې جاج و مانا په پام کې و نه نیول شي او په دې توګه پکې د وسمهالي څېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې ، فرهنګ او بیا په ځانګړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتیني پښتني تاریخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره ، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای !

موږ باید ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته نور د وریځو اوښان جوړ نه کړواو د رښتیني مېتودیک افغاني - پښتني تاریخ پر ځای ورته بېځایه

ویاړنې او ستاینې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنګه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنګونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللې علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې پرته بله څه ګټه او پایله نه لري او بیا لا دا ګیله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناګاره کړي دي! پر دغو داوو او دنګلو خدای ښنلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجۍ بوجۍ کتابونه یې را پرې اېښي، نو بیا بیا راغبرګول او لا پړسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنۍ څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له مخکې یې مخینه په پوره غور تر ځیرنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوټه یې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزیات کاندي.

ما چې پېنځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستلیکي، لکه د علامه حبیبي پښتو ادب تاریخ، د استاد رښتین پښتو ګرامر یا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافیه یومخیز ونګول، د کومې ترېګنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله ځانګېزې پازې یې اره اخېسته او د زړه له کومې مې غوښل چې نوې پښتنې پښت ته نوې څه وړاندې کړم. له هغو نه یوازې استادحبیبي وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړیواله پښتو پوهنغونډه کې یې په ټوله پښتنې مېړانه دا منښته وکړه: ((موږ له خپل واک و وس سره تر دې مهاله راورسوله، نور نوی اکادېمیک پښت پوه شه

او نوې لاره روده یې! او بیا هم همدا استاد وو چې د «یوې- کره پښتو لیکلارې» په اړه یې راسره لاسلیک کړې چلند لار (پروسېجر) بېرته وانخېست، که څه هم په کړن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهارۍ لیکلار ټینګ و ترینګ پاتې شو. مولانا خادم چې کړی لاسلیک یې په کړن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه لید، د داود خان تر دوتره یې پلپوټ (شکایت) ورسېد!

داچې په ورځ کې زیات زور پر هماغه زړو دودیزو ما ویلو تا ویلو اچول کېږي او بیا پکې بشپړ کتابونه راغبرګېږي، ښایي کوم دک و دلیل یې تر شا ټیکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توګه د ګوتنیوي پرځای دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژېپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښویه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړئ. له دې سره به نوی پښت دا کابو وموميي چې تر دغه منځ یوه پرتله وکړي او یوه پایلنیوي ته پخپله ورسي!

دغه راز له ګران ګړندي صاحب نه هم هیله لرم، د پښتو لیکدود او لیکلارې په برخه کی د پښتو استادۍ پر ځانګړو ازمېښتو، زړو پرېکړو او کتابونو بسیا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره لیکلار هم تر کتنې اوڅېړنې لاندې هم ونیسي چې له درې نیمو لسیزو او بیا د یاد

شوې چلند لارې لاسليک راهيسې يې په څه له پاسه دوه سوو توکو (مادو) سره ليکنۍ پښتو ته لار موندلې او ښايسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې ګوندې زه دا دومره مهال ارام ناست يم، بلکې له نورو لوستليکيو سره يې په ژبپوهنه کې له نويو نويو برياووسره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به يې له پروسږنې ژمنې سره سمه د ((ليکلارښود په نامه لا کره او کښنکلې جيبي بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته در وسپارم.

دا به څومره ښه وي، ګړندی صاحب يې د دغه نوي لارښود په رڼا کې له همدې دوه مياشتنۍ را پيل کړي چې ولې پر ځ دومره زور اچول کېږي، هغه هم د ننګرهاريا نو له خوا چې په ((ځيګر)) کې يې ګرد سره ځ نشته. يا د کابلۍ پښتو ((څو، ترڅو، تر څوچې...)) او د پېښورۍ پښتو ((څوک چې، کوم چې...)) مخنيوی چې ان د مرکز په شپږم توک يا ماده کې پېښورۍ ډوله ((کومه چې)) راغلې ده . همدارنګه د(د - له) او (په - پر) يو د بل پرځای ليکل، لکه: پرتوګې (په توګه)، پرهکلې (په اړه)، پر ټوليزې توګې (په ټو ليزه توګه)، دوه يم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېرې پښتانه يې بې (ه) ادا کوي او اروابناد وزيرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننګرهارۍ او ټوليزې شمال ختيزې پښتو نور له ارو معياره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما وخوړو، وخوړلو د((وخوړ)) پرځای، يا وليکلو د ((وليکه)) پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اووغزوال او ګړندي صاحب ترمنځ د پوخلاینې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره در برېښلیکوم.

په ټوله پښتني- افغاني مینه او لورېینه
پوهاند دوکتور م. ا. زیا ر

د یوې –کره پښتو لیکلارې اړوند لیکدود **Orthography)**

۱- یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توریو) تېری نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (وای) لري. د زور (فتحې) او زورکي لپاره (ه) یا (ء) او یا چرګۍ (هه) کارونګ د ژبپوهنیز قانون «توپیر» تر ډېر ځایه زیانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. یوازې د «ی» د څلورګونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو(ے) او

دغه راز(ء) ببخرته کارونې کوزنی لیکدود ډېر کړکېچن او کرغېړن کړی دی!

۲- څلورګونې«ی» ګانې له خپلو بېلګوسره:

- اوږده (ې)، لکه: خدای دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ی)، لکه: نری سړی، ځای، خدای، وری، وږی.
- درنه (ی، ئ)، لکه: نړۍ، کړۍ، ډوډۍ، څوکۍ...
- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډۍ وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غیرملفوظه) او کنسونټي(ملفوظه) «ه» توپیرول په کار دي. په دې ډول:
په (دویم) کې د واوېل (فتحې) په توګه غورځې او په (نهم) کې د کنسونټ (ملفوظه ه) په توګه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-)دی، مانا دا چې ړومبی(ه) کنسونټ (حرف صحیح) دی او دویمه هغه یو واوېل (حرف علت) دی. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، یو- یوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېرنومونه (-ي-) غواړي، لکه:
دري- دریم، اویا- اویایم، اتیایم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ «څویم» هم تر ورته دوی یا قاعدې لاندې راځي. کنسونټ پای هغه خو په هر ډول اړونده پایله (- م) سیده په ځان پسې نښلوي، لکه:

څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، میلیونم... . پرکنسوننټي یا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه:
یوم(یوسل ویوم)، دوه سوم... .
زور- پای او زورکي پای هم د دغو واوېلو تر غورځونې و روسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (- ونکی) رغېدونکي کړنومونه همدا یو «و» غواړي، لکه:
لیکونکی، څېړونکی، ژباړونکی، گنډونکی، خوړونکی، څښونکی، تلونکی، ویونکی، وهونکی... ، خو که له فعلي مصدره (- ل) لرې شي او پاتې بنسټ یو «و» ولري، نو (ونکی) بیا (وونکی) کېږي، لکه:
کاروونکی، خپروونکی، څرگندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کړې، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاینومونه یې (ښووونکی) او (پووونکی) ولیکل شي، خو د دود وینگ له مخې ترې یو «و» غورځي.

۵- غبرگږبیز توري (ټ، ډ، ړ، ڼ) چې غږونه یې له غږبوهیز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرېټو) را پور کړي دي، په اروپایي ژبو کې هېڅ نه ویل کېږي. کوم انگرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ویل کېږي او کارول کېږي، بیا هم هماغه هندي او بیا اردو- انگرېزي اغېز دی، لکه:

ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سېنېټر، ډېموکرېټ ،ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.
که څه هم بره خوا تر پارسي او بیا لاتین آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرګژبیزوالی له وینګ او لیکنګ دواړو وتلی وو ، لکه: دوکتور، ماستر، تیاتر (ننداري)، سناتور، دېموکرات، دېموکراسي، دېکتاتور...، خو زموږ د برنیو له کډوالۍ سره د لرنیو غبرګژبیزوالی پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زیاتره د انګرېزي پورويیونو په برخه کې، نه د نورو اروپایي ژبو (جرمني، پرانسي، ایټالیي، اسپا نیي...) په برخه کې، لکه: فیدل کاسترو- فیډل کاسټرو، شورایدر- شورایډر، هېلموت- هلموټ، دوګول- ډګل... . مانا داچې دومره ښنده (زیاده روی) هېڅ په کار نه ده !

۶- جغرافیایي نومونه، لکه: اسیا، افریقا، اروپا، امریکا، استرالیا، انترکتیکا، کاناډا، برتانیا، ایټالیا، البانیا، انتونیا، استونیا، مکدونیا، کروشیا، کولمبیا، لیبیا، سوریا، چېچنیا، سومالیا ،اېتوپیا، مالیزیا، اندونیزیا،... زموږ د لرغونو آریایي نومونو (آریانا، سوغدیانا، لودیانا، باکتریا، پښتونخوا...) په بېلګه په الف کره راځي، نه دعربي او اردو په پېښو اسیه، افریقه.... هرګوره، روسیه، تورکیه، فرانسه، اوتریش - اتریش یا اطریش، پولېنډ - پولند، انګلیستان - انګلېنډ یا انګلند... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتوویاند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وینګ سره سم ولیکي او ووایي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (میخاییل)، انګرېزي (مایکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئیل- مېکاییل)، یا د جرمني (یوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانیي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزیر نوم (یوشکا) چې له آره د (یوزف) کوشیننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زیاتره پېښوري او کوټه وال ویاندان یې «جوشکا» لیکي او وایي. روسي «څار» یا جرمني څویریښ... هم بویه د پارسي یا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوریخ یا زوریک...) ونه ویل شي او ونه لیکل شي.

۸- پښتو او آریاني یا نا عربي ویېونه، ځاینومونه، ټبرنومونه او وګړنومونه باید تر وسې وسې له وینګ سره سم په پښتو تورو او لیکدود و لیکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتولیا (اناطولیه)، توپان (طوفان)، پرښته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الینګار (علینګار)، الیشنګ (علیشنګ)، لال وسرځنګل (لعل و سر جنګل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلای نو یا نوې کلا (قلعهٔ نو)، کندهار (قندهار)، کندوز یا کوندوز (قندز یا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، الیزی (علیزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپریدی (آفریدی) ، ګدون (جدون)...

۹- یوځای لیکل او جلا لیکل:

د ژبپوهنیز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي یا یوونونه (واحدونه) سره بېل بېل لیکل، په بله وینا ، د اړوند لیک سېستم له شونتیا سره سم، تر وسې وسې جولیز یووالی له مانیز یووالی سره غاړه غړی کول په کار دي. که هغه ازاد وییکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړیوییکي (په، پر، تر، د ، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او ، هم...)، که ساده وییونه وی، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا ، هغه، یو ، دوه...) ، یاکړونه (تلل،خوړل، ځي، خوري...) او یا ترښتي (ترکیبي) او بېلښتي (اشتقاقي) وییونه وي، لکه: کتمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا ، ولسمشر یا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهگر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، لیکلړ، نوملیک، برخلیک، برخوال، پانگوال، پانگواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمون، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، وییپوهنه، وییپانگه، وییزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنیوی ، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسلیک، لاسلیکول، لوستلیکی (درسي کتاب) ، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلگه، وړاندیز، وړاندوینه، وړاندېینه، ترینکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله.

په دې لړ کې له دوو وروستيو توکيو (نومونو او کړونو) سره د ړومبيو هغو (ازادو توکيو) يوځای ليکل کره نه دي، لکه:
لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)...، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه... .
پخوا (قبل، قبلاً)، پخپله (شخصاً) ځکه سم راځي چې خپلواک وييونه (قيدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې- (په) مخ کې سره هم په ورته دليل توپيرېږي. «بلخوا» له «يوخوا» سره د اړيکوييکو په توګه همداسې يوځای دود موندلی دی.
يو لړ وييکي سره په خپلو منځو کې يا له خپلواکو توکيو سره ځکه يوځای ليکل کېږي چې د يو يوازېني چار يا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پسې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې يا همغسې، همدارنګه، منځته راوړل، منځته راتګ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پايته رسول، لپاره، نشته، يا په (سترې مشې، خدای مکړه يا خدای دې نکړي) غوندې ګړنو او ځرګند نو کې وييکي (مه، نه) له کړونو سره يوځای ليکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټوليز دوی يا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نښلول سم نه دي او بايد جلا وليکل شي، لکه:

نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه ورم... . دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدویي یا استثناء ومنو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم ، رانغلم ، رانغی) غوندې دودو بېلګو کې. له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلارې» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وت (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وت (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پورویبونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینګ او لږوډېر مانیز اړونګ سره راخپلول په کار دي، لکه: ګاډی (ګاړی)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباه او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... . پیل، توپان، اپت، تم، تپوس، پرښته، پراخ، خپه، خپګان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې ویبونه د ډېرو آرپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) ګڼل شوي او یا هم ټکرویي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» دپښتو په څلورګونو ګړدودي ډلوکې د(ښ، څ، ږ، ژ) تر څنګه له شمال ختیزې هغې څخه تری تم شوې او له همدې کبله یې اړوند لیکوال په لیکدود کې زیاتره ټکني کېږي:
هغلته چې باید ځ ولیکل شي، ز لیکي او چېرې چې ز ته اړتیا وي، هلته ځ کاږي، د ځ پر ځای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزي، زلېدل، زیرک...کې؛ د ز پرځای ځ، لکه په: ځوی، ځوی ځات یا ځوځات، ځېږېدل، ځانګو، ځانګل یا ځنګل، ځنګول، ځنګېدل، یواځې، ځما، ځموږ، ځګېروی (زېږګی هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتیل ځوی... . که څه هم په یو لړمنځنیو ګړدودو ، لکه د خروټو ،اندړو او وردګو په هغوکې یې څه ناڅه وینګ هم شته، خو د لږه کیوالي له کبله له آرومعیاره غورځي.

د اروابناد استاد الفت دا خبره ، که څه هم پر ژبپوهنه برابره نه ده چې:« ځ څوک په خوله نه وایي، نو لیکل یې څه په کار دي!»، خو دومره بېځایه لیکل یې هم په کار نه دي ، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږیاڼي ورونو او ورېرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده ! د دې لپاره د «یوې- کره پښتو لیکلارې» پر بنسټ د «ځ» کارونځایونه په لاندې ډول لنډیزمومي:

ـ د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرتل، پرانېستل یا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر ځ اوړي، لکه په:

ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم ... کې.

هرګوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: **نتل**، **کتل**. **ختل** پر خېژي، **کوتل** پر کوژي، **نغوتل** پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «ځ» لرونکي ګړدود والا کندهاري ليکوال هم په پاسنيو کړونو کې يونيم په «ز» کاروي، لکه: وزي، پرانيزي!

- له خپلوانو ژبو سره د همرېښه وييونو د «ج» پر وړاندې پښتو «ځ» راځي، لکه په:

- **ځمکه** (هندي جماکه، پارسي زمين)، **ځنګل** (هندي، پارسي او انګليسي جنګل)، ګاځره (هندي ګاجر)، ځای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځنبل (جنباندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځيګر، ځنکدن، زنځير يا ځنځير... دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو ځ د پارسي له ج سره يومخيزه اېتېمولوجيکي مخامختيا نه لري، بلکې لږ.وډېر له نورو فونيمونو سره هم اندولتيا مومي، لکه په: نمونځ يا لمونځ - نماز، ځيرک - زيرک، ځمکه- زمين، روځ يا ورځ- روز... کې.د «د» پروړاندې، لکه په ګرديدن- ګرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.

- د تونروستاړي (مکاني لاحقې)، په بله وينا، د - ځای، - ځی او يا - ځ په توګه، لکه په:

رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دریځ، ختیځ، لویدیځ، اوریځ، مینځ یا منځ، اخځ، ترخځ، چورلیځ (محور)، گهیځ (د مهالروستاړي په توگه)؛ رېبځ یا ربځ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.
- په گړدودي ځېلونو (وارینتونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «ځ» کره راځي، لکه په:
جاله- ځاله، زلمی- ځلمی، گونجې- گونځې یا غونځې، نا نزړه - نانځړه، جار- ځار، جرنده - ځرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه - ځمکه (نه مزکه او مځکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ځتیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیا ل وساتي !

۱۲- په ډېرو خپلو او پردیو وییونو کې تر چ ،څ د کره لیکلارې او لیکدود ښکارندویي کوي، لکه په:
څښل (چښل) څښاک، څټک، څگ (گوړه)، څوکۍ، څپلۍ، څله (د ژمي یا واده)، څمڅه، څمڅۍ، څمڅوکۍ (کاشوغه)، خرڅ (خرچ، خرچه)، څڅۍ (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نڅوړ، نڅوړل، سمڅ یا څمڅ، څرمښکۍ، څمڅاره، څنۍ(نه سنۍ)، څوباړی (نه سوباړی)، څېره (نه چېره یا چهره اوڅهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاړه، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د(کښ، کښې، کښي، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او ځنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انګرېزۍ او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنی هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاونې (نیولوجېزمونه) یې ځای ونیسي، لکه:
بیالوجي، بیولوجی، بیولوژي، بیولوګي (ژوند پوهنه)، لنګویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوجي، سوسیولوژي، سوسیولوګي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاټي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسی، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنګ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش(غورځنګ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- « ګ » چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انګېرنې له مخې د خپل «ایشیا

سافټ» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي- اقتصادي، بلکې له ژبپوهنیز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړی» یا د پېښوریو په نومونه «کونډه» د غبرګژبیزوالي ښکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اګاهانه یا نا ګاهانه د څلورګونو پښتوغبرګژبیزو غږونو(ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیاهم ژبه په خوله کې راکړی کېږي. دا ښه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، اېمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي لېوال ټیکه والي نوره ننګولې او د پارسي او اردو په ګډون یې هماغه پخوانی«برنی» هغه ((ک)) پښتو پروګرام ته راننه ایستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. اېمل، هرګوره، بیاهم د کوزنیو په پېښو د زورکي (همزه) ټینګ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولنې د ناسمو لیکدودي پرېکړو یوه بېلګه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بودیم) پښتو انډولونه (و- وو- وو) وکښل شي او په دې توګه یې ما هم د ډېریو برنیو لیکوالو په لاروی د دودوالي او یووالي پر بنسټ په خپلو لوستلیکیو او بیا کره پښتو لیکلار او لیکدود کې دا درې لسیزې همداسې خیال ساتلی وو. خو په دې وروستیو کې چې دغه کتابونه مې د بیا چاپ لپاره تر نوې کتنې ، کرونې او بشپړونې لاندې ونیول، د نوې پښتو غږپوهنې له آر و معیار سره سم مې د یوګړې درېیم وګړي، یا په دودیزه - ملایي نومونه (مفرد غا ئب) « وو»، ډېرګړی

يې «ول»، يا د (- ل) په غورځونه « وه » او ډېرګړی لومړی وګړی (جمع متکلم) پرهماغه زړه بڼه «وو»، يا د (ول) په آره ګرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي «بودن» د انډول په توګه يو ژوندی کړ (فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې ګردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:
تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... . ړومبی اوږد - و (o) او دويم (لنډ - و u) وګړيزې پايلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېځايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې (وو) کره راځي چې ړومبی (و) د کړبنسټ په توګه يو کنسوننټ يا معدوله و (w) دی او دويم د يوګړي د پايلې په توګه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې ړومبی کنسوننټي هغه هېڅ ويل کېدای نه شي. د (بوديم) انډول (وو) ورسره په وينګ او غږيزليک توپيرېدای شي، ړومبی (و) د کړ بنسټ په توګه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرګړي لومړي وګړي پايله يو واوېل (لنډ و u) دی.
په هره توګه، زموږ په نيمګړي عربي آري ليک سېستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره سره بيا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم)

یا(شدند) د انډول په توگه له دوو (وو) سره کښل، بېځایه دي، ځکه ، لکه چې پاس وویل شول، هماغه ړومبنی لنډ- و وگړیزه پایله رغوي، دویم ته هېڅ اړتیا نشته. که په دې موخه پښتو ټولنې یا بل چا رادود کړی چې له یوگړي اوږد - و سره یې توپیر وشي، هم کوم آر نه شي گڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرگ (وو) ولیکل شي،لکه په (یو ، ځو ، رېبو...) یا په نومونو (ټېټو ، لاټو ، ډېپو ، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا لیکوال او ویاندان باید د(ږ- گ)،(ښ- خ)،(څ- س)، (ژ- ج) او (ځ- ز) توپیر سره وکړي: نه سترگې (ستررږې) ولیکي، نه کېږي (کېگي) او داسې نور، که څه هم په گډودو کې یې د څلور واړو (ږ، ښ، ځ، څ) وینگ له منځه تللی او له لیکوالو او ویاندویانو یې هم د اداینې تمه نه شي کېدای، خو د ((یوې-کره پښتو)) په پار یې باید تاریخي آروالی په لیک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وییونه څوک له کره پښتو«شوي» وینگ او لیکدود سره سم لیکل غواړي، ورته اړینه ده چې یو مخیز یې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرښته)، قصه د قیصه پرځای (کیسه)، شمع د شمعه پرځای (شمه)... . همدارنگه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صیب) منځغړوپ وینگ او لیکدود څه په کار! څه مهال له مخه یوه ویاند (صحاب منصب)

کښلی وو او ښا يي همداسې يې اورولی هم وي، نو ولې يې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آريا ني بنسټ لري او هم له انګرېزي (آفېسر) سره اړخ لګوي. بره خوا کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) اوکارمن (مامور) سره يوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځېلو پښتو ويياندانو په پېښو دا نور دوه وييونه هم بيرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنيو ويياندانو بيا هم ټينګارپه کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډ ژبې او ليکدود په پېښو پښتو ژبه او ليک په بېخرته (زورونو، زېرونو او همزه ګانو) انجړبنجړ نه کاندې، بلکې پر ليکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وينا، واوبلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و، ا، ی، ې، ي، ۍ) وکارېږي.د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونيسي او کرښې زياتې وغځېږي.
بره خوا، ان د پښتوټولنې په دېرشمو لمريزو کلونو کې پر دغه آر ټينګار شوی وو، لکه په دې بېلګو کې:
ګومان، ګومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوټۍ، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاينه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزګان يا ورزګان (ارزګان)، کوندوز يا کوندز، کولپ...، ګيله، څېرمه، ګيلاس، اورګان، رومان، کولتور، دوکتور، کلينيک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرګنداوی< پښتو ليکلارښود).

دویم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

هره ژبه د يوې ټولنيزې ښکار ندې (پديدې) په توګه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږی، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي . ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينګولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي . پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتنې ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو ګاو نډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پرخپل وار پر هغو ښندلې دي . په دې کې خو څه اړنګ (شك) نشته ، څنګه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړ تيا بهير چټکوي ، هماغسې

يې د اړوندو ژبو تر منځ اړيکي او اغېزې تر هغې پورې دغه راز ګټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرووکر (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او ربړې رامنځ ته کوي . تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې بڼه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړې، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړ تيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو ټيز، سياسي، فرهنګي او ژبنی بريدونه رنګ وي، خو تر هغې پورې اړينه برېښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالی او لږ تر لږه ليکنی يووالی خوندي وساتي .

پښتو ژبه په له منځنې پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنګ او ژبو څخه آغېز منه شوې چې غبرګژبيز والی (ټ ـ ډ ـ ړ ـ ڼ) يې غوره بيلګه ګڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او ګاونډيو ژبو (لکه پارسي او ـ تورك و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډېر لغوي او ګرامري او اصطلاحي رنګونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنواو خبرونو کې يې ډيرې بيلګې جوتولای شو. په دې لړکې ځينو د پښتو ژبې له بڼې سره داسی اړخ لګولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مګر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې برېښي چې

ورسره هڅو هېڅ د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) وړتیا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېړانه ... ښوول ، تصمیم نیول، تماس نیول ، اخطار ورکول، پاتې کېدل یا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلی کول، صورت موندل ، کوم چې، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله لیکونکي تل زیار اېستلی چې د دغه راز زیانمنو پېښنو د مخنیوي لپاره لار ښونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پیدا کړي چې د پښتو له لوښې او رغاونې سره اړخ ولګولای شي، هغه هم د بیلابیلو ګړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصمیم نیول) پرځای (پتېیل)، د تماس نیول پرځای اړیکه ټینګول، د (اخطار یا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسی نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، یا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه یوازې د ژباړونکو، بلکې د لیکونکیو او ان غړېدونکو او ویاندانو له خوا. د اهم جوته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو لیکونکي زیاتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبواو زیاتره د ژبنیو تو کونو یوه مانا په پام کې نیسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شاندن پر کښېښول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي .

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او یا لیکونکي هغو باریکیو

ته ځير کړم چې د ليکنې او ژباړنې پر وخت يې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه ړومبی دا غوره وګڼله، د پښتو - پارسۍ او په ترخ ترخ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځينو ورځنيو ډير پښنو ويپونو (لغاتو) او ګړنو (محاورو) بيلګې وړاندې کړم او بيا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسۍ هغه له يو لړ زياتو بيلګو سره د درنو مينه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښيم چې کومې يې سره يو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي ويپونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بيا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زياتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خو د تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زميندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمايدار، پولدار	پانګه لرونکی	پانګوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار(شهرداری)	د بلديې رئيس	ښاروال (ښاروالي)
چوکيدار (پهره دار)	پيره دار	څوکيوال

مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلینده وال
گرویدار	گروي لرونکی	گاڼه وال
باغدار	بڼ لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار(مالدار)	مالدار	څاروي ساتی، پوونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویري	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	څانگور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششی	هڅاند، زیارکښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا = خپلوان)	څانگوال
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کارساز، پرپڼی
شاخدار	ښکر لرونکی	ښکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اوږد پوندي (بوټ)

ریشدار	ږیره لرونکی	ږیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره ییز
باردار	بارلرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواك
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواك
بهره دار ـ برخوردار	گټه اخېستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، ښنور
گوشتدار	غوښه لرونکی	غوښن، غوښور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور
نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني
پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخیز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لېړن
مردم دار	مردم دوست	وگړپال، ولسپال
لبه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډیز
خانه دار	کورلرونکی	کوروالا، کډوال، کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځاني
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، ښځی والا

میوه دار	میوه لرونکی	مېوه يي، خولخوندی
موتردار	موټر لرونکی	موټر والا ، ګاډي والا
تفنگدار	ټوپك لرونکی	ټوپك والا ، ټوپكوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ویرمن، ویرجن،ویر ژلی
پیسه دار	پیسه لرونکی	پیسه والا ، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارویروزی
پشم دار	وړۍ لرونکی	وړین، وړن
مو دار	وېښته لرونکی	ببر (وېښتی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوگیر کوونکی	شپه ویښی (روڼی)
گلدار	گلدار	گلالی
کینه دار(کینه توز، کینه جو ، کینه خواه)	کینه کښ	گرجن، رخن، کینه ناك
خالدار (نقطه دار)	خالدار	ټکیالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزي دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراك)
پرچمدار(علمدار)	بیرغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دین دوست
امانت دار	امانت دار	امانت گر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایښتي، ټینګ
نادار	نادار	نېستمن، نشتمن
گره دار	غوټه لرونکی	غوټین، غوټیالی
زاویه دار	گوټ لرونکی	گوټین
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی،ژوبل
شکمدار	خېټه لرونکی	بلاربه، دوه ځانې
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بټوه والا ، تیور یا غولانځور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار(کردن)	مجبورول	اړېستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند ، پمگر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا ، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	ګواښ، ګواښنه
شاندار، شکوهمند ، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال

لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاگیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	څرگند، ښکاره، جوت، اوڅار، ډاگیز
مخزن دار	ټانکر	زیرمه گاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهر ژلی
کاردار	مامور	کارمن
رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالگر
دلدار	زړه لرونکی ـ زړه ساتونکی	مین، مینه وړی، زړه ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رټن، رټه
دمدار	لکۍ لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکښ
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار(خودداری)	ځانساتونکی	ځان پامی، ځانڅاری (ځانڅارنه)
خویشتن دار (خویشتن	-	ځان پامی، ځانڅاری

داری)		ځانځارنه)
خط دار	خط والا	کرښې کرښې، کرښن
دوستدار(هوادار)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	ویښ، ویښیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت وبیرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکیوال
واره دار	واره لرونکی	واره یي، واره ییز
خاردار	اغزي لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هټیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا څښتن	مغازه والا
برده دار	مریی لرونکی	مریي وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادار(هواگیر، هواخواه)	هوادار، هواگیر	تاندهوا، مینه وال

۲- پـه - گر - روستاړی پارسي جوړښتونه:

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسۍ او پښتو تر منځ ګډون لري او يو فاعلي (چارنوميز) روستاړی دی، مګر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډير د پارسي - ګر، په تېره د ايراني پارسۍ د نوو هغو پر وړاندې نور خپل ځانګړي روستاړي هم لري، لکه د کمايي ګر په وړاندی ګټيالی، د شيشه ګر پر وړاندی ښيښه ساز، د غمګر پر وړاندی غمجن او غمګين، د بازيګر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاګر پر وړاندې ننداره چي، د نمايانګر - نمايشګر، بيانګر او نشانګر پر وړاندې ښکارندوی او څرګندوی، د ياری ګر پر وړاندې مرستيال، مرستندوی يا مرستی او ياد آهنګر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزرګر د کشاورز او دهقان په مانا په بزګر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نړه پښتو انډولونه ډير دي، لکه: کرګر، کروندګر، کښتګر، کرندوی، کروی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتيا لپاره دا وروسته ليکلړ و ګورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروګر	رېبونکی	لوګر، لوګری
کوزه ګر	کلال	کمبار، کولال
کارګر	کاريګر	کارګر
سرکارګر	د کارګرومشر	سرکارګر
بازيګر (ممثل)	نڅېدونکی	لوبغاړی، نڅاګر
نمايانګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی

نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندارچي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیږندوی، پنځګر
عصیانگر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورګډی
گزارشگر	رپوټ چي	خبریال
آرایشگر	سینگارونکی	ښکلونکی، ډمګۍ، نایڼه
نظامیگر	نظامي گر	پوځیوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جګړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنگر	پښ
زرگر	-	زرپښ، زرگر
مسگر	مسگر	ټټهار، سره ولښکار
درمانگر	معالج	درمانگر، درملگر
نوحه گر (مریه گر)	فریاد کوونکی	ژړاند، ساندو
غارتگر/ تاراج گر	لوټوونکی	لوټمار، تالانگر
چپاولگر	چپاولگر	تاړاکگر
یورشگر	حمله کوونکی	یرغلگر
تجاوزگر	تیری کوونکی	تیرو، بلوسگر
پیکارگر	جگړه مار	جنگیالی، جنگیال

آشوبگر	_	اورپکی، اورگډی، سرکښ
طلسم گر	_	ټوټګر(درملګر)
استعمارگر	استعمارچي	کوډګر، ښکيلاکګر
استثمارگر	استثمارچي	زبېښاکګر
صورتگر	صورتګر	انځورګر، پژګر
نگارگر(رسام، نقاش)	رسام	انځورګر
توطیه گر	توطیه کوونکی	ورانکاری، پتنه ګر
فتنه گر	فتنه اچوونکی	پتنه ګر، پتنه
روشنگر	روشنګر	روښاندوی
ستیز گر (ستیزه جو)	جنګره	جګړه مار
معامله گر	معامله کوونکی	ورځچاری، چنه ګر
افسونگر	افسونګر	دمګری، پاړوګر، جادوګر، کوډګر
رامشگر(نوازنده،سازنده)	سازغږوونکی	سازي
پرورشگر	پالونکی	پالنګر، پالندوی، پالوال
نیایشگر	عبادت کوونکی	نمانځونکی،پرښتونکی، پرښتګر
پژوهشگر	څېړونکی	څېړاند، څېړونکی، څېړندوی
کاوشگر	سروې کوونکی	پلټنګر، پلټند
ویرایشگر،ایډېټر	سموونکی	سمونګر

پالایش گر	تصفیه کوونکی	پاک کار، چاڼګر
اغواگر	اغواکوونکی	دوکمار، دروهجن، مارغیتل، درغلګر
بخشایشگر	بخښونکی	ښښونکی، ښښاند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر(مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزګر
جادوگر	جادوگر	کوډګر،جادوګر
تصویرگر	ممثل	انځورګر، انځوراند، څرګندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورګډی، ورانکاری، منځډوبی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکګر، بلوسګر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلګر
یغماگر	چپاولگر	تالانګر، لوټمار
خیانت گر(خیانت کار)	-	ناامانتګر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکګر
اغازگر	پیل کوونکی	پیلګر، پیلامګر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربند ګر
پالیز گر	پالېز ساتونکی	پالېزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار

تمثالگر	رسام	څېره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، موړ، بډای
تیز گر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	څرگند ، جوله گر
چرمگر	څرمن جوړوونکی	څرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	جندره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر(دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دیباگر (ابریشم باف)	و رېښم اوبدونکی	ورېښمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټټار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند ، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امېل جوړونکی	پېیونکی، پیاند
سوداگر	تجار	سوداگر
شستگر	غشي ویشتونکی	لیندی، ویشتونکی
شیوه گر (عشوه گر)	ناز کوونکی	ښیوه گر
فریبگر (فریبکار)	غولوونکی	مارغیتل، دوکمار، ټگمار، دروهجن
قلعه گر (سفید گر)	سپینوونکی	ټټار
کاسه گر (کوزه گر)	کاسه/کوزه جوړوونکی	خاورین ساز، کمباړ، کولال

کاغذگر	کاغذ جوړوونکی	کاغذ ساز
کالبدگر (پیکر ساز)	مجسمه ساز	پژگر
کفش گر (کفش دوز)	پڼې ګنډونکی	موچي، چمیار
گازرگر (گازر)	کالي مینځونکی	دوبي، ولاند
گداگر (درویزه گر)	گدايي گر	درویزگر، سوالگر، بسپن غاړی
گوهرگر (جوهری)	جوهری	زرگر، گوهری
مداخله گر	مداخله گر	لاس منډی، لاسوهاند
منگیا گر (قمارباز)	قمار وهونکی	جوارگر
نیزه گر (نیزه ساز)	نېزه جوړوونکی	شلگر، سانگر
وجین گر (خیشاوه گر)	للون کوونکی	گوډگر، للونگر
ورزش گر	ورزش کوونکی	لوبغاړی، ورزشکار
یاریگر	کومکي	مرستیال، مرستدوی، مرستی
کیمیاگر	–	کیمیا گر
کمایی گر	گټونکی	گټیالی
پیداگر	پیداکوونکی	گټیالی، پیداگر
ویرانگر	ورانونکی	ورانکار (ی)، اورگډی
ستمگر	ظالم	گرگر
بیدادگر	–	–
چاره گر (چاره ساز)	چاره کوونکی	چاره گر، کارساز

شناگر	لامبووهونکی	لامبوزن
تلاش گر	تلاش کوونکی	هڅند ، هڅاند
جستجو گر	ـ	پلټند ، لټونکی
چاپ گر	چاپوونکی	چاپگر
تهمت گر	تور لګوونکی	تورلګاو، توراند، تور گر
عشوه گر	ناز کوونکی	ښېوه گر
دژمگر (دلتنگ)	ډیپرېسډ (پ)	خولجن، ګرومجن، زړه تنګی
لواطگر (بچه باز)	ـ	(هلك) ډاګی
داشگر	خښتې پخوونکی	بټوان، بټۍ وال
افشاگر	افشا کوونکی	اشواگر
امحاگر	امحا کوونکی	نشتاند
خنیاگر	ـ	سندر غاړی، سرورگر

۳- په -کار - روستاړی پارسي بیلنګونه (اشتقاقونه) له - ګراو - ګاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري . له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسۍ ترمنځ په یوې ګډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم درېواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو یې په پارسۍ کې کارونه ډیره ده او د ځینو پر وړاندې یې پښتو نور ځانګړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر-کار-ګر- ډیر کاروي او له

دواړو سره لړو ډیر پایله (-ی) هم ملګرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد(کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایراني پارسۍ کې یې د - ګر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم څرګندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړي پارسي انګیري او په ناسمه اوګرانه توګه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسګر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار(سګر)	خیانت کوونکی، خاین	نا امانتګر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	ګرګر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزګار (پ)	بېکار، وزګار
شب کار (شوکار)	ـ	شپه کاری
سردمدار	ـ	سرکښ، سروال

سنگ کار	–	ډېرکار
سیمان کار	–	سېمېنټ کار
بدکار	بدکار	بدکاری، بدوردی
نیکو کار (درستکار)	نېکي کوونکی	نېککاری، نېکچاری
شاهکار (شهکار)	کارنامه	شاهکار
گناهکار	ملزم	گناهگار
خامکار	–	خامکاری
تازه کار	–	تازه کار، نوکار(ـی)
نوبت کار	–	وارگر(کارگر)
نوکار	–	نوکاری، تازه کار
فراموشکار	هېروونکی	هېرزړی
کشتکار	دهقان	کښتگر، کرگر، کروندگر
هنرکار	تکنیشن	تخنیکر
پخته کار(پنبه کار)	پومبه کرونکی	پومبه کار
مزدورکار	زیار اېستونکی	مزدورکار، زیارکښ
غریبکار	غریبکار	مزدور،خواري کښ، مزدورکار
فداکار	فداکار	سرتېر، سرښندوی، نیکچاری
راست کار	نیك کار	رښتین، رښتینی، رښتیانی، نېکچاری

خلافکار	_	ورانکار
افسونکار	_	جادوگر، افسونگر، کوډگر
رضاکار	رضاکار	خوښچاری، خپلخوښکاری
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
فریبکار	غوولونکی	ټګمار، دروهجن، مارغیتل
جعلکار(ساخته کار)	-	درغلگر
دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بدفعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهڼگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباهکار (تبهکار)	تباه کوونکی	اورگډی
زیانکار مضر - ضرر رسوونکی	زیانکار	ورانکاری
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	_	پاك کاری، سپیناوو، ځیرمن

پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهڅه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروهجن، درغلند، درغلگر
کسبه کار	کسب کار	کسبگر، ورهنګر
خرده کار	رر	رر
کهنه کار	زاړه پال	زوړکاری، زوړچاری، زوړپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپك ورك، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری ،لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	ـ	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار(پاکار)	ـ	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آتشکار	اوربلوونکی	اورگډی، تودوونکی
بیکار	ـ	وزگار، بیکار
گلکار	گلکار	ختګر، اخبړگر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری (اتوماتیك)

کاستکار	ـ	دروغجن
کهنه کار	ـ	ازمېښتکار، پوخ ازمېښتی
فلزکار(فلزگر)	ـ	فېلزکار
ماشینکار	ماشین چلوونکی	ماشین کار
بسته کار	ـ	بسته کار (تاجیکی: اهنگساز)
ولدنگ کار(جوشکار)	وېلډېنگکار	ویلگر
سفیدکار(ـگر)	سپینوونکی	ټټهار
برمه کار	ـ	برمه کار، تېځاند
پیکار	پیکار	جگړه
کاروپیکار	کاروپیکار	هلی ځلی، هاندوهڅه
نابکار (خطاکار)	ناهله	بدکاری، بدچاری، ناکاره، بدورد
ناکار	ـ	ناکار(ه)
غفلت کار (مسامحه کار، سهل انگار)		ناغېړی
تیزکار	تېره کوونکی	تېزکاری، خرخ گر، باټگر
ریاکار	ریاکوونکی	ریاکار
ویرانکار (بیران کار)	ـ	ورانکاری
شبکار	شوکار	شپه کاری
روزکار	ـ	ورځکاری
فتنه کار	فتنه کار	اورگډی، پتنه گر

صنعتکار	ـ	رغاوگر
سوارکار	سوار کار	سپور، سپرلو
همکار	مرستیال	همکار
سوهان کار	ـ	سوانکار
دسیسه کار	دسیسه کوونکی	دسیسه کار، ټگ و برگ
میناکار(ـگر)	ـ	مینا کاری
کندکار	تنبل	سست کاری
کنده کار(کندن کار)	ـ	توږاند
ریزه کار	دقیق	ځیر
سرشته کار	سرشته کوونکی	کارساز
رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناك، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباړی، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	ـ	پټ کاری، پټ چاری
اندود کار(اندودگر)	ـ	پاك کار(ی)

اهمال کار	_	لټ، ناغېړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، ورانکاری
تخریبکار	تخریبکار	ورانکاری
مرصع کار	_	جړاوو
صلاح کار	_	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	_	ناغېړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، ورانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هېڅکاره، بېکاره

۴ - په -گار روستاړی پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پیژني، نو له دې کبله یې پر- گراو نورو ورته (چارنومیز) روستاړواړوي.

دا دی ، نوموړي ښېلنگونه په دې وروسته ليکلړکې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندگار	_	خداوند
ماندگار	باقي	تلپاتی، پایند
ستمگار	ظالم	گرگر
افگار	زخمی	خوږ، ټپی، ژوبل، غوڅ
دل افگار(دل فگار)	زخمی	زخمي زړی، ځانگغوځ
تنفگار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزگار	روزگار	ژوند ، مهال، ورځې شپې
سازگار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازگار	ناموافق	ناباندې
مددگار	_	مرستیال، مرستندوی، مرستی
کامگار(کامیار_کامیاب)	کامیاب	بریالی، بختور، نېکمرغه
یادگار	یادونه	یادگار
آموزگار	ښوونکی	ښوونکی،استاد ، ښوواند
آمرزگار	ښښونکی	ښښاند
آفریده گار	خالق	پنځگر، پنځاند ، پنځوال
کردگار	کردگار	کړاند ،کارندوی، کارواك
پروردگار	پروردگار	پالیال

توبه گار (توبه کار)	_	توبه گار
خواستگار	_	مرکچي، بلوني، غوښتونکی
بیگار	_	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی،ازاد، پخشو، زغرِ
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیړی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیز گار	پرهېز گار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - ساز روستاړی پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي بېلنگو نووا وړي. ځینې پښتو لیکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) یې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی،جهان جوړوونکی، سرنوشت یا برخلیك جوړوونکی... چې باید دورانساز یا دورانسازی، ساعت ساز یا ساعت سازی او داسې نور یې وژباړي. ځکه سازېدل او سازول له پښتو کړو(فعلونو) څخه شمېرل کېږی. دادی دلته یې څو بیلگې په لیکلړ کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودساز	_	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	_	وسله ساز، درسته ساز

دورانساز	دوران جوړونکی	دوران ساز(ی)
تاریخ ساز	تاریخ جوړوونکی	تاریخ ساز(ی)
قفل ساز	کولپ ساز	ژندره گر
کلید ساز	کیلي جوړوونکی	کیلي ساز
دواساز	-	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړوونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړوونکی	جهانساز(ی)
ساعت ساز	ساعت جوړوونکی	گړیوال، گړی ساز
صحنه ساز	صحنه جوړوونکی	ننداربنود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړوونکی	برخلیك ساز(ی)
بهانه ساز	پلمه جوړوونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوند جوړوونکی	ژوند ساز(ی)
دندانساز	غاښ جوړوونکی	غاښ ساز(ی)، غاښ رغاند
شانه ساز	-	ږمنځ سازی
شمع ساز(شمعریز)	-	شمرغاند
حماسه ساز	حماسه جوړوونکی	میړنی، توریالی، بولنبول
باز ساز	سوخت وساز، مېتابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	-	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	-	تورپښ
چاقو ساز	-	چاکوگر، چاړه ساز
مبل (موبل) ساز	-	وتري ساز، ترکاڼ

آهنګ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	_	ځاله، رغی
بسیار خوار (پرخور)	_	نسو، نسور، خېټو، خېټور، ډېرخور
مرده خوار(لاشخور)	_	ګورګتي، درنګه خور
مردم خوار	_	سړیخور

۶ - په خوار - او - خور روستاړو پارسي بېلنګونه بې استثنا په (-خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړیخور - سودخور، بډیخور، ځیره خور غوندې ببلګې مخکې له مخکې تیارې په ګړنۍ پښتو کې لرو، پراختیا موندلی بڼه یې، لکه په رشوت خوری او خویش خوری کې پر (بډې خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګیاه خوار	ګیاه خوړونکی	ګیاخور
ګوشتخوار	غوښه خوړونکی	غوښخور
جهانخوار	نړۍ خوړونکی	نړیخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړیخور
نشخوار	_	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي

قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لووړی
سرخور	سرخوړوونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار (رشوه ستان)	بډیخوړونکی	بډیخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار (سودخور)	سودخوړونکی	سودخور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار (ـخور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور (ـخوار)	ـ	ماهی خورك

۷ - په – سوز روستاړی پارسي بېلنگو نه هم په همدې روستاړي پښتو کېدای شي، ځکه- سوز - سوځ پښتو کړولی هم بلل کېږي، په بله وینا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاریخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورگډی، کور گډی
آتشسوز	اوربلوونکی	اورگډی
جگر سوز	ځیگر سوزوونکی	ځیگر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
خود سوز (جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند، ځانویجاړی،

		ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوند سوز
زندگی سوز	ـ	ـ
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړی سوز، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خوا خوږی
ناسوز(نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز (خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کننده روستاړي (پارسي) بېلنگونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم یې پښتو انډولونه ډېر لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاریخي پلوه ټولې اریایي ژبې د عربی (فعل) پر وړاندې دوې کړولۍ یا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مگر، لکه څنگه چې له مخه وویل شول، یوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی یا ـ ونکی یا نورو کړنو میزو روستاړو (فعلي پسوندو) واړوي، په لیکلړ کې یې وگورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده،تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی

اشتراك كننده	ګډون كوونكى ـ	برخه اخېستونكى، برخوال، ګډونوال
وانمود كننده (نموددار)		ښكارندوى
رهبرى كننده	رهبرى كوونكى	لارښود
خفه كن	خپه كوونكى	زندى‌كوونكى، سابندى
ګمراه كن ـ كننده	ګمراه كوونكى	بيلارې كوونكى
تهيه كننده	تهيه كوونكى	تياروونكى، برابروونكى
خورد كننده	وړوكى كوونكى	ماتوونكى، دړې وړې كوونكى
كاركن	كاركن (پښتونخوا)	كارندوى(اكټيوېسټ)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بيلنګو نه له پخوا نه هم ډير وه او نن پسې نور هم مخ پر زياتېدو دي، لكه:

پارسي	ناكره پښتو	كره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوى
مدادپاكن	پنسل پاك	وچكښپاك
بهره ده	استثمار شوى	زبېښلى
سازمان ده(دهنده)	سازمان وركوونكى	سازمانوونكى
سمتده (دهنده)	لورى وركوونكى	لورسيخى، لورښود
وام ده(دهنده)	پور وركوونكى	پوروړى
خاتمه ـ پايان دهنده	خاتمه وركوونكى	پاى وركوونكى

ضربه دهنده	ضربه ورکوونکی	گوزارورکوونکی، ځبند
عبرت دهنده	عبر ورکوونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکوونکی	گواښنده، گواښگر، گواښگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
ازار دهنده	ازارورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکوونکی	ازاروونکی،ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکوونکی	شکنجه مار، سپېتاند

۱۰- په - جو یا - طلب روستاړي جوړشوي پارسي بېلنگونه هم نن سبا لږو ډېر مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستیزه جو (ستیزگر، جنگره)	_	جگړه مار
صرف جو	_	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کینه جو (کینه توز)	کینه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	_	هنرمند
پیکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگیالی، مېړنی
رزمجو	_	_

مرکز جو	ـ	منځۍ هځی
دلجو	ـ	خواخوږی، زړه سواند
فرصت جو	لټوونکی	ځوگیر
توسعه جو	پراختیاغوښتونکی	پراختیاپال، پراختیاهځی
برتری جو (تفوق طلب)	لوړتیا غوښتونکی	لوړهځی
حقیقت جو (حقیقت یاب)	حقیقت لټوونکی	رښتیا پال
ماجرا جو (مخاطره جو)	ماجرا غوښتونکی	غرغره يي، بلا غواړی، بلاپېړی، ډانگه يي
نوجو	نوی غوښتونکی	نوهځی، نوپال
استفاده جو (سود جو)	استفاده کوونکی	شوکمار، سودپال
بهره جو	استثمارگر	زبېښاکگر
فتنه جو	فتنه غوښتونکی	پتنه گر
دانشجو	محصل	زده کړيال، شاگرد
نامجو	شهرت غوښتونکی	نومپال
پناه جو	پنا غوښتونکی	پناغاړی، شوغاړی
عیب جو	ـ	ویارسپړی، ویارغاړی
بهانه جو (بهانه گیر)	پلمه ساز(ی)	

۱۱- پ - انداز - یا - افگن روستاړی پارسي بیلنگونه هم باید تروسې وسې د لنډوالي او آسانۍ آر (اصل) ته په پام سره پر نړه انډولونو واړول شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
راه انداز(ـی)	پرلاره اچوونکی	رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)
خانه بر انداز	کورړنګی	کور ګډی، کور ورانی
پس انداز	پس انداز	پاسره، سپما، زېرمه
سر انداز	سرانداز	مخپوښ (غالۍ)
خاك انداز	خاك انداز	ټټۍ
راکت انداز	راکت انداز	توغند ارتی
جغله انداز	کریړاچوونکی	کاڼارتی
سکه انداز (اتومات)	سکه اچوونکی	سکه یي
شرانداز	شراچوونکی	پتنه ګر- اورګډی
نظر انداز(چشم انداز)	نظرانداز (کول، له پامه غورځول- پ)	کتنه، پاملرنه (ستر ګارت)
چاپ انداز	لوبغاړی	وزلوبغاړی
دهشت افگن (تروروست)	دهشت ګرد (پ)	ترهګر
دژافگن	-	کوټ ماتی
شیر افگن	زمری غورځوونکی	زمرماتی
سایه افگن	-	سیورارتی

۱۲- په - آمیز روستاړي پارسي ستانومیز بېلنګونه (صفتي مشتقات)

هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانډ ولونوېي راړوي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فاجعه‌آمیز	د فاجعې ډك	بخولیز، ناتاریز
قهر آمیز	له قهره ډك	قهرژلی
افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)	له شرمه ډك	شرمېدلی، رسوا
نصیحت‌آمیز	ـ	ورموزمه
صلح آمیز	له سولی نه ډك	سوله ییز، روغه ییز
غرض آمیز	غرضي	موخیز، دښمنانه
مسالمت آمیز	له مسالمته ډك	سوله ییز، روغه ییز
هیجان آمیز	هیجانی	پاروونکی، پارند
محبت آمیز	له مینې ډك	مینه وړی
خصومت آمیز	ـ	دښمنانه
سحر آمیز	له سحر نه ډك	جادوگرانه
گله آمیز	له گېلی نه ډك	گیله من، مانېجن
شرارت آمیز	ـ	اورپکوزمه
طنز آمیز	له طنزه ډك	لغازي
طعنه آمیز	له پېغوره ډك	پېغور ډوله
شفاعت آمیز	خیر خواهانه	نرمښتي
شکایت آمیز	له گیلې ډك	پلپوټډوله

شهوت آمیز(انگیز)	ـ	خارښتي
توهین آمیز(تحقیر آمیز)	له سپکاوي ډك	سپکاوي وزمه، خندنی
انتقاد آمیز	انتقادي	نیوکډوله
افتحار آمیز	له ویاړه ډك	ویاړلی، ویاړمن
مبالغه آمیز	ـ	ښندیز
شگفت آمیز (-انگیز)	اریانوونکی	هېښنده
شتاب آمیز (عجولانه)	ـ	بېړنوزمه، بېړنی
جنایت آمیز	ـ	جنایتکارانه
مسخره آمیز	ـ	خندیوزمه، خندنی
کفر آمیز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاړي پارسي ښلنگونه د نورو چار نومیز ښلنگونو غوندې زیاتره پښتو ژباړن او لیکوال د (راوړونکي) په زیاتولو پښتو ته رااړوي او هیڅ په دې پسې سرنه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکی	دردناك
رنج آور	رنځوونکی	ځورند ، خواشینی کوونکی
خوی آور(عرق آور)	ـ	خولن، خوله ماتی

هیجان آور	پاروونکی	پارند
یاد آور	یادوونکی	یادوړی
زبان آور	زباندار	ژبور
دلاور(دلیر)	دلاور	زړور
فراهم آور	ـ	تیارگر
اشتها آور	اشتها راوړونکی	لوهن، خورمنځی
شرم آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سرسامه آور	ـ	سرساموونکی، سرساموزمه
خجالت آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سقط آور	ـ	سپیازور
سکر آور	مخدر	نشه ییز، نشه یي
حمله آور	حمله کوونکی	یرغلگر
بار آور(بارور)	مثمر	بېبرور
نشاط آور	ـ	خوښند
نام آور(نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشك آور	اوښکی بهوونکی	اوښکن، اوښلن
رزم آور	جگړه مار	جنگیالی
خنده آور	ـ	خنداوړ، خندیوړ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جگړه مار	جنگیالی، جنگیالی
ننگآور	ننگین	شرمور

پیام آور	پیغام راوړونکی	استوزګر، استازی
شګفتی آور، شګرف آور	اریانوونکی	هېښنده
مژده آور	زېری کوونکی	زیریګر، زیریګرندی
عطش آور (عطشه آور)	تنده راوړنکی	تندوړی، تندغری
اختناق آور	خپګان ډکی	زندۍ ګرانه

۱۴- په - شکن روستاړی پارسي بېلنګونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلنګونو، په بله وینا، تړنګونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نکي چې د لنډون او اسانۍ آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسي انډول زیات خوښوي . حال دا چې په ګړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سر ماتی او غاښ ماتی، روژه ماتی غوندې انډولونه یې له پخوا دود لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنځیر ماتی
سنګ شکن	تیږه ماتوونکی	کاڼي ټك
دندان شکن	غاښ ماتوونکی	غاښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سرماتوونکی	سرماتی
لشکرشکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی

وضوشکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی
دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بوت ماتی
باد شکن	بادماتوونکی	باد ماتی
موج شکن	موج ماتی	څپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	_	سوگندماتی
چوب شکن	دلرگوماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتېدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتېدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هډماتوونکی	هډماتی

۱۵- په - مند روستاړي پارسي بېلنگونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو بېلنگونو ډېر ښه ژباړل کېدای شی. څکه - من او - مند د دواړو ژبو ترمنځ گډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال

غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنرمند	_	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	_	ځیرك، ویښیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادتمند	سعادتمند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرانښ، کاز من، اسوېلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	_	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	یېبرور، یېبره من
آبرومند	ابرومند	پتیال، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړين نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډك	موخیز، غرضانه

گل آلود	په ختهو ککړ	په ختهو ، چکړ ، خړ ، لېت پېت
خاك آلود	له خاورو نه ډك	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگی نه ډك	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډك	دردناك، خوږند
غم آلود	له غمه ډك	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډك	قهرژلی ـ قهروړی، ځاځېدلی
چرك آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناك	پرغزي
آشك آلود	له اوښكو ډك	اوښكن،اوښلن
آبر آلود	له ورېځو ډك	وریځ،اوریځ
خواب آلود	له خوبه ډك	خوبولی، خوبوړی، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ،وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود (زهر آگین)	له زهرو نه ډك	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډك	گردجن، گرزن،دوړن
غبار آلود	ـ	ـ

۱۷ - په - **خواه** روستاړی پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو ، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پریادي
تجزیه خواه	تجزیه - بیلتون غوښتونکی	بیلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وگړمین، وگړپال، بشردوست
وطنخواه	هیواد غوښتونکی	هیوادمین، هېوادپال
ترقیخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختگ مینی
هوا خواه	هواخواه	مینه وال، لېوال، پلوي
جاه طلب	_	پوړی پال
خیرخواه	خیر غوښتونکی	نېکپال
نیکخواه	رر رر	نېکپال
کینخواه	کینه کوونکی	کینه کښ، گرجن، رخن، کینه ناک، کیخن
بدخواه	بدخواه	بدورد
ملت خواه	ملت غوښتونکی	ولسپال
آزاد یخواه	حریت پسند (پ)	آزادیپال، آزادلوښی، خپلواکي مین
عذرخواه	_	ننواتی

۱۸- په - نورد - پیما او - گرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلنگونه

هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول يې کله په - وهونکی او کله په - گر ځېدونکی والا بېلنگونو پښتو ته راړوي. يوازې پرمخ تللې بڼه يې (- نوردي) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردي (هوايي چلند) چې د اروا ښاد ارسلان سليمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد (کوهگرد)	د غره گرځېدونکی	غرگرځی
بيابان نورد (ـگرد)	بيديا گرځېدونکی	بيديا گرځی
صحرانورد	–	–
هوانورد (خلبان)	هوا گرځيدونکی	هوا گرځی، پيلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکی	نړيگرځی، نړۍ گرځند
فضانورد	ستورمزلی	هسك يونی، تشياليونی
کيهان نورد	–	–
دريانور	د سمندر گرځېدونکی	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بيلنگونه هم زياتره ژباړونکي پر (خر څوونکي) هغو راړوي او په لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلور يا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهري	گوهري
گلفروش	گل خرڅوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرڅوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرڅوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لاسپلوری
آردفروش	اوړه خرڅوونکی	اوړبه، اوړه والا
سبزی فروش	سبزي خرڅوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	وریجې پلورونکی	وریجې والا
نمك فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرڅوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	ځان خرڅوونکی	ځانښکاری، ځانپلوری
عمده فروش	عمده خرڅوونکی	ټولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرڅوونکی	ټوکپلوری
میوه فروش	مېوه خرڅوونکی	مېوه پلوری

۲۰- په، بان او ـ وان روستاړي پارسي بېلگونه پر ـ به او ـ وان او داسې نورو ډېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونیسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	ـ	څوکیوال، ساتندوی
سرپاسبان(پولیس)	ـ	یو پولیسی افسر، سرڅارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بندیوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	ـ	کلا څاری
شتربان	اوښ والا	اوښبه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان
میزبان	ـ	کوربه
ناوسروان	ـ	سمندري تورن
آسیابان (آسیاوان)	ـ	ژرنده گړی
دیده بان	ناظر	څارو، څارونکی، کتونکی
شبان (چوپان)	ـ	شپون
رسد بان	لوراند	څارند(تورن پولیس)
باغبان	باغوان	بڼوال
دربان/دروازه بان	دروازه وان	څوکیوال، ورساتی، وربه
سایبان	ـ	کېږدی، چتر
سایه بان	ـ	چتر، تجیر

مهربان	ـ	مهربان، مهروان (مروت)
موټروان	موټرچلوونکی	چلوونکی ـ ګاډي والا
جهانبان	ـ	نړیواك، واکمن، خدای
پشتیبان	ملاتړکوونکی	ملا تړی
مرزبان	ـ	بریدساتی، ځوکیوال، څارندوی
نرد بان	زینه	ښل
نګهبان	ساتونکی	ساتندوی، ځوکیوال
جنګلبان (جنګلدار)	-	ځنګلوان

۲۱- په - ګرا او - ګرایی، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتینې او المانی اندولونه یې ایزموس او انګریزي هغه یې - اېزم او - بست دي، نن سبا په ځانګړې توګه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجۍ) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په ښېلګه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانګواله او پانګه وال چې ناسم ډول یې پانګوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- اېزمونو کې روان نه راځي او دیو رنګوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- اېزم- پر-واله واړول شي، لکه:

پارسي	انګرېزي	پښتو
اصلاح ګرا	رېفورمېست	سمونپال(ناسم:اصلاپال

همگرایی	_	هملاري، همهڅي
همگرا	_	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله
سرمایه دار	کپیتالېست	پانگوال
وطن پرستی	پاتریوتېزم	هېوادواله - هېواد پالنه
وطن پرست	پاتریوت	هېوادپال
ملت پرستی _ گرایی	نیشنلېزم	ولسواله، ولسپالنه
ملت پرست _گرا	نیشنلېست	ولسپال
جامعه گرایی	سوسیالیزم	ټولنواله
جامعه گرایی	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرا	سوسیالېست	ټولنوال
جامعه گرای تخیلی	-	انگیریزه ټولنواله
- ی تخیلی	اوتوپین	انگیریز ټولنوال
واقع گرایی	ریالېزم	رښتینواله
واقع گرایی نو	نیوریالېزم	نوې رښتینواله
واقع گرا	ریالېست	رښتینوال
واقع گرا_ی نو	نیو_ ریالېست	نوی رښتینوال
گروهه گرایی/ مرد مداری	کمونېزم	پرگنواله
گروهه گرا	کمونیست	پرگنوال
مدرس گرایی	سکولاستېزم	ښوونځیواله
کثرت گرایی	پلورالېزم	ډېرواله

کثرت گرا	پلورالېست	ډېروال
کهن گرایی	ارکایېزم(ارخاییزم)	زړواله، زوړپالنه
کهن گرا	ارکاییست	زړ وال، زوړپال
طبیعت گرایی	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	پنځواله
طبیعت گرا	نیچرالېست	پنځوال
ذهن گرایی	سبجکتیوېزم (سوبیکتیوېزم)	خپل اندواله
ذهن گرا	سبجکتیوېست	ـ وال
رفتار گرایی	بهیورېزم	چلندواله
رفتار گرا	بهیورېست	چلندوال
خرد گرایی	رېشنالېزم (راسیونالېزم)	سولواله
خردگرا	راسیونالېست	سولوال
تقدیر گرایی	فتالېزم	برخلیکواله
تقدیر گرا	فتالېست	برخلیکوال
بهره گرایی	اتیلیتاریانېزم	ښیګڼواله
بهره گرا	اتیلیتاریانېست	ښیګڼوال
آینده گرایی	فیتو رېزم	راتلونواله
آینده گرا	فیتو رېست	راتلونوال
جهان گرایی	انترناسیونالېزم	نړیواله
- گرا	انتر ناسیونالېست	نړیوال
خود گرایی	اېگویېزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اېگوېست	ځانوال

جمع گرایی	کولکتیوېزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتیوېست	غونډوال
اراده گرایی	والنترېزم	وېلاړواله
اراده گرا	والنترېست	وېلاړوال
الحاد گرایی	اتایېزم	بیدیني ـ بیدینواله
الحاد گرا	اتایېست	بیدینه
قوم گرایی	ـ	ټبرواله، کامولي
قوم گرا	ـ	ټبروال ـ پال
سمت گرایی	ـ	سیمه واله
اسلامگرایی	اسلامېزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامېست	اسلامپال
چپ گرا	ـ	کیڼوال، چپی
راست گرایی	ـ	ښي اړخي، ښیواله، ښیلاسي
راست گرا	ـ	ښیوال، ښي لاسی
بنیاد گرایی	فندامېنتالېزم	بنسټواله، بنسټپالي
بنیادگرا	ـ	بنسټپال
شخصیت پرستی	(کیش شخصیت)	وگړه پالي
بیگانه پرستی	ـ	پردی پالي
خود پرستی	ـ	ځانپالي
عقب گرایی	رېکشنري	شاتگواله ـ شاتگ

عقب گرا	ریکشنیر	شاتگپال، شاتگی
موقع شناسی	اپورچونیزم (اپورتونیزم)	ورځچاري
موقع شناس (اپورتونیست)	اپور چونپست	ورځچاری
نماد گرایی	سپمبولېزم	انځوروالہ، ښارمہ والہ
نمادگرا	سپمبولېست	پیلامپال، ښارمہ وال
شکل گرایی	فورمالیزم	جولیزوالہ
شکل گرا	فورمالېست	جولیزوال
انسانگرایی	هومانېزم	بشر والہ، وگړوالہ
انسانگرا	هومانېست	بشروال، وگړوال
فردگرایی	انډیویډوالېزم	ځانگړوالہ
فردگرا	انډیویډ والېست	ځانگړوال
پندار_انگار_گرایی	ایدیالېزم	انگېروالہ
پندار_انگار_گرا	ایدیالېست	انگېروال
ماده گرایی	ماټریالېزم	توکیزوالہ
ماده گرا	ماتر یالېست	توکیز وال
پدیده گرایی	فېنومېنالېزم	پدیده پالي
پدیده گرا	فېنومېنالېست	پدیده پال
شتاب گرایی	تاچېزم	تلواروالہ، بېړنوالہ
شتاب گرا	تاچېست	تلواروال، بېړنوال
سبك گرایی	سټایلېزم	سبکوالہ، لېلپالي

سبک گرا	سټایلېسټ	لېلپال
نفس گرایی	سولیپسېزم	ځانواله
نفس گرا	سولېپېست	ځانوال
تعالی گرایی	سوپریماتېزم	پورتواله
تعالی گرا	سوپریماتېست	پورتوال
جامعه شناسی گرایی	سوسیولوجېزم	ټولنپوهواله
جامعه شناسی گرا	سوسیولوجېست	ټولنپوهوال
روانشناسی گرایی	پسیولوجېزم	ساپوهنواله
روانشناسی گرا	پسیولوجېست	ساپوهنوال
نسبی گرایی	ریالتیوېزم	پرتلواله
نسبی گرا	ریالتیوېست	پرتلوال
نیستی گرایی	نېهیلېزم	نشتواله
نیستی گرا	نېهیلېست	نشتوال، نشتاند
عینی گرایی	ابجکتیوېزم	رښتیاواله
عینی گرا	ابجکتیوېست	رښتیاوال
مصلحت گرایی	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایی	پرېمیتیوېزم	بیدیایي واله
بدوی گرا	پریمېتیوېست	بېدیاییوال
عنعنه گرایی (سنت گرایی)	ترادیسیو نالېزم	دودیزواله

عنعنه گرا (سنت گرا)	ترادیسیونالېست	دودپال، دودیزوال
تاریخ گرایی	هېستورېزم	تاریخواله، پېښلیکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښلیکپال
وجود گرایی	اکزیستنسیالېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکز یستنسیالېست	هستیوال
برتری گرایی (جویی)	هژ مونېزم	لوړتیاواله
برتري گرا	هژ مونېست	لوړتیاوال، لوړتیاپال
انتقام گرایی (جویی)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایی	پیورېزم	سپېڅا نه، سپېڅلواله
تصفیه گرا	پیورېست	سپېڅلوال، سپېڅاند
همنوا گرایی	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایی	کوسموپولیتېزم	نړي هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسمو پولیتېست	نړۍ هیواد وال
نقد گرایی (انتقاد)	کرېتېسېزم	کره کتنپالي
نقد گرا	کرېتېسېست	کره کتنپال
واپس گرایی	دېکاد ېنس	وسترواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایی	دوگما تېزم	ټینگواله
جزمی گرا	دوگماتېست	ټینگوال

آموز شگرایی	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجوکشنالېست	ښوونوال
گریز گرایی	ابسکاپېزم	تیښتهواله
گریز گرا	ابسکاپېست	تیښتهوال
اروپا گرایی	یوروپانېزم	اروپايي واله
اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپانېست	اروپايي وال (-گروهی)
تعصب گرایی	فناتېزم	تنگلیدي
تعصب گرا	فناتېست	تنگلیدی
اوج گرایی	اسمایېزم	هسکواله
اوج گرا	اسمایېست	هسکوال
هرج و مرج گرایی	انارشېزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انارشېست	اړدوړوال
مطلق گرایی	ابسولوتېزم	جوتواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتېست	جوتوال (بشپړوال)
تجرید گرایی	ابسترکشنېزم	گوښیواله
تجرید گرا	ابستر کشنېست	گوښیوال
زیبایی گرایی	استتېزم	ښکلاییزواله
زیبایی گرا	استیتېست	ښکلا ییزوال
ذره گرایی	اتومېزم	ککواله
ذره گرا	اتومېست	ککوال
قهرمان گرایی	هیرویېزم	اتلیواله،اتلپالنه

قهرمان گرا	هیروېست	اتلیوال،اتلپال
توهم گرایی	الوشېزم	ترهواله
توهم گرا	الوشېست	ترهوال
تصویر گرایی	اېماجېزم،ایماژیم	انځوریزواله
تصویر گرا	اېماجېست	انځوریزوال
دور نما گرایی	لندسکایېزم	لرلیدو واله
دور نما گرا	لندسکایېست	لرلیدوال
شیوه گرایی	منرلېزم	ځاندودواله، لېله واله
(سبك) شیوا گرا	منرلېست	ځاندودوال، لېله وال
مثبت گرایی	پوزیتیوېزم	شتواله
مثبت گرا	پوزیتوېست	شتوال
مثبت گرایی نو	نیو ، پوزیتیوېزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو ، پوزیتیوېست	نو شتوال
شهری گرایی	اوربانېزم	ښاریواله
شهرگرا	اوربانېست	ښاریوال
خیالی - انگارگرایی	اوتوپانېزم	انګېریاله
خیالی - انگارگرا	اوتوپانېست	انګېر یال
جدایی گرایی	اپارتاید	بېلواله
جدایی گرا	–	بېلوال
نژاد پرستی	راسېزم	نژاد پالنه نژاد پاله، توکمپالي

نژاد پرست	راسپست	نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاړی پارسي بېلنگونه هم د - گرا او - گرايي يا- دار او داري ترڅنگه په ورته مانا ورځ پر ورځ مخ پر ډېرېدو دي چی پښتو یې پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دی، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مرد سالاری)، پدرسالار	پاتريرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواك (پلارواکې ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری)	ماتريرکات	موروا کي (ښځواکي)
مادرسالار	ماتريرکال	موروا ك (موروا کې ټولنه)
ارباب ـ خانسالاری	فيوداليزم	خانخاني، ځمکواکي
ديو انسالاری	بيروکراسي	ميرزايواله
قبيله سالاری	ترايبالېزم	ټبرواکي، ټبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمين سالاری، جاگيرداري (پ)	فيوداليزم	ځمکواکي
پاتك سالاری		پاټکواکي
تفنگ سالاری	ټوپك سالاري	ټوپکواکي، ټوپکماري
تنظيم سالاری	تنظيم سالاری	تنظيمواکي، گوندواکي

شایسته سالاری	-	وړتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکی (پانگواک)
ارتش سالاری(نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	اریستو کراسی	برواله ـ برواکي
مردم سالاری	دیموکراسي	وگړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړیواکي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	-	ځارواني، جوپه مشري
کاروانسالار		ځاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	سترجنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په -گاه - گه - گاهان او -کده روستاړو رغېدلي پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلگې لري چې پښتو اېتېمولوجیك او لرغوني انډولونه يې گت -دك-غالی-غاله-غل-غه-اوخل دي. مگر هرومرو يې يوازې همدغه توني (مكاني) او مهالي روستاړي ځای نیولای نه شي، بلکې- تون، -ستون، -ځ،ځای، -ځی، -جل، -چل او داسې نورېې هم انډول کېدای شې او يو نیم هم بېخي په يوه ساده

ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتگاه (گړنگ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلړ په دې وروسته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحگاه، صبحگاهان	سهار	سباوون
سحرگاه(گه)	سحر گه	شين گهيځ، سباوون
بيگاه	بيگاه	بېگا
بنگاه	موسسه	سازمان
شامگاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لرمل
شامگاهی	ـ	ماښامي
بارگاه	بارگاه	دربار، درشل
ارگاه و بار گاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشگاه	حضور	پر وړاندې، په مخ کې
شهادتگاه	ـ	شهادتځای، بلهارځی
جولانگاه	ميدان	(ځغل) ډگر
پايگاه	هډه	اډه
خوابگاه	ليليه	شپېځای/ شپېځی
شبانگاه(شبانگاهی)	ـ	شومه دم (د شپې)
شب هنگام	ـ	شومه دم، په شپه کې، د شپې
گاه و بيگاه		وخت ناوخت، گهيځ و ماښام
عبادتگاه(مزگت)	عبادتځای	مزدك

پرستشگاه	عبادتځای	مزدك
آزمونگاه	د ازموينې ځای	ازموينځی
آزمايشگاه	لابراتوار	ازمېښتځی
خلوتگاه	خلوتگاه	گوښه (ځی)
بازار گاه	د بازار ځای	بازار
بزمگاه	د خوښۍ ځای	بنډارځی
درگاه	درگاه	ور، درشل
رزمگاه (نبردگاه)	د جنگ ميدان	جگړه ځای، جنگغالی
مخفيگاه	د پټيدو ځای	پټونی، پيڅونی
کمينگاه	رر رر	رر رر
آرامگاه	مقبره	مړيستون، ارامځای
کشتار گاه (قتل گاه)	د وژلو ځای	وژنځای، وژنځی
شکنجه گاه	د شکنجې ځای	شکنجه ځای، ځورځای
ايستگاه (ايستادگاه)	درېدځای	تمځی، تمځای
خرمنگاه	د درمند ځای	درمنځی، درمنځای، تلی
اقامتگاه (مقر)	د هستوگنې ځای	هوساينځی، مېشتځی، استوگنځی
اردوگاه(کمپ)	کمپ	پنډغالی
تعميرگاه	د ترميم ځای	سمونځی
تفرجگاه	استراحت ځای	هوساينځی، مېله ځای
تفريحگاه	رر	رر رر

رهایشگاه (استراحتگاه)	رر	رر رر
آسایشگاه	رر	رر رر
استراحت گاه	رر	رر رر
رهبانگاه	صومعه	سمڅ، مزدك، دیر
باز داشتگاه	توقیف ځی	اړیځی ـ اړتون، ستنځی
نظرگاه	ـ	لیدتکی، لید توگه
خرگاه	خرگاه	کېږدی، ښمغېلی
باشگاه	نایټ کلب	شپه غالی، بنډارغالی
شیر خوارگاه	شیدېخور	روتون
فرودگاه	دکښته کېدو میدان	هوایی ډگر
فروشگاه	فروشگاه	پلورنځی، پلورځای، پلورځی
شکارگاه	ښکارگاه	ښکارځی، ښکار غلی
دانشگاه	ـ	پوهنتون
درمانگاه	درملځی	درملځی
دادگاه	محکمه	نیاوځی، نیاوتون، نیاووالي
پرورشگاه	روزنځی	پالنځی
آموزشگاه	د زده کړې ځای، کورس	زده کړوځی
دستگاه	ـ	دستگاه، کارلوښی
لشکرگاه	لښکر گاه	لښکرکوټ

گره گاه	مقطع	منځۍ، څلاري
شبانگاه	شپه	شومه دم، شپې مهال
بازیگاه	ستودیم	لوبغالی
پالشگاه	تصفیه خانه	چاڼځی
قرارگاه(گارنیزون)	قرارگاه	بولنتون
فراهمگاه	د ټولیدو ځاي	پنډ غالی، ټولنځی
کارگاه	کارځی	کارگاه
گذرگاه	گذرگاه	روده، لار، گودر
نمایشگاه	-	نندارتون
آرایشگاه	-	سینگارځی
گردشگاه	پارك	هوساځای، چکر ځای
گیچگاه	شقیقه	ټپك، ولېږنده
پرشگاه	-	ټوپ ځای، الوتځی
بتکده	بتخانه	بودتون
آتشکده	اتشکده	اورتون
خلوتکده	خلوتگاه	گوښه ځی
عشرتکده	د عشرت ځای	چړچه ځی، بنډارځی
ماتمکده	د غم ځای	ویرتون
جنون کده	دارالمجانین	لیونتون
دانشکده	-	پوهنځی
پژوهشکده	د څېړنې ځای	څېړنتون

مزګت	جومات	مزدك
محنتکده	ـ	زيارتون
اميدګاه	د اميد ځای	هيله ځای
پيشه ګاه(کارګاه)	ورکشاپ	کارځای
هيچګاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زيارتګاه	زيارتګاه	زيارت ـ زيارت ځی

۲۴- «-زار» يو بل پارسي توني روستاړی دی چې زياتره يولړ پخواني بېلګونه ور پوری اړه لري، خو نوې بېلګی يې نه ليدل کېږی. پښتو اندولونه يې هر ګوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بنه، لکه: بازار، پيزار؛ پايزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پنه، يا ګاولې او موچنې مانا لرې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارزار	کارځی	جنګ ډګر، جنګغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلنډی، بوښته، تمبنۍ
ګلزار	ګلزار	ګلبڼ
کشتزار	پټی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پټی	وښيانه
شنزار	ـ	شګلنيزه، شګلوړه

سنگزار	–	کاڼيزه
شلنگزار	–	بوټيانه، ژاخ
بته‌زار	د بوټو پټی	بوټيانه، ژاخ
خار زار	د اغزو پټی	اغزيانه، ځوزيانه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گندمزار	د غنمو پټی	غنمگره
شاليزار(برنج زار)	د شولو پټی	شولگره
نيزار	نيزار	درگه
ريگزار (شنزار)	ريگزار	شگلنه ځمکه، شگلوړه
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سيمه)، خاوری
شوره زار	شوره زار	ښوره ماغه، ځلوبی
بازار	–	بازار
بيزار	–	بېزار
گندنا زار(گندنه زار)	د گندنې پټی	گندنگره، پيازکگره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن،ورشو
لاله زار	لاله زار	غاټويانه

۲۵- د«-پر» په مختاړی پارسي ببلنگونه د نورو دېرو وييونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو يې پر وړاندې زياتره روستاړي والا بېلنگونه لري، د ساري په توگه له ((درکوه های پر

برف زندگی مشکل است›› ‹‹له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی›› وژباړو ، له پښتو سره اړخ نه لگوي او که یې ‹په واورینو غرونو کې ژوند گران دی› وژباړو ، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. یا ‹له برکت څخه په ډك کال کې› او ‹په برکتي کال کې›:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډك	واورین
پرشکوه	له پر تمه ډك	پرتمین
پرکیف	له کیفه ډك	خوندور ، په زړه پورې
پرتلاش	کوششي	هڅاند ، زیارکښ
پرصدا	_	ځوږن، اوځار
پرسروصدا	له غږوغوږه ډك	ځوږور
پرآوازه ‹بلند اوازه›	_	نومور، نوماند ، نومیال
پرمزه	له خوند ډك	خوندور
پرنیرو ‹پرقوت›	له قوته ډك	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
پردل	شجاع	زړور
پرشور	له شوره ډك	ځوږور، ځوږند
پرکار‹پرزحمت›	فعال	ډېرکاری، زیارکښ، هڅاند
پر مسؤولیت	له مسؤولیته ډك	ډېر پازیز، ډېر پازوال
پرگل	له ختو څخه ډك	ککړ، چکړ، ختن
پرگل	له گلو څخه ډك	گلالی،گلبڼ، گلورین

پراشك	له اوښكو ډك	اوښلن
پرغرور	له غروره ډك	وياړن، ښاځن
پرجوش	له جوشه ډك	مست، اېشند
پرخروش	له خروشه ډك	ځوږور، ځوږند
پرجوش وخروش	له جوش و خروش نه ډك	ځوږنده او خروښنده
پرزرق وبرق	له جل وبله ډك	ځلبلي، جلبلي
پرفيض (پرمنفعت)	له ګټې نه ډك	ګټور ـ سودمن
پرنفوس (شهر)	له نفوسو نه ډك	ګڼ يا ډېر مېشتی(ښار)
پرخور(پرخوار)	ډېر خوړونكی	ډېرخور، نسور، نسواند، خوراند
پرخوری	ډېر خوړل	ډېرخوري، نسواندي
پرګو(ی)	ډېر غږېدونكی	خبرلوڅ، ويند، ګپاوو
پرګويی	ډېره غږېدا	خبرلوڅي
پرحرف	ډېرغږېدونكی	خبرلوڅ، اپلتند
پرحرفی	ډېرې خبرې	خبرلوڅي
پرچين	له ګونځو ډك	ګونځن، كوت، ګونځې ګونځې
پرجفا	له جفا ډك	ګرګر، زورګر، سرزور(ـی)
پردل	ـ	زړور، زړن
پرګر	پاراګراف	ټوكر (ليك)
پرچانه	ډېر غږېدونكی	اپلتند، ګپاوو
پردماغ	كبرجن	پېسمن، دماغي، غاور

پردور	لري (ډېر)	لري، لرواټی
پر درد سر	له سر خوږه ډک	ستونزمن، سرخوږن
پردوام	دوام دار	پاینده، پایښتي، ډېر پایه
پر آب	له اوبو څخه ډک	لوندخیشت، اوبلن
پرافتخار (افتخار آمېز)	له ویاړه ډک	ویاړن، ویاړلی
پرباد	له بادو ډک	بادګین
پربار	له باره ډک	باري، بېبرور، ښېراز
پرمیوه	له مېوو نه ډک	مېوه ور، خولخوندور، خولخوندی
پربرکت	له برکته نه ډک	برکتي
پرجنجال	له جنجاله ډک	جنجالي، شخړیز
پربهره	له ګټې نه ډک	ګټور، سودمن
پرتپش	له تپشه ډک	هڅند، هڅاند
پرتجربه	له تجربې نه ډک	ازمایلی، ازمېښتکار، ازمېښتوالا
پرخواب	له خوابه نه ډک	خوبي، خوبن، خوبجن
پر درد	له درده ډک	دردوونکی
پررنگ	له رنګه ډک	ډېر رنګی
پررو	له مخه ډک	سپین سترګی
پر زور	له زور نه ډک	زورور، سرزوری
رشیر	له شودو نه ډک	پیوره (غوا)
پرشیب	_	ناهوار
پرغوغا	له غوغا نه ډک	نارام، غوغایی، ځوږن

پرمدعا	ـ	باتور، لوړ ربی
پرمعنی	معنادار	ماناوال
پرفسون	له افسونه ډك	اوسونگر،کوډگر
پرفشار	له فشار نه ډك	ترینگلی، ترینگ
پرکین	له کینې نه ډك	رخن، اوښکینی
پرمایه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پرمغز	له مغزو نه ډك	ډېر مغزی
پرنگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوریز
پرنقش	رر	رر رر
پرواضح	له څرگندتیا نه ډك	څرگند ، جوت،اوڅار، ډاگیز
پروسعت	له پراختیا ډك	پراخ، وېړ،ارت وبیرت
پرتحرك	له تحرکه ډك	خوځند
پرنور	له نوره ډك	روښان، رڼا ، روڼ
پرطنین	له طنینه ډك	ځوږور، ځوږند ، انگازور
پرآوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پرماجرآ	له ماجرا نه ډك	ماجرایی، غرغره یي، لنډغر
پرتلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند ، هڅاند
پرازقهرمانی	له قهرمانی نه ډك	ستر اتل

۲۶- په - پیش مختاړی پارسي بېلنگونه (مشتقات) **هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه**

شي. ځکه په ښکاره ډول د - پیش پښتو انډول (وړاندی) دی، مګر کېدای شي (ـمخ) یې هم تشه ډکه کړي او یا یې بل راز یا ساده انډولونه ځای ونیسي، که نه بیا یې په پور ښه را اخېستل هم کومه ګناه نه بلل کېږي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	-	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشې، بېکاره	ناپامور، پاموتی
پیشدامن		خوانبې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاړی
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پېش آهنگ	رر رر
پیشوا	پېشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	-	(د-په) هرکلي، درشل(کې)
پیشتاز	-	مخکښ، سرکښ، پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پېش قدم	مخکښ
پیش قدمی	-	مخکښوالی
پیش خور	پېشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	-	مخخوري

پیش قبض	پېش قبضه	ستوه (لکه کټوه)
پیش کش	پېشکش	وړاندیز
پیشدستی	پېشدستي	مخکښوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، تنډه، وچولی
پیشاب	ـ	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	ـ	رر رر
پیشاپیش	ـ	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې
پیش اطاقی (پیپش خانه)	ـ	مخ کوټه، مخنۍ کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	ـ	مخکښوالی ـ وړاندېوالی، مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	ـ	کوندری، کوبی، خمړ، خمړی
پیش بند (ـ گیر)	پېش بند	مخبند
پیشقاب	پېشکاب	غاب، کاب
پیشباز	ـ	هرکلی
پیشبرد	پېشبرد	پرمخ وړنه
پیش برگ (نو)	ـ	غوټۍ
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پېشبین	مخوینی
پیشبینی	پېشبیني	مخویني
پیش پاس (نو)	ـ	مخنیو

پیش پرداخت	–	پیشکي
پیشتاب	تفنگچه	ټوپکی، تمانچه
پیش تخته	–	څنباك مېز، څنباك ونج
پیشتر	–	مخکې، له مخه
پیش جنگ	–	مخجنگی، سرجنگیالی
پیش خدمت	پېش خدمت	نوکر، مزدور، چوپړی، چپړاسي
پیش خوان	–	څنباك مېز، څنباکونج
پیشداد	–	قانون ساز
پیشداد یان	–	مخینان (لومړنۍ آریاني شاهی کورنۍ او شاهان)
پیشدآوري	پیش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلښکر
پیش درآمد	ساخني (پ)	مخکنی ساز، اوورتیورې
پیش رس	مخکې رسېدونکی	مهینه (مینه...)
پیشرفت	–	پرمختګ
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پېش روی	وړاندې تګ، پرمختګ
پیش سینه	–	ټټر (د کمیس د ټټربرخه)
پیش فروش	–	سلم، مخپلور
پیش فنگ	–	ټوپك تیار!

پیش قراول	–	سرلښکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکې قطار	سرلښکر
پیش کار	–	لارښود، مشر
پیش کرایه	–	پېشکي کرایه
پیشگام	پېشقدم	مخکښ، سرکښ، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنۍ خبرې، سریزه، پیلیزه
پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یادشوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویاند
پیش گویی پیش گویی (پ)		وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	–	مخنیوی
پیش لنگی (پېش دامن)	–	پېشبند، مخبند
پیش مزد	–	پېشکي لاسباړه
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پېش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمېسه
پیشه	کسب دنده	ورهڼه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاری، کسبگر، ورهڼگر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	–	مختیاری، چمتو
پیشیار	–	متیازې، مېتیازنۍ
پیشیاره	–	پتنوس

پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخواني (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	–	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده		مخ (ته را) وتی
پیش بر آمده گی	–	مخ (ته را) وتنه

۲۷- **په - با ، مختاړی** پارسي ستاینومونه او کړولونه (صفات او قیود) ځینې پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله يې دېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له ګړنۍ پښتو مرسته وغواړي او روستاړي والا انډولونه ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باایمان	ایماندار	مېړه، میړنی
باابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوښتګر
باآب ورنګ	–	ځلبلي، ځلاند، پسوللی، ښکلی، ګلالی
با آب وتاب	–	پتمن، په زړه پورې، په

		پت وعزت
باارده	اراده لرونکی	هوډمن
بااساس	اساسی	بنسټیز
با اطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خبر، خبراتر
باانضباط	–	ټینگ موټی
بابرکت	برکت لرونکی	برکتي، له برکت سره
باپشتکار	–	کارند، زیارکښ، ډېرکاری
باحوصله	حوصله لرونکی	پېڅیالی، زغمناك
بااتفاق	اتفاق لرونکی	یوموټی، یولاسی
باارزش	ارزښت لرونکی	ارزښتمن، ارزښتناک
باتجربه	تجربه لرونکی	ازمېښتکار، ازمېښت والا
باخبر	باخبر	خبردار، خبر
باخرد	عاقل	پوه، ویښیار
بادرد	بادرده	دردمن
بادرد ورنج	په دردوکړاو	دردمن او رنځن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخویه
باسواد	باسواد	لیکلوستی، لوستی
بارحم	رحم لرونکی	زړه سواند، لورین، لوراند
باشرف	شریف	پتیال (-ی)، پتمن
باشرم	شرم لرونکی	شرمناك
باحیا	باحیا	حیاناك، ماتمخی

باسرشته	ـ	سمبالوونکی، پاك کاری
باسليقه	سليقه والا	خورزونی، خورمنځی
باشهامت	شهامت لرونکی	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باشکوه	له شوکته ډك	شاندار، پرتمین، برمیال، ستر
باصفا	ـ	سپېڅلی، پاکزړی
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مهربان، لورین، لوراند
باعظمت	شاندار	ستر، پرتمین، برمیال
باغیرت	باغیرته	غیرتی، مېړه، مېړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په ډب وغپ، له برم وپرتم سره
باکمال	دکمال خاوند	تکړه، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپټی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رر رر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	ګډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رر رر	رر رر

باهمت	باهمته	مېړنی، همتناك
باهوش	عاقل	ويښ، ويښيار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقې خاوند	لېوال، مينه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رر رر	رر رر
باتدبير	دتدبير خاوند	پوه، ځيرك
باتربيه	د تربيې خاوند	روزلی، پوولی، دوديال

۲۸ - په – گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلنگونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلنگونو اوړي . دا چې دغه دواړه روستاړي يوه مانا او يو راز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توگه نمازگزار لمونځغاړی وژباړي او نمازگذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاړي سره گډوي او يو د بل پرځای يې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	ـ	دوی رغاند ، قانوساز
شريعت گزار	شرعی اجراکوونکی	شرعي قانوساز

نمازگزار	لمونځ کوونکی	لمونځغاړی
نمازگذار	لمونځ نه کوونکی	بیلمانځه
سپاسگزار، منت دار	منت بار	پاسللی، منندوی
شکرگزار	رر رر	رر رر
منت گزار	رر رر	رر رر
منت گذار	احسان ایښوونکی	پاسلونی
امانت گذار		امانت اېږند
خراج گزار	خراج ورکوونکی	کلنگوړی، خراج وړی
باج گزار	باج ورکوونکی	رر رر
احترام گزار	احترام کوونکی	درناوند، درناوگر
ارج گذار	ارزښت ورکوونکی	رر رر
تاجگذار	تاج ایښونکی	خول اېږند، خول اېښواند
تاریخ گزار	تاریخ لیکونکی	پېښلیکوال
کارگزار	کارکوونکی	کارمند، کارکړند
آهنگذار	د وسپنې ټینگونکی	وسپنټینگی
بیمه گزار	بیمه ورکوونکی	بیمه والا
پایه - بنیان - اساس گذار	بنسټ ایښودونکی	بنسټوال، بنسټگر
خبر گزار(- رسان)	خبر رسوونکی	خبریال، خبررساند
- ي	خبر رسونه	خبري
برگزار(کردن)	دایرکول	دایر- جوړ(ول)
حق گزار	حق ادا کوونکی	څارنوال، رښتیاپال

مین (ماین) گذار	ماین اېښوونکی	ماین اېږند
فروگذار	پرېښوول	له پامه غورځول
دورهٔ گذار	عبوري (دوره)	لنډ مهال (پېر)
واگذار (کردن)		ورپرېښوول، ورلېږدول
_(فروگداشت)	پرېښونه	ناغېړي، پرېښنه
سخنگزار	خبری کوونکی	ویناوال
سرمایه گذاری	د پانگی اچونه	پانگ اچونه، پانگونه
نقطه گذاری	ټکي اېښوونه	لیکنښه، لیکنښې

۲۹ - په - هم - مختاړي جوړ ښتونه هم له هغو ببلنگونو څخه نه دي چې گوندي یوازې په پارسۍ پورې اړه لري. پښتو د(همزولی) او (همغاړی) غوندې هم لرې و ډېر ورته ببلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قیاسي توگه نوره هم پراختیا ورکولای شو. لکه همرنگ یا همرنگی، هم مهالی(همزمان)، هم ځېلی (همنوع)... مگر ځینې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسایه د گاونډي، همزیستی (گډ ژوند)، همنوا(همغاړی)، هم آهنگې(همغږی)، همراه (مل، ملگری، همدیگر (یوله بله، وبله، ځبله)، همدرد (خوا خوږی)، همدست (یولاسی)، همزبان (هم ژبی، یوه خوله)، همدل (یوزړی)، همصنف یا همصنی (ټولگیوال)، هم قلعه (کلیوال)، مگر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې یوه اداري نومونه منل شوې ده،. نو همښاری یې انډول

کېدای شي، نورې بېلګې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) ـ	همسنگر(ی)	سنګر مل، هممورچلی
همواره، هماره	ـ	تل، همیشه
هم ارز	یوشان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	ـ	همغاړی، غېږ پرغېږ
هم اتاق	هم اتاقی	همکوټه، همخونی
هم خانه	ـ	همکوری، ګډکوری، همخونی
همانند	یوشان	یو ډول، یورنګ، ورته
هم آواز (همصدا)	ـ	هم اواز، هم غږی
هم آهنگ	ـ	همغږی
هم باز	ـ	هم لوبی
همدرد	همدرد(پ)	خواخوږی
همگام	ملګری	همګامی، همیونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنډاری
هم بزم	هم بزم	هم بنډار(ی)
هم بستر	ـ	همبستر(ی)
همبستگی	همبستګی، سره نښتون	پیوستون
همپا	ـ	مل، همیونی

همپایه (هم ترازو)	همپایه	اندەیوال، همپوڕی، همپوڕی، همڠنگ
هم پشت	ـ	مرستی، ملگری(همکاری)
همپیاله (هم پیك)	همپیاله	همپیاله
هم پیشه	ـ	همدندی، همپازی
هم پیمان	هم پیمان	همتڕونی، همژمنی
هم جنس	هم جنس	همنوڕی
هموزن	هموزنه	همتولی
همجوار	همسایه	گاوندەی، چموال، کندیوال
هم چشم	ـ	سیال، جوگه، بە
هم خواب	هم خواب	همبستر(ی)
همدم	همدم	ملگری،اندەیوال
همقوم (همتبار)	ـ	همتەبری
همزبان	ـ	همژبی
همدین ـ همکیش	ـ	همدینی، همکێتی
همراز	همراز	خوالو، خوالگر
همخون (هم نژاد ، هم عرق)		هموینی، گەوینی
هم رای (همفکر)	ـ	هم سندی، هم اندی
هم رنگ	یوشان	همرنگ(ی) ، یورنگی
همروزگار(همعصر)	معاصر	هم مهالی، همپێر(ی)
همزاد	ـ	همزولی

همسال	_	همزولی
همسان	_	ورته، یورنگ، همرنگ
همسایه	همسایه، گوانډی	گاونډی، کډوال
همسو (همگرا)		هملوری، هموخی
همسود	کامنلویلت	همګټي(هېوادونه)
همزبان، همنژاد (همتار)		همژبی، همتوکمی
هم سبق (همدرس)	همصنفی	هملوستی، ټولګیوال
هم سخن	_	یو(ه) خوله، همسندی
هم میهن - هموطن (وطندار)		هم هېوادی، هېوادوال
همسر	همسر	مېړه، ښځه، میرمن
همسفر	همسفر	لارمل، ملګری، همیونی
همراه	ملگری	مل، هملاری
هم سن _	همسنه	همزولی، هم منګی
هم سنگ (همتا)	_	همتولی، همپوړی، همپوړی، همڅنګ
هم شکل	هم شکل	هم جوله، همډولی، همرنګی
هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همګپی
همشیره	خور	خور، خوری (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همګروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	اندیوال، همغاړی، همڅانګی

همکار	ـ	همکار(ی)
هم کاسه (همخوراك)	ـ	همکاسه، همکوبی
هم کفو	ـ	ساری، سیال، گور
هم مکتب	د مکتب ملگري	ښوونځیوال
هم نام	سمنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	ـ	همنرخی، یونرخی
همنشین	همنشین	انډیوال، گاونډی، سره ناست (پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاړي یامخکړ- باز پخواني او نوي پارسي ښلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاړي انگرېزي انډول (ري-)، المانی یې (ویدر) او پښتو یې (بیا -) دی. پښتو (بیا موندل) د دری (باز یافتن) ډیر پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه، گرویږنه
بازپس	دوباره	له سره، بیرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی

بازساز	جوړوونکی	بیا رغاند
بازسازی	بیا جوړونه	بیا رغاونه، بیا رغاو
بازگو	–	بیاویونکی، بیاویلی
بازگویی	–	بیاویېنه
باز تاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز یاب	موندونکی	بیاموندی
بازیابی	موندنه	بیاموندنه
باز گشت (باز گرد)	بیرته راگرځېدل	راستنېدنه، (بیرته) راتگ
بازمان	–	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	ډالۍ، یادښنه
بازبین	تفنیش، مفتش	پلټونکی، څارند
باز بینی	تفتیش	پلټنه، څارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوې کتنه، بیا کتنه
باز پسین	اخرین	وروستنی
بازپیچ	–	ټال
بازتابش	انعکاس	ځلېدنه، برېښېدنه
بازجو	–	گرویږند
باز خرید	بیا اخېستل	یرغمل بیه، بونگه
باز دار	–	باز لرونکی، بازساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونگ
باز داشتگاه	خواله جات (پ)، توقیف	اړیځی، ستناوځ

بازدم	بیرته سا ایستنه	سا اېستنه، سا اخېستنه، دمه
بازده	ـ	گټهور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	ـ	بیا اداینه
باز مانده (بازمان)	ـ	پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې
باز کرد	ـ	پرانېسته، (بانکي حساب)
باز گیری	ـ	غوښتنه، غوښنلیك
باز رس	ـ	څارند ، پلټهونکی
بازرسی	غورسی	څارنه، پلټنه
باز جو (باز جویی)	ـ	پلټهونکی، (گرویږنه) پلټنه
باز گونه	ـ	بد مرغ، بدمرغه، بدبخت
باز نویس	ـ	بیا لمېسی
باز نشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راوړنه	بیا اخېسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
باز نشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی
بازستانی	ـ	بیرته اخېستنه

۳۱- په- ار روستاړي رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنیو ایراني

نیولوجېزمونو کې مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

گرفتار	_	ښکېل، نیولی، بندي
رفتار	رفتار	تګ، یون، کړه وړه، چلند
گفتار	خبرې	وینا، ګړهار
ویراستار، پیراستار	سمووونکی	سمیال
نوشتار	لیکل	لیکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کړه وړه، کړن
پرستار	پرستار(ــه)	ووړپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هیله من
خریدار	اخېستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اوریز)

۳۱ - په - وش، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	_	سپوږوزمه، سپوږمۍ مخی
سیاوش	_	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د ښا پېرۍ غونډې	ښاپېرۍ (وزمه)

لاله وش	_	غاټووزمه، لاله رنگ
ديوش(ديوفش)	د دېو غونډې	دېووزمه

۳۲ - په گون، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ
لاله گون (لاله رنگ)	د غاټول غونډې	لاله رنگ
سيمگون	-	زرين
قيرگون	دقير په شان	قير رنگه، تورتپلی، توتپی
شبگون	د شپې غونډې	توره تياره، تورتم
ميگون	د شرابو په رنگ	می رنگه
همگون(هم مانند)	_	ورته، همرنگ(ی)
نيلگون (نيلفام)	-	د نيل غونډې شين، نيلي، وودي
لعل گون (لعل فام)	دلال په شان	لال وزمه
گلگون (گلفام)	د گل په رنگ	گلرنگ
آسمانگون	د اسمان په رنگ	شين، اسماني
آبگون	د اوبو په رنگ	شين بخن
سرخ گون(سرخ فام)	تك سور	سور بخن، سوررنگی

۳۳- په - مانند ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مارمانند	د مارغونډې	مارډوله
در مانند	د مرغلرې غونډې	مرغلين
موم مانند	د مومو غونډې	موم وزمه
لعل مانند	دلال غونډې	لال وزمه
کر مانند	د کوڼ غونډې	کڼ هوڅ، غوږډروندی

۳۴ - په - آسا ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دود آسا	د دود په شان	لکه دود ، دود وزمه، لوغړن
دل آسا	د لاسا	خواږولی، پوخلا ، هوسا
سيل آسا	د سيلاو غونډې	نيز وزمه
برق آسا	د بريښنا په شان	لکه برېښنا ، برېښنا وزمه
نوبت وار(نوبتی، متناوب)	نوبتي	واريز، په واريز ډول

۳۵- په - وار ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	_	پوهيالانه

پروانه وار	پتنگ	وزمه
خانه وار	ـ	کورنۍ، کورنيز، کورسر
فصل وار	ـ	پرهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	مياشتيز(پ)	مياشتنی، مياشتينی
پيداوار	ـ	پيداوار
برادروار	د ورور په څېر	لکه ورور، وروړگلويز، وروړانه
قهرمان وار	ـ	اتلانه، اتلوزمه
بزرگوار	ـ	ستر، پياوړی
هفته وار	هفته يي	اوونيز، هره اوونۍ، اوونۍ پر اوونۍ
اميدوار	د کانديد په مانا(پ)	هيله من
پريوار	د ښاپيرۍ غوندې	لکه ښاپېرۍ، ښاپېرۍ وزمه
مردانه وار	د نارينه په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
ديوانه وار	د لېوني په شان	لکه لېونی، لېونۍ وله
طوطی وار	د طوطي غوندې	لکه توتي، توتي وزمه
سراسيمه وار	پرېشان	ارور ترور
سوگوار	ماتم کوونکی	وير، ويرمن، ويرژلی
سزاوار	ـ	وړند(ـه)
سبزه وار	ـ	شينډنډ
راهوار	ـ	اراميونی، يرغه
مرده وار	لکه مړی	مړزگه، مړوزمه،غونجا

شیروار	شیروار	منداړو-غړکه-ځی(کول-وهل)
شاهوار(شاهانه)	_	شاهانه

۳۶- په - مرد سره رغېدلي پارسي ترڼگونه (ترکیبونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروگړه، سترمېړه
شیر مرد	د زمري غوندې سړی	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بښناوو، پراخلاسی
آزاد مرد	_	ازاد لوښی
جوانمرد	ځوانمرد	ځوان (لوښی)، ښه ځوان، مېړه
دولت مرد(مدار)	دولتي	چارواک

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي ترڼگونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هوښیار	وینبیار
شهریار	شهریار	ټولواک، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال

دانش یار	استاد ، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	ـ	هنرمل
خدایار	ـ	خدای دوست، خدایمل

۳۸- په - کرد ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کاراجرأ	کارکړن، پرځایکړه
کار کرد	رر	رر رر
یاد کرد	یادوبود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	ـ	پسې کړن
راه کرد	ـ	کړنلار، کارتوگه

۳۹- په - اگین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درداگین	له درد ډك	دردناك
زهر اگین	له زهر و ډك	زهرجن، زهرژلی
سهمگین	له بوږ نه ډك	بوږنوړی، بوږند
شرمگین	له شرمه ډك	شرمناك
غمگین	غمگین	غمجن، خواشینی، ویرژلی

آبگین	ـ	اوبلن، نری
نمگین (پرنم)	ـ	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، څاځمن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	ـ	پوخلا کېدونی، پوخلاینوړ
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوښتونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر ـ اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	ـ	شاتگی
برگشت ناپذیر	ـ	نه ستنېدونکی، نا پر شا تلونی

شکست ناپذیر	ماتی نه خوړونکی	ناماتی
انکار نا پذیر	انکار نه منونکی	نا نټی، نانټوړ، نانټیاله

۴۱- په - نما ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوڅار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری
زرد نما	_	ژیړبخن
مرمر نما	د مرمروغوندې	مرمروزمه
نخ نما	_	تارښکاری، تاروزمه
قطب نما	قطب نما ، قبله نما	شمالښود ، قبله ښود
گندم نما	_	غنمرنگ ، غنمښود
دورنما	دورنما	لرلید
خوشنما	ښه ښکارېدونکی	ښکلی، ښه اېسی
قدنما	قدنما	ځان هېنداره
رونما	برجسته نما ، جوت ښود	مخرونی (ناوې)
تمام نما	_	ټول ښکاری
طاق نما	_	تاخچه وزمه
جهان نما	جهان نما	نړۍ ښود
آبنما	_	اوبرنگ ، اوبښکاری، شینوبره

مسلمان نما	مسلمان نما	مسلمان ډوله
طوفان نما	ـ	توپان وزمه
بدنما	بد ښکاره کېدونکی	بدرنگ، بد اېسی
آردنما (آردی)	د اوړو په شان	اوړه وزمه
بادنما	د باد په رنگ	توند ،گړندی، باد مېچ
شتاب نما	ـ	هودو گراف، هودو مېتر چټك مېچ
شب نما	ـ	بلینډه، بلاند
پیش نما	پېش امام	امام

۴۲- په - بر ، چې د وړنگ ، کښنګ او لېږد جاج ښندي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیغمبر - پیامبر	پېغمبر	استازی، ځری
مسافر بر	مساپروړونکی	سپرلۍ لېږدی، سپرلیز (گاډی، الوتکه)
رهبر	رهبر	سرلاری، لاربنود ، مشر، سرغندوی
دربر	شامل	رانغښتونکی
رنجبر	رنځ وړونکی	زیار کښ، ربړیالی
باربر	باروړونکی	باري، پنډي، پلنډي
فرمانبر	ـ	فرمانوړی، ورمندوړی

چايبر	چای بر	چای اېشی، چای جوش
امر بر	ـ	(دوتري) ډاګی
دلبر	زړه وړونکی	مينه، مينه وړی
سيمين بر	ـ	سپين غېږی
سيل بر	ـ	توی، خوړ، لګړ

۴۳- په ـ مان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ساختمان	جوړونه	وداني، رغاونه، جوړښت
خانمان	ـ	کورنۍ، کهول
دودمان	ـ	رر رر
سازمان	ـ	سازمان
زايمان	ولادت	لنګوال، لنګون، زېږون

۴۴- په - دان يا - دانی د توني او لوښني روستاړي په توګه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ګلدان، ګلدانی	ګلدان	کونډاله، کوکنۍ
آتشدان (ديګدان)	ـ	اورغالی، نغری
قهرمان	قهرمان	اتل
زهدان	زهدان	زېلانځ، ګېنی
سنګدان	ـ	شا ټينګه

قندانی(قندان)	قندانی	خوږنی
شکردان	رر	رر
چمدان(جامه دان)	بکس، سوټ کېس(پ)	چمدان
قلم دان	ـ	قلم دان
جزدان	همیانی	جیبی کتاب، بټوه، مشلیکی
سرمه دانی		رنجرومه
سگرت دانی	سگرت دانی	سگرتنی
خاکستردانی	خاکستردانی	ایرنی
خمیر دان(ـی)	ـ	کولپي
بایسکل دانی	ـ	دوڅرخنی
شمعدان (ـی)	ـ	ماردنگی
میوه دانی	میوه داني	میوه نی
چتری دانی		چترنی
شاشدان		پوکنی، متیازنی
تفدانی	تفدانی	توکنی
تخمدان (شیردان)	ـ	زېلانځ، گب
یخدان	یخدان	یخنی، لوی وسپنیزبکس
ناوه دان	ناوه	تره، تری، ځمڅی
آبدان	آبدان	اوبنی
زنخدان	شانه دان	ږمنځنی

۴۵- په - باف، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گلیم باف	ټغر او بدونکی	چلگر، کنهوال، پېښور
پشمینه ـ پشم باف ـ	-	وړۍ اوبی
قالین باف	قالین اوبدونکی	غالۍ اوبی
بوریا باف	پوزی جوړوونکی	پوزیار
خیال باف	خیال پالونکی	انگېریال، واندیال
دروغ باف	دروغ اوبدونکی	دروغجن، دوړن
تهمت باف	تومت لگوونکی	تور لگاوی
منفی باف	منفی باف	نشتاند ، نهیلېست
زرباف	ـ	زروبی
جوراب باف	ـ	پلستر اوبی
مخمل باف	ـ	بخمل اوبی

۴۶- په ـ نشین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دلنشین	ـ	زړه راکښونی، په زړه پورې
جانشین (جایگزین)	جانشنین	ځایناستی
مرز نشین	ـ	برید مېشتی
صحرا نشین	صحرایی	کوچی، پوونده، بیدیا مېشتی

بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکېنا ستونکی	کډوال، کرایوالا
خانه نشین	کور کېناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشیني	شیخ مېشتی (هېواد ، سیمه)
عرب نشین	_	عرب مېشتی
یهود نشین	_	یهود مېشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	_	گوټ ناست (ـی)
دهنشین	د کلي اوسېدونکی	کلیوال
شهر نشین	د ښار اوسېدونکی	ښاری، ښاري
همنشین	_	همغاړی، گاونډی، انډیوال
ته نشین	رسوب	بېخ، بېخنیو ، شنشوب

۴۷ - په _ پراگنی، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراگنی	تخم پاشي	توخم کرنه، توخم شیندنه
سخن پراگنی	بروډ کاسټ	رادیویي خپرونه، خبرلوڅي

۴۸- په - بین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خودبین	ځان وینی
نیکبین	ـ	ښوینی، نېکوینی
بدبین	بدبین	بدوینی
خوش بین	خوشبین	ښوینی
نزدیك بین	نژدې لیدونکی	لنډوینی
باریك بین	باریك بین	کك وینی، ووړ وینی
سیال بین (تماشاچی)	تماشگر	نندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کللك وین
پله بین	پله بین	ورځچاری
کجبین (لوچ)	ـ	کوږ سترگی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالي(پ)، پالگر

۴۹ - په ـ رو ، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	ـ	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شبرو	ـ	شپه یونی، شپه گرځی

میانه رو	ـ	منځلاري
پیشرو	ـ	پرمخیوني
موتر رو	سړك	سپره لار
پیاده رو	ـ	پلې لار

۵۰- په – خوان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبې، کوندرې
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	ګلوکار(پ)	سندرغاړی
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاړی
سرودخوان	ـ	سرودبول، سندربول
غزلخوان (غزل ګو)	ـ	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	ـ	ساندو ،ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی

دسترس	ـ	لاسرسی
نورس	ـ	نوررسی
زودرس	ـ	ژررسی
فریادرس	ـ	غو رسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلنګونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	ـ	دوپ (لند ه تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند ، خوندور
سیم گیر	ـ	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، ښکېلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپمی، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغړون)
سنجاق گیر(سنجاق دانی)		ستګنۍ
بادگیر	بادگیر	هوا بندی
بارانگیر	ـ	باران نیو، باران پنا ، (د باران) چتر، څېر
نکته گیر (خرده گیر)	ـ	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري

سربازگیری	ـ	سرتېرنیونه
فراګیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرګیری	ـ	له سره پیلول
سوختګیری	ـ	سونتوك اخېستنه
اندازه ګیری	اندازه اخېستنه	کچ و مېچ
کره ګیری	ـ	کوچ اخېستنه، شاربنه
لکه ګیری	رټه نیونه	رټه پاکي
رد پا ګیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله ګیر	ـ	واټننیو
جنګیر	ـ	پېریانی
کشتی ګیر	غېږ نیوونکی	پالوان، غېږ باسی
دشوار ګیر (سختګیر)	ـ	سخت چاری
وامګیر	ـ	پوروړی، پوروونکی
ګلګیر	ګلګیر	ختپاک (ګاډی)
درګیر	ګیر	ښکېل
کفګیر	کفګیر	سمڅی، کرنډی
هواګیر	هوادار	تاندهوا

۵۳ - په (- انګیز) یا (-برانګیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلنګونه

په پښتو کې په راز راز روستاړو سره انډول کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو

دل انگیز	زړه خوښوونکی	زړه تاندی
روح انگیز	روح خو شالوونکی	زړه راکښونی
حیرت انگیز	اریا نوونکی	هېښنده
گفته انگیز		-
وحشت انگیز (هولناك)	وحشت رامنځته کوونکی	بوږنوړی، سونځ، تر هوړی
هول انگیز (مهیب)	_	
فتنه انگیز (فتنه آمیز)	پتنه زېږوونکی	پتنه پاری، پتنه زېږی
سر انگیز (شرارت انگیز)	شر اچوونکی	اورپکی، اورگډی
عبرت انگیز	عبرت ورکوونکی	لوستښود
شهوت انگیز	شهوتی	خارښتی
غم انگیز	غموونکی	ویر لړلی، ویر پاری
طرب انگیز (طربناك)	_	مست، خوښند
عشق انگیز	مینه پیدا کوونکی	مینه پاری
نشاط انگیز	خوښي زېږوونکی	خوښند

دربیم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې

سیندګی ډوله لارښود

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندگی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندگی (فرهنگوټی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ گټې اخېستنې او لاسرسۍ لپاره وړاندې کېږي . په دې ترڅ کې دا هڅه شوې چې د کره ښو د ښه تراوینگ په موخه له غږیزلیک یا غږیزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخېستل شي او د یوه نیم نابومه یا گران ویي مانا هم په لیندیو کې ولیکل شي . د غبرگژبیزو (ټ، ډ، ړ، ڼ) فونیمیک انډولونه (ṭ, ḍ, ṛ, ṇ) ، د (ښ) هغه (x̌) ، خجنښه (ـَـ)، زورکی (ə)

او لـــړو ډېـــر اوږدون تـــر کلیـــوال پاچاراوروســـته ځـــوان اځکـــزي سولګرپوه(کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الف (ا) د پښتو ابېڅې ړومبی توری دی چې د یوه خپلواك (واوېل) د ځرګندوی په توګه د ویي او ځپې په سر کې، له یو ځو ویيو (آ ، آس ، آر ، آره ، آړ ...) پرته نور په ټولیز ډول د زور یا فتحې (a) هومره لنډ وینګ (تلفظ) لري. د ویي او ځپې په پای کې د پوره عربي الف (ا ā) هومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښو یې د همزې (ء) بڼه او وینګ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروګونو سر الفونو پر سر پرته لیکه یا مد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې له ټولیزو سرالفونو یا زورونو (فتحو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هم د زور (a) ښوونې لپاره بې له مد ، همزې، پېښ یا بلې نښې نښانې لیکل په کار دي، لکه ځنګه چې په همدغه پټه کې کښل شوي دي، تر اوږده (مجهول) او لنډ (معروف) "و" له مخه تش د دې لپاره لیکل کېږي چې له زورکیوال ببواك یا معدوله و (wə) سره یې توپیر راشي، لکه په (اوږ) او (اوږد) کې، او په دې توګه یې تر دغه بل و (wə) له مخه لیکل بېځایه او ناکره ګڼل کېږي، لکه په وربل، وربوی، ولس، وزګار، وسپنه ... کې او دا په دې مانا چې په دغه لړ ویيونو کې د خپلواك و (o) په پرتله

زورکیوال بېواك و (wə) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې یې د (ی) ګانو ترمخه دراخله.

کره	غږیزلیك	ناکره
ابا	abā́	آبا
اباد	abā́d	آباد
اباسین	abāsín	آباسین ، ابا سیند
ابره> یېبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
اجه > اوجه		
اڅکزی	acəkzáy	اچکزی ، اچکزائی
اخېستل	axestə́l	اخستل ، اخیستل
ادینه	adıná	ادینه
اډه (پایګاه یا سټېشن)	aḍá	هډه
آر (اصل)	ār	ار
ارابه	arābá	عرابه ، ایرابه
ارام	arā́m	آرام
ارام سمندر	arā́m-samandə́r	غلی سمندر ، بحرالکاهل
ارت	art	ارت ārat
ارز (- ونه)	arz (-úna)	اسعار

اهمیت	arzə́x̌t	ارزښت
مهم ، اهم	arzəx̌tmə́n	ارزښتمن (ارزښتناك)
ارزيابي کول	arzəwə́l	ارزول
ارزيابي ، ارزشيابي	arzawə́na	ارزونه (ارزونګ)
ارغندې	arγandáy	ارغندی
	arwāpohə́na	اروا پوهنه > سا پوهنه
اوروپا ، اروپه ، يورپ	arupā́	اروپا
ارياني (اريايي)	āryāní	آرياني
اړ	āṛ	آړ (مانع ، شرط)
د اړتيا وړ	aṛtyā- wár	اړتيا وړ
اړخ ، آړخ	aṛx	اړخ
اړوتی	āṛwətáy	آړوتی (شرطی)
اړيکه (اړيکې)	aṛikáy	اړيکی (اړيکي)
آزاد	azā́d	ازاد
ازمېښتول ، تجربه کول	azmāyə́l	ازمايل (ازمويل، ازمېيل)
ازمينه ، ازمېنه	azmeyə́na	ازمېينه (ازموينه)
اس	ās	آس
هسپانيه	aspānıā́	اسپانيا
استاذ	ostā́d	استاد
استراليه	astrālıā́	استراليا
هستوګنه	astogána	استوګنه (استوګه)

استوګن	astogán	هستوگن
اسلام کلا	eslām-kalā́	اسلام قلعه
اسمان	asmā́n	آسمان
اسوېلی	aswelā́y	اوسېلی
اسیا	asyā́	آسیا ، آسیه
اغېزه (اغېز)	aγezá	اغیزه
افریقا	afrıkā́	افریقه
اگی > هگۍ		
المان	almā́n	جرمني
الو	alú	آلو
الیخېل	alıxél	علیخېل
الیزی	alızáy	علي زی ، علی زائی
الیشنگ	alıšáng	علیشنگ
الینگار	alıngā́r	علینگار
امله	amlá	آمله
امرل (انتخابول)	amrə́l	مرل
امریکا	amrıkā́	امریکه
انځور (تصویر)	anjór	انځور
اند (فکر)	and	آند
انډۍ	anḍə́y	غورمه، قورمه
انگازه	angāzá	ازانگه ، زونگه

اوار > هوار		
اواز	awā́z	آواز
اوبه هوا (اوب هوا)	ob-hawā́	ساوبه، آب وهوا ، اوبه او هوا
اوبي	obé	اوبه
اوبښى (آبجوشى)	obešáy	اوبه اېشى
اوپيان	upyā́n	اوفيان، افيان، هوفيان (شريف)
اوتريش	otríš	اطريش ، اتريش
اوجاړ > ويجاړ		
اوچکل > وچکل	wəčkə́l	
اوچن > وچن	wəčə́n	
اوچوکى > وچوکى	wəčukáy	
اوچولى > وچولى	wəčoláy	
اوچونى > وچونى	wəčonáy	
اوڅنډ	ucə́nḍ	اووڅنډ
اوخولې	uxúlay	اووخولې
اودرول > درول	dərəwə́l	
اوده > وېده	wedə́	
اولان باتور	ulān-bātúr	الان باتور
اوربل	orbál(د فير بولۍ)	وربل

اوربل > وربل	wərbál	
اوربوز > وربوز	wərbúz	
اور بېړۍ (براس بېړۍ)	or-berə́y	بخاري بېړۍ یا کشتۍ
اورخاړی > ورخاړی	wərxā́ṛay	
اورغۍ	orγə́y	اېرغۍ ، ترغۍ
اورگان	orgā́n	ارگان
اورگاډی	or-gā́day	رېل ، ترین
اورگون	orgún	ارگون
اورمېږ > ورمېږ	wərméğ	
اوروزگان	orozgā́n	ارزگان
اوریځ	uryáz	وریځ
اورېدل یا وورېدل	oredə́l	ورېدل
اورېدل	awredə́l	اروېدل
اوړی > ووړی		
اوړکی > وړکی		
اوړمه (ورځ) > وړمه (ورځ)	wəṛmá	
اوږد	óğd	اوږد
اوږه > هوږه		
اوږه	uğá	وږه
اوژغوني > وژغوني		
اوزار	awzā́r	ابزار ، اسباب ، لوښي

اوزگار > وزگار	wəzgā́r	
اوزلوبه > وزلوبه	wəzlóba	
اوزه > وزه	wəzá	
اولس > ولس	wəlә́s	
اوس	os	اُوس ، اُس
اوستربل > وستربل		
اوسترمهال > وسترمهال		
اوسمهال > وسمهال		
اوستری > وروستی		
اوښتی	awә́xtay	اوړېدلی ، اړېدلی ...
اوښکه	úxka	وښکه
اوشنل > شنل		
اوولس	owə-lás	اولس
اووم	owә́m	اوم
اوونۍ	ownә́y	اونۍ
اوونیز (- ه)	owníz(-a)	اونیز (- ه)
اووه	owә́	اوه
اووی > ووی		
اویه > هویه	hóya	
اېټالیا	eṭalıā́	اتالیه ، ایطالیه ، اټلي
اېرب > رېب	reb	

ایږ ، اېږ> هېږ	heğ	
اېستل	estə́l	ایستل ، وېستل، ویستل
اېسل	esə́l	ایسل
اېشله	ešə́la	ایشله
اېشنا	ešnā́	ایشنا
اېشېدل	ešedə́l	ایشېدل
ایښ پیښ > هېښ پیښ	héx̌ péx̌	
اېښوول	ex̌owə́l	ایښوول ، اېښودل
ایغ بیغ	éγ- béγ	
اینجه > هنجه		
اینځر	ınjə́r	اېنځر ، انځر
اینڅۍ > څنۍ	cənə́y	
ایندار ه > هېندار ه	hendā́ra	
اېنده (سا ، دمه)	énda	اینده
اېنده (ناخصی)	éndə	اینده
اینه > ینه		
ایواد > هېواد		
ایوائي > یوازې		
آیه > هویه	hóya	

ب – b (بې)

د پښتو ابېڅې دويم توری

کره	غږيزليک	ناکره
بابېز (ناڅيز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا > پاچا	pāčā́	
بادر	bādə́r	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادرۍ	bādərə́y	بادورۍ ، بهادرۍ

بارخو	bāṛx̌ú	باړخه ، باړخو
بانجان	bānjā́n	باڼجن
باندې (پر -)	bā́nde	باندې
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی ، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylə́l	بېلل، بایلودل، بایلول، بایلوول
بایلنه (بایلنې)	bāylə́na	بایلات
باټینګڼ (بانجان، رومي بانجان)	bāṭıngáṇ	باټینګړ، باټینګر
باڼو (- ګان یا باڼه)	bāṇú	باڼه (مفرد)
بډاینه	baḍāyína	غنا ، غنی سازی
بډایول(شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول، بډای کول
برتانیا	bartānıā́	برېوړکی
برتانیي	bartānayí	برتانیایي، برطانوي
برخلیك	barxlík	برخه لیك
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwā́l	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخیز	barxíz	برخه ایز، برخه ییز
برسېره > (پردې) سربېره		

		برگړندی، برگنډی<
		روغبړ
لاسبری	barlā́say	برلاسی (برتر)
برم	bram	برم
لاسته راوړنه	baryā́	بریا
برېښنالیك	brex̌-lík	برېښلیك
بربوړکۍ، بوړبوړکۍ، برېړکۍ	bəṛbuṛakə́y	بړبوړکۍ
Búšpəṛ	bə́špəṛ	بشپړ
بخښاوو	bax̌āwú	بښاوو
بخښل	bax̌ə́l	بښل
ښښل	baγót	بغوټ
برالبه	blā́rba	بلاربه
بله خوا	bə́lxwā	بلخوا
برلنځه	blánja	بلنځه (غټه خېړۍ)
		بله پورې > وبله پورې
بلهاري	balhā́r(-ay)	بلهار(-ی) قرباني شوي
بلهاري کول	balhārawə́l	بلهارول
بلهاری	balhārí	بلهاري (قرباني)
بلوچ	balóc	بلوڅ
ډمپره، ډمبره، بنبوره، غمبوز، ټنډه غالبوزه،	bambára	بمبره

		کټه مچۍ)
بنجخه (ببره شاخچه)	banǰə́x̌a	بنجخ
بندیز	bandíz	بندېز
بندړ	bandə́ṛ	بندڼ
بنډار (محفل)	bandā́r	بانډار ، بنډاره
بنزۍ	bənzə́y	بنځۍ
بڼه (څېره ، شکل)	baṇá	بڼه (پر)
بوت	but	بت
بوټ (برد ، میبرد)	bot	بوټه ، بوټلو ، بوټلئ
بوج (د خټکي تخم)	boǰ	بنج
بوچری (کوټۍ)	bočə́ray	بچری
بوځي (ببرد)	bóji	بوزي
بوخت	boxt	بخت
بوخڅکۍ	boxcakə́y	بوڅخکۍ
بوخڅه	boxcá	بوڅخه
بوډا	buḍā́	بډا
بوډۍ (زړه ښځه)	buḍə́y	بډۍ
بوږن (دهشت)	bóğən	بږن ، بوگن
بون (د جرمني پلازمینه)	bon	بن
بونېر	bonér	بنېر

بهېدل	bahedә́l	بیېدل
بیاڼ (د آس بچی)	byāṇ	بهاڼ
بیایي	byāyí	بوزي (پ)
بیده > وېده		
بیران> وران		
بیرته	byárta	بیار ته ، بېرته
بیول	bɪwә́l	بوول ، ببول
بیړنۍ (سملاسي) مرسته	beṛanә́y mrásta	چټکه مرسته، عاجله مرسته
بیړه	bíṛa	ببړه
بی یېبري (بې حاصله، بې ثمره)	be-ébre	بې ابرې
بې پولې (ډاکټران)	be-púle	بې سرحده (ډاکټران)
بې پلوه	be-paláwa	بې پرې، بېطرفه، غیرجانبدارانه
بې تا (بې له تا)	be tā́	پرته له تا
بې ښې بدې	be x̌é - báde	پرته له ښۍ بدې
بېلگه	belgá	بلگه، بولگه bélga
بې مرستې …	be-mráste	بې له مرستې، له مرستې پرته

پ – p (پې)

د پښتو ابېڅې درېیم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
پاتند (پایند)	Pā́tənd	پاتنی
پاتوړی (میراث)	pātawә́ṛəy	پاتمړې
پاڅېدم	Pā́cedəm	وپاڅېدم
پارسي	pārsí	پاړسو ، فارسي
پازوال (مؤظف، مسؤول)	pāzwā́l	پازه وال
پالوان	pālawā́n	پهلوان
پامور	pām-wáṛ	د پام وړ

پانگه	pā́nga	پنگه
پانگوال	pāngwā́l	پانگه وال
پای ټکی	pā́y ṭə́kay	د پای ټکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه گیري)	pāylnıwáy	د پایلې اخېستنه، نتېجه اخیستنه
پایلوخ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pā́yla	پیله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyə́na	پایونه ، پایېنه
پخپله (شخصاً)	pəxpə́la	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی (پخلنځ)	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلي ځای، آشپزخانه
پخلیکار	paxli-kā́r	پخوونی
پخول	paxawə́l	پوخول
پخوله	pəxáwla	توره ټوخله ، توره غاړه
پرانسه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانسي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ

پرانېسته (افتتاح)	prānésta	پرانېسته ، پرانېستنه
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتليز	partalíz	پرتله ييز
پرتوگاښ	partogā́x̌	پرتوغاښ
پر دې سربېره	pər de sarbéra	په دې برسېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šā́	په شا ، پشا
پر کور و پر بېديا	pər kór-o-pər…	
پر وړاندې	pər wṛánde	په وړاندې ، په وړاندي
پرشنبه، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo…	په شنبه، په درې يا دريو بجه
پرله پورې (پرله پسې)	parla póre	پيله پورې، بله پورې، پله پورې
پرله پېيلی (منظم، پرله پورې)	parla peyə́lay	پله پېيلې
پرمخيونی (پيشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پرمختلونکی،پرمختلونی
پرهار	parhā́r	پرهر
پرښته (فرشته)	parəx̌tá	پرېښته

پربنه (ښویه تیږه)	pə́rx̌a	پرخه
پرېستل (ثملول ، راکوزول)	prestə́l	پرېوستل
پرېمینځل (مینځل)	premınjə́l	پرېوینځل (وینځل)
پرېوځي	prewə́jı	پرېوزي
پرېښوول	prex̌owə́l	پرېښودل
پرېښوونکی	prex̌owúnkay	پرېښودونکی ، پرېښونکی
پرېښی (پرېښوونی ، متروك)	préx̌ay	پرې اېښی
پړمخې	pə́ṛməxe	پړمخي
پز پرېکړی	paz prekə́ṛay	پوز پرېکړی
پزه	páza	پوزه ، پېزه
پزول (شمیدن)	pazawə́l	بوی احساسول
پستول (نرمول)	pastawə́l	پوستول
پسخاك	pasxā́k	پخساك
پسخند (- ی)	pəsxánd	پوزخند
پسخول	pəsxwə́l	پخسول

پسخېدل	pəsxedə́l	پخسېدل
پسرلی	pəsarláy	سپرلی
پسور (پسورور)	psor	سور (سورور ، سره ور)
پشه يي (پشه يان)	pašayí	پشه ئي (پشه ئيان)
پښتپوهنه(علم الانساب)	pəx̌tpohə́na	پښتپېژندنه
پښتو	pəx̌tó	pəx̌téo ، پُښتو (puštó)
پښتون	pəx̌tún	پُښتون (puštun)
پښتونخوا	pəx̌tun-xwā́	پښتونخواه ، پختون خوا
پښه	px̌a	پښه (pə-) ، ښپه ، خپه
پښين	px̌ín	پېشين ، پېښين
پښې يبله	px̌e-yábla	پښې ابله ، پښې لوخ
پښېمان	px̌emā́n	ښپېمان ، خپېمان
پکې (ورکې)	pəké	پکښې ، په کې ، پکښي کي
پګړۍ (لونګۍ)	pagṛə́y	پړګۍ، پټکی، پګه، بګړۍ، لونګۍ، ړنګۍ، سمټه
پل چرخي > څرخي پول	carxí pul	
پلارومور	plā́r-o-mór	پلار او مور
پلوسه	palósa	پلوڅه
پله پر پله (قدم	plə́-per-plə́	پله په پله

پر قدم)		
پلې لار	pəle-lā́r	د پلیو لار
پنا غاړی (پناه جو)	panā-γā́ṛay	پناه غوښتونکی
پنځ - ول ، -بدل (طبیعت، خلقت)	pənj	پُنځ (ponj)
پنډوس (گینړ)	panḍós – (gin)	پنډوسکه ، توپ ، بال
پوخلا	poxlā́	پخلا
پوخلاینه	poxlāyə́na	پخلاتوب
پورتگال	portagā́l	پرتگال ، پرتقال
پوځ	pawj	فوځ ، فوج
پوځي ټولگی	pawzí-ṭolgay	فوځي قطعه
پوښتپاڼه (ورقه استعلام)	pox̌t pā́ṇa	پوښتنپاڼه
پوښتنه اښتنه	pox̌tə́na- ax̌tə́na	پوښتنه اختنه
پوښتنښه	pox̌tnáx̌a	پوښتننښه ، پوښتن نخښه
پوربوځي	porewə́ji	پوربوزي
پول (جسر)	pul	پل
پولاو	polā́w	پلو
پولۍ (نینه، تناکه)	poláy	پلۍ
پولینډ	Poláynḍ	پولنډ ، پولند

پوهنځی	pohanjáy	پوهنځی
پوهنځانګه (پوهنیزه ځانګه)	pohən-cắnga	علمي څانګه(رشته، مسلک)
په اړه (په تړاو)	pə-áṛa	په اړوند ، په ارتباط
په ټولیز ډول	pə ṭolíz ḍáwəl	په عمومي ډول، عموما
په خپله خوښه	Pəx pə́la xwáxa	په خپلې خوښې
په خپله کوټه کې	pə-xpə́la-koṭá-ke	په خپلې کوټې کې
په ربښتینه (په ربښتیا)	pə-rəx̌tína	په ربښتینې
په یو مهال کې (هممهاله)	pə əyáw mahāl ke	په عین زمان-حال کې
پیاغله (مفلر، دستمال گردن)	pyắγla	غاړپټی،د غاړې دسمال یا څپونی، ګلوبند
پېچدره	péč-dara	درهٔ پېچ، د پېچ دره
پېر (پېرنه)	Per	پېرودنه، خرید ، خریداري
پېرل	perə́l	پېرودل
پېرو پلور	pér-o-plór	پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور
پېروني	peróne	پروینې ، پروین
پېری (جن)	peráy	پېریان
پېریان (جن ها)	peryắn	پېریانان

پرېږ	Peṛ	پېږ (پنډ ، ضخیم)
د پېژندنې پاڼه یاکارت، د هویت کارت(شناخت کارټ)	pežandpā́ṇa	پېژند پاڼه
پېژند نخښه	pežand náǩa	پېژند نښه
		پېشنمی، پېشمنی
		> چرغږ
پسته	pıstá	پیسته (مېوه)
پیشي	pıšó	پیشو
پنځه ضلعي، مخمس	pınj-cə́nḍ	پېنځڅنډ
پنځه سویز، (لوټ ، ټولگی ...)	penj-səwáy	پېنځسوی (پېنځسویز)
پنځه کلن	penj kalán	پېنځکلن
پنځه کلن	penj-kalán	پېنځکلن
پنځلس	penjə́-las	پېنځلس
پنځمه ، پنځم ، زیارت	penjə́ma	پېنځمه (چارشنبه)
پنځوس	penjós	پېنځوس
پنځه	penjə	پېنځه
پنځه ویشت ، پنځویشت	penjə́-wıšt	پېنځه ویشت

پیل	pıl	فیل ، هاتي
پیلامگر	paylāmgár	پیلامه گر،آغازگر
پیلمرغ	pıl-mə́rγ	فیل مرغ، شونډکیز چرگ
پېیل	peyə́l	پېودل، پېرل

ت – t (تې)

د پښتو ابېڅې څلورم توری

کره	غږيزليك	ناکره
تاخچه (تاخ)	tā́xča	طاقچه (طاق)
تاريخ ځپلی	tārıx japə́lay	تاريخ وهلی
تاريخساز	tārıxsā́z	تاريخ جوړوونکی
تاړی (افېکس)	tā́ṛay	وند ، وندی
تا کره > ستا کره		
تا ويل	tā wayə́l	تا وې ، تاول
(تل -) ترتله	(ə́rxə́tə́l-) tərtə́la	تلتله
تر ټولو وروسته	tər ṭólo wrústa	وروسته د ټولو

ترخه	tərxә́	تراخه
ترخه	tərxá	تریخه
ترښځ (تېشه)	tərx̌ə́j	تخز ، تخځ
تر- لاندې ،- پورې …	tər-lā́nde, póre	د- لاندې ، - پورې …
ترندار (تره ښځه، کاني)	trəndā́r	تنداره ، تینداره
ترور	tərúr	ترهور
ترورمۍ	troğmə́y	تروگمۍ ، تررمۍ
تروښل (احتطافول)	trox̌ə́l	تروړل، تروښول، اغوا کول
تروه	tərwə́	تراوه
تروه	tərwá	تریوه
ترهگر (تروریست)	trahgár	ترهه گر، دهشت گرد ، وېره اچوونکی
ترهند	Trə́hənd́	ترند
ترهول	trəhawə́l	ترول
تریختورۍ (کرېله)	trıxtorə́y	ترخه تورۍ
ترې (ازش)	tre	ترېنه
تریپولیس	trıpolís	طرابلس
تړون ماتی	taṛun mā́tay	تړون ماتوونکی
تس نس (شیند پرشیند)	tás nás	تس ونس
تس ونس (ژرخوړلی)	tás-o-nás	تس نس، حیف میل

تسکوره (تېشه)	taskóra	ستکوره ، ټسکوره
تش	təš	تس
تش لاس یا تشلاس	təš lā́s	تش لاسی
تشیا لیونی (فضا نورد)	təšyāl yúnay	ستور مزلی
تشیال ببړۍ	təšyāl-beṛə́y	کیهاني ببړۍ، فضایي ببړۍ
تښتن، تېښتن > ښتن		
تگ وراتگ	tág-o-ratág	تگ او راتگ
تلزرغون (- ی)	təl zarɣún (-ay)	تلشین ، همېشه بهار
تلین	tlın	تلینه ، تلنه
تمه	táma	طمع ، طمعه
تمځی (ایستگاه)	tamjáy	تمځای
تن پر تن جگړه	tán-pər-tán ǰagṛá	تن په تن جگړه
تڼی	taṇáy	تڼیوال
توپان	topā́n	توفان ، طوفان
توتاخېل	totāxél	طوطاخېل
توتي	totí	طوطي (طوطا ، توتا)
توخم	tóxəm	تخم
توخی	tóxay	توخي، توخی (tóxəy)
تورپوستی	tor póstay	تور پوستکی، تور پوټکی

طورخم	torxám	تورخم
تور پرشا تګ	tór šātág	تور شاتګ (توره ارتجاع)
تورغنډۍ	tor-γwəndə́y	تورغونډۍ
ترك ، توركی	tork	تورك
تركيه	torkıyá	توركيه
تورن (torán)	turán	تورن (ټوليمشر)
تور او سپين	tór-o-spín	توروسپين
توره دربيله	tóra-drábla	توره دربله
توغندی (راکټ) ويشتونکی	Toγəndártay	توغندارتی
توکړل	tukə́l	توکل (توکول)
تکم ، توکم (tokám)	tókəm	توکم (نژاد)
توکميز	tokmíz	توکميز
تند	tond	توند
سخت لاری	tond-lā́ray	توند لاری
تچ	teč	تېچ (تېکی)
تيراه	tırā́	تيرا
ټيز	tız	تيز
تېز ليدونکی	tez wín	تېزوين (تېز ليدی)
تِګا ، تيګه (حوصله، طاقت)	tıgā́	تيګا (تېګا)
د تي مور ، رضاعي مور	tı-mór	تي مور (تيمور)

ټ - t (ټې)

د پښتو ابېڅې پښځم توری چی کښښني پښتانه يې له وينګ سره سم د هندي ،انګرېزي او نورو پورويپونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

کره	غرېزليك	ناکره
ټاپل	ṭāpә́l	ټاپپول ، کمپوزول
ټاپه رس، ټاپرس > لمرګلی		
(وروستی) ټاپی	ṭā́pay	وروستی مهلت، ضرب الاجل، اولتيماتوم
ټك له ټکه (سملاسي)	ṭák-lә-ṭáka	ټك د ټکه
ټکور	ṭakór	ټُکر
ټلواله (ابتلاف)	ṭalwā́la	ټلوالي
ټوپك	ṭopák	توپك، ټوپکی

ټوخلۍ	ṭoxələ́y	ټخلۍ
ټوغکی	ṭoγakáy	ټغکی ، ټوغك
ټوکریېل	ṭukreyə́l	ټوکرټوکر یا ټوټه کول
ټوکل	ṭukə́l	ټوکېدل ، ټوکول
ټوکیز	ṭukíz	(نه په - ه -)
ټول	ṭol	ټوله
ټولګټی	ṭol-gáṭay	د ټولو په ګټه ، عام المنفعه
ټولګی (صنف)	ṭolgáy	ټولګی
ټولګیوال	ṭolgi-wā́l	همټولګی ، همصنفي
ټولنپوهنه	ṭolənpohə́na	ټولنپېژندنه
ټولنوده	ṭolə́n-wáda	د ټولنې وده
ټول وټوك	ṭól-o-ṭúk	جزء وتام ، کل وجزء
ټولی	ṭoláy	ټولۍ
ټولیز	ṭolíz	ټولوال، عمومي، عامه، جمعي، کلي
ټولیزې رسنۍ (رسنۍ)	ṭolíze rasanə́y	ډلیزې رسنۍ
ټیکاوول (ثبات راوستل)	ṭıkāwawə́l	ټیکاوو راوستل
ټیکری (پړونی)	ṭıkráy	ټکری
ټیټ پوړی	ṭiṭ-póṛay	ټیټ رتبه

ج – ǰ (جې ، جيم)

د پښتو ابېڅې شپږم توری چې د مروتو په پښتو يې د "ځ" ځايناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غږيزليک	ناکره
جاله > ځاله	jā́la	
جاړ (جلاب)	ǰāṛ	ژاړ
جرنده > ژرنده		
جرړه (ريښه)	ǰárṛa	جړه
جشن	ǰášən	جښن ، ځښن
جغ > ژغ		
جکړ (ډېر توند باد)	ǰakáṛ	جاکړ
جگپوړی	ǰəg-póṛay	لوړ پوړی ، لوړ رتبه

جگړه	ǰagṛá	**جگړه** (jagəra)
جگه (مېړوښې ښځه)	ǰəgá	**ژگه**
جل ، جن > نجل		
جلۍ ، جنۍ > نجلۍ		
جم جکړ (توند بادوباران)	ǰám-ǰakáṛ	**جم جاکړ**
جندره > ژندره		
جنغوزی، جلغوزی > زنغوزی		
جولیز (شکلي)	ǰawlíz	**جوله ییز**
جومات (مزدك)	ǰumā́t	**جماعت ، جمات**
جوند > ژوند		
جېب څپوڼی	ǰéb-capoṇay	**د پزې څپوڼی**
جېب غل (جیب چوری)	ǰeb-γál	**جیب وهونکی ، کیسه بُر**
جیبي کتاب > مشلیکی		
جړل > ژړل		
جړه (اختلاف، لانجه، پېچلتیا ،ترینگلتیا)	ǰáṛa	**جرړه**

چ – č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د څ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجي) پښتانه يې هم زياتره پر "څ" اړوي او لا هېښنده دا چې په سرچپه ډول لږ وډېر څ.هم پر چ اړوي.

کره	غړېزليك	ناکره
(چال) چلند (برخورد ، سلوك)	čalánd	چلن
چاپړاخه، چاپلاخه> څپېړه		
چاپگر	čāpgár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحرمحيط)	čāpér-samandə́r	چاپېر سيند
چاپېريالپوهنه	čāperyāl-pohə́na	چاپېريال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	څاره
چارشنبه (څلورمه)	čār-šanbá	چهارشنبه

چاروال (فعال)	čārwā́l	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawə́l	چالو کول
چاڼل (چڼل)	čāṇə́l	چوڼل
چاڼځی (پالایشگاه)	čāṇjáy	چاڼځای ، تصفیه خانه
چپرهار	čaparhā́r	چپلیار ، څپلیار
چنبل > څنبل		
چپړاسي	čapṛāsí	چوپړاسي، چپلاسی، چوپړی
چپه > څپه		
چراغ > څراغ		
چرغږ (چربانگی)	čər-γáğ	چرغگ، پیشنمی
چرمشکۍ > څرمبنکۍ	cərməx̌kə́y	
چرهار	čərhā́r	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čə́γ-bə́γ	چوغ بوغ ، چخ پخ
چغه	čə́γa	چبغه ، چیغه
چله > څله		
چمبه (داریه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچۍ، چمچه > څمڅۍ		
چنوغزه > مچنوغزه	mačnówγzə	
چڼ (چاڼونی)	čaṇ	چڼوونکی، چاڼوونکی، فلتر

چنچڼه (مرغۍ)	čənčə́ṇa	چڼه، چونچوڼه
چوخلۍ (د جوار وربشو)	čuxalə́y	چوخلی
چورت	čort	چرت
چورچپاول	čúr-čapāwə́l	چور او چپاول
چورلاو (ماشین)	čurlā́w	چرلاو
چورلکه	čurláka	څرخي الوتکه، هلیکاپټره
چورلنډ (کمینه)	čorlánḍ	چرلنډ
چورلنډی (پرپره)	čurlanḍáy	چرلنډی
چورلیځ (محور، د څرخ میله)	čurlíj	چورلیځی، چورلېځی
چوکۍ > څوکۍ		
چونګاښ	čungā́x̌	چُنګښ ، چنګاښ
چونګښه	čungáx̌a	چنګښه ، چینډخه
چې	če	څې ، چي ، چه
چیرل > څیرل		
چېره > څېره		
چیرې > څیرې		
چېرې (چېرته)	čére	چرې ، چرته (- کې)
چېړل > څېړل		
چېښتن > څښتن		

ځ – j (ځې)

د پښتو ابېڅې اتم توری چې په شمال ختیزو ګړدودو کې یې وینګ له "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجي او کرلاڼي یې لږ و ډېر پر "څ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غږیزلیک	ناکره
ځار	jār	جار ، زار
ځاله	jālá	ژاله، زاله، جاله (jāla)
ځامن > زامن		
ځان څپوڼی (ځان وچونی)	jā́n-capóṇay	د ځان وچولو دستمال
ځانساتی (محتاط)	jān-sā́tay	ځانساتونی ، محافظه کار، زاړه پال

ځانګو > زانګو	zāngó	
ځانمرګی برید	jān-márgay-bríd	سربښندونکی برید ، انتحاري برید
ځانځاروونی (ځان بلهاری)	jān-jārawúnay	ځانجارونی
ځانځومړی	jānjo-məṛay	ځانزومړی
ځای	jāy	جای ، جی
ځای پرځای	jā́y-pər-jā́y	ځای په ځای
ځایناستی (جانشین)	jāynā́stay	ځایناستونی
ځایول	jāyawə́l	ځای کول
ځبله	jábla	ثبله
ځبېښل > زبېښل		
ځپل (ځبل)	japə́l	زپل
ځرنده > ژرنده		
ځری (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
ځړوبی (آبشار)	jaṛobáy	جړوبی
ځړول	jaṛawə́l	ځوړندول، زوړندول، ځوړول
ځړېدل	jaṛedə́l	ځوړندېدل، زوړندېدل
ځښت > زښت		
ځغاسته (ځغستا)	jγā́sta	زغاسته ، زغسته
ځغستل	jγāstə́l	ځغاستل، زغاستل، زغستل
ځغم > زغم	zγam	

ځلوبۍ	jalobə́y	زلوبۍ ، جلبي
ځما > زما		
ځمبل (ځمبا)	jambə́l	ځنبل، زمبل
ځمری > زمری	zməráy	
ځمکپوهنه (جغرافیا)	jmək-pohə́na	ځمکپېژندنه
ځمکپېژندنه (جیالوجي)	jmək-pežandə́na	ځمکپوهنه
ځمکرېږده	jmək-réğda	ځمکرېږدله
ځمکسمون	jmək-samún	د ځمکو سمون- اصلاحات
ځمکه	jmə́ka	زمکه، مزکه
ځموږ > زموږ		
ځنځاوی	janjāwáy	زنزاوی
ځنځه > زنځه	zə́nja	
ځنځول	janjawə́l	زنځول ، زنزول
ځنځیر > زنځیر		
ځنی، زنی > ژنی		
ځنغوزی > زنغوزی		
ځنکدن	jankadán	ځانکندن، زکندن، زنکدن
ځنګل	jangál	زنګل ، جنګل
ځنګلواني	jangal-wāní	د ځنګلونو اداره، جنګل داري
ځنې (ترې، له – څخه)	jə́ne	ځني، ځېنې، ځیني، ځنې، ځیني
ځواب	jəwā́b	جواب

ځواک انډول	jwāk-anḍwál	د ځواک انډول یا توازن
ځواکپېر	jwāk-pér	د ځواک دوره
ځواک جګړه (ځواک شخړه)	jwāk-ǰagṛá	پر ځواک جګړه
ځواک سیمه	jwāk-síma	د ځواک سیمه، د قدرت ساحه
ځواکلېږد	jwākléǧd	د ځواک لېږدونه یا اانتقال
ځوروشکنجه	jáwr-o-šekanǰá	زور و شکنجه
ځوړند	jwáṛənd	زوړند
ځوز (اغزی)	joz	ځوځ ، زوځ
ځوږ	jwaǧ	زوږ
ځوږ وځوږ	jwáǧ-o-júǧ	زوږ و زوږ
ځوښ	jox̌	زوښ
ځوښا	jox̌ā́	زوښا
ځولانه > زولنه		
ځولۍ	joláy	زولۍ ، جولۍ
ځومنه > زومنه		
ځونډی	junḍáy	زونډی
ځوی > زوی		
ځه > زه		
ځیرک	jırák	زیرک
ځیره > زیره		
ځیره خور	jira-xór	جیره خور، جیره خوار

ځیږ > زیږ	zıǧ	
ځېږمه	jéǧma	زېږمه ، جېږمه
ځېږېدل > زېږېدل		
ځیګر (یینه)	jigár	زیګر، جګر، جیګر
ځېل (نوع)	jel	زېل ، زیل
ځېلانځ > زېلانځ		
ځېلانځه > زېلانځه		
ځېلۍ	jelə́y	زېلۍ
ځېنې (بعضی)	jéne	زوني

څ – c (څې)

د پښتو ابېڅې نهم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې د نه وینګ له کبله له "س" سره ټکرېږي ، تر اردو او پارسي اغېز لاندې زیاتره پر "چ" اړول کېږي او منځني پښتانه "غلجي" یې هم لږ وډېر پر "چ" اړوي.

کره	غربيزليك	ناکره
څا	cā	څاه ، چاه
څابون، څابوڼ > سابون		
څاپېر > چاپېر		
څاپېره > څپېره		
څادري (دوپټه)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
څارګر (جاسوس)	cārgár	څرکبه
څارګري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	څرکبني

څاروان	cārwā́n	ساروان، ساربان، جوپه مشر
څارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	څارنتون
څاره > چاره		
څاکن	cākán	څا اېستونکی يا کنونکی
څالاك > چالاك		
څانډو > سانډو		
څانګوال	cāng-wā́l	د څانګې (مسلک) خاوند
څانګوېش	cāng-wéš	
څانګيز	cāngíz	مسلکي، رشته يي
څاو (مراقبت)	cāw	ساو
څبله > ځبله		
څپان (د اوبو توپان)	capā́n	سپان
څپراخه، څپلاخه > څپېړه		
څپلۍ	capláy	چپلي ، چپلۍ
څپليار > چپرهار		
څپلکې	capláke	چپلك ، چپلکې
څپوټی	capóṭay	څپوټکی، څپټی، سپټی
څپه (موج، هجاء)	capá	چپه
څپيز	capíz	څپه ييز
څټك	cəṭə́k	څوټك ، سټك
څټه (بېخ) > سټه		

څټه (د غلې پېټۍ یا جوال)	cáṭa	ستټه
څراغ	cerā́γ	چراغ
څرخي الوتکه > چورلکه		
څرخي پول	carxí-pul	پلچرخي ، پل چرخي
څرګنداوی	cargandāwáy	څرګندتیا، وضاحت، توضیح
څرګندنه	cargandə́na	اصطلاح، اکسپرېشن
څرګندوړ	cargand –wáṛ	د څرګندونې یا بیان وړ
څړمنی (پسرلی)	caṛmə́nay	څوړمنی
څړه لار (پلې لار)	caṛá-lār	څړه لرې
څښاک	cx̌āk	چښاک، څکاک
څښاک اوبه	cx̌āk-obə́	د څښاک اوبه، د چښلو اوبه
څښتن	cax̌tə́n	تښتن، تېښتن، څېښتن، چېښتن
څښل	cx̌əl	چښل، څکل، چېښل
څرمساز	carəm-sā́z	چرمساز، څرمنساز
څرمي (څرمنيز)	carmí	چرمي، څرمني
څرنګتیا (کیفیت)	cərangtyā́	څرنګوالی
څرنګیز (کیفي)	cərangíz	څرنګه ایز
څکاک (کشیدن دخانیات)	ckāk	څښاک
څکالکی (څکالی)	cakā́lkay	څکانی، ښاپرک، ښاپېرک، شوپرک (مانبامی)

څکک (څڅوب)	cakák	چکک
څکول (څکونه)	ckawə́l	څکل (څکنه)
څلاري	calā́rı	څلورلاري
څلڅراغ	cəl-cerā́γ	چلچراغ
څلورسوم	calor-səwə́m	څلورسووم، څلورسوه یم
څلورم	calorə́m	څلرم
څلورمه (سه شنبه)	calorə́ma	څلور، څلورم ، نهې
څلوریزه (چهارپاره)	caloríza	څلوریځه ، څلوریځ
څلوریځ (مربع ، رباعي)	caloríj	څلوریز (- ه)
څلورڅنډ (مربع)	calor-cə́nḍ	څلورڅنډیز، څلورضلعي
څلوېښت	calwéx̌t	څولېښت
څله	cəlá	چله
څلېرویشت	calér-wišt	څلورویشت، څلوریشت
څلېښت	clex̌t	څلېښ ، سرېښ، سلیخ
څمغېلی	camγélay	سمخښی
څنډ (افق)	cənḍ	(د اسمان) څنډه
څنۍ (غښتي وړې)	cənə́y	لېخۍ، انخۍ، نخۍ، څینۍ، اینخۍ، سنۍ
څڼه (څڼې)	cə́ṇa	څونه (څونې)
څوباړی	cobā́ṛay	سوباړی
څوبمن	cawb-mán	شوقي، د ذوق خاوند ، اماتور

څوڅړ (خوك دريايي)	cocáṛ	سوسړ
څورلس	cwár-las	څوارلس
څورليځی > چورليځ		
څوژبی (وګړی ، هېواد)	co-žəbáy	څو ژبيز
څوژبيز (سيند)	co-žəbíz	څو ژبی (قاموس)
څوکيوال	cawkı-wā́l	څوکيدار، چوکيدار، پهره دار
څوکۍ	cawkə́y	چوکي ، چوکۍ، پاټک
څومره	cúmra	څونه، څونې، څوني، څوندي، څونبره، څومبره
څومره ييز (کمي)	comra-yíz	څومريز، څومره ايز
څوولسي (ځواك ...)	co-wələsí	څو مليتي
څويم (چندم)	coyə́m	څوم ، څووم
څه ناڅه (تقريباً)	cə́-nā-cə́	څه نه څه
څيرل	cırə́l	څيرې کول ، بڅې کول
څيرله (د کاغذ يا ټوکر ټوټه)	círla	چيرله، پرزه
څيز (توك)	cız	څېز ، شی
څينګبنه > چونګبنه		
څېټه (د تېغ شا)	ceṭə́	ستېه ، ستېۍ
څېرکښ (چهره کش)	cerkáx̌	څېره کښ، عکاس
څېرمه (فرعي)	cérma	څرمه ييز، څرمه يي
څېره	cerá	څهره، چهره

څېړندود (طرز تحقق)	ceṛən-dód	د څېړنې دود ، د تحقيق متود
څېړنيز (کار، خپرونه، کتاب)	Ceṛəníz	څېړندويه
څېلمه (ټول)	célma	څرمه ، څلمه، سېلمه

خ – x (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختیزې پښتو له مخې یې له "ښ" سره ونجول ناکره ګڼل کېږي .

کره	غږیزلیك	ناکره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاړپوسې)	xāpóṛe	خاپوړي ، خاپوسې
خاته	xātá	کتابچه ، لیکچه
خارو > ښارو	x̌āró	
خارونۍ > ښارونۍ		
خاږخاږ	xāğ-xā́ğ	خشخاش، خاش خاش
خاغلی، خاګلی > ښاغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسی)	xā́wər-pohə́na	خاورې پېژندنه

خاوروتېل	xā́wro-tel	د خاورو تېل، تيل خاك
خاورين (خاکی)	xāwrín	خورين
خبرلوخ (ويند ، وياند)	xabar-lóc	خبرلوخی، خبرلوخ (xabar-lúc)
خپرول	xparawə́l	خپورول ، خورول
خپللاسي	xpəl-ĺāsí	په خپل لاس جوړ، مصنوعي
خپلمنځي اړيکي	xpəl-manjí aṛíkı	ذات البيني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتيا	xportyā́	خورتيا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xə́te	ختي
ختيځ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتيځ ، ختيز ، لمرختيځ
ختيز (مشرقي)	xatíz	ختيځ
خځل	xajə́l	خزل ، خزله
خدايږو (خدای ږو)	xwdā́y-ğo	خدارږو، خدايگو، خلايگو
خدمت (چوپړ)	xedmát	خذمت
خرانگه	xrā́nga	خړانگه ، ښرانگه
خرڅ (لگښت)	xarc	خرچ ، خرچه
خرخشه (خدشه)	xar-xašá	خرخښه
خره پرخره (يو برابر)	xrə́-pər-xrə́	خره په خره
خرېړی (مرخېړی)	xəreṛáy	مرغېړی، مرخېړی
خريل (تراشيدن موی)	xrəyə́l	خرل، خرېيل

خسر	xsər	خُسر، سخر
خښ (- ول ، - ېدل) > ښخ	xax̌ (-wəl,edə́l)	
خلنځه > بلنځه		
خواږه وېلني	xwāğə́ - welə́nı	کاږه وېلني ، باديان
خوالگر (همراز، همدرد)	xwāl-gár	خواله گر
خوبخونه (خوب کوټه)	xob-xúna	د خوب کوټه
خوټېدل (خوټول)	xuṭedə́l	خوټکېدل (خوټکول)
خوځنده	xwajəndá	خزنده
خوځنده ټېلېفون > مل غږون		
خوراړه (جذام)	xurā́ṛa	خوړونکې ، بادخوره
خور راخور	xór-rā-xór	خپور راخپور
خوراکتوکي	xwarāk-tókı	خوراکي توکي يا مواد
خورلڼه (واده کليواله)	xor-lə́ṇa	خورلنډه
خوروور	xór-wór	خپورروور
خورۍ (نرسه)	xorə́y	خوره کۍ ، همشيره
خورين (خاورين لوښي)	xawrín	خاورين
خورينه (خواهر خوانده)	xorína	خورينگه، خورلڼه، خوربللې
خوړسکه (دود کثيف وبدبو)	xwṛə́ska	غوړسکه
خوړين	xwṛın	خُوړين (xorin)

خوسا (گنده)	xosā	سخا
خوسی	xosáy	سخی (sxay)
خوشال	xošā́l	خوشحال
خوښچاری	xwaǩ-čā́ray	د خپلې خوښې کارکوونکی، رضاکار
خوښوړ	xwaǩ-wáṛ	د خوښې وړ ، د رضا وړ
خوښینه > ښینه		
خوله	xwlə	خُله
خوندیینه	xwandı-yə́na	خوندیتوب ، مصوونیت
خوی > ښوی		
خیرښېگڼه > ښمرښېگڼه		
خیږ (د رغېدلي زخم پتری)	xıǧ	خږ ، کرپږ
خیښه > ښیښه		
خیه > ښه		

د – **d** (دې ، دال)

د پښتو ابېڅې يوولسم توری

کره	غږېزليک	ناکره
د (تولي يا اضافي سربل)	də	د
دا توره (خاتوری)	dāturá	ډانگتوره
دادا ، دادك (د پلار ستاينوم)	dādā́	دادكه (د مشرې خور ستاينوم)
دا ده (او است – مو)	dā-dá	دو ، دی ، ده (də)
داريال (چمبه)	dāryā́l	دريه، داريه، دايره
داری (شرشره)	dārә́y	داره
داستان	dāstā́n	کيسه ، افسانه

د اسرائیل ...	də-isrāyílo ...	د اسراییلو ...
داسي (دغسي)	dā́se	داسې (دغسې)
داوا ، دعوه	dāwá	داوه
داوي، داوی (dāwáy)	dā́way	داوی
د بامیان	də-bāmyā́no	د بامیانو
د باندي	də-bā́nde	د باندې
		د پخوا راهیسې > له پخوا راهیسې
د پښتون په نوم	də-pəxtānә́-pə-nāmә́	د پښتانه په نامه
د - په هکله ، د - په اړوند	də-pəáṛa	د – په اړه
د - په پام کې نیولو سره	də-pə pā́m sara	د – په پام سره
د - په څېر ، د - په حیث	də-pətóga	د – په توګه (د - په ډول)
		د – په ګټه اخېستنه > له – په ګټه اخېستنه
د – په مشرۍ کې	də-pə-məšrә́y	د – په مشرۍ
	stā	د تا > ستا
		د تا کره > ستا کره
د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوی ...) کول	də-čā-mlā-táṛ	د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ...) کول
		د – څخه > له څخه
د باندنیو چارو وزارت	də dəbāndenә́yo	د دباندنیو (بهرنیو)

چارو وزارت	-	
درشل	Daršə́l	دورشل ، درشايي
درملنه	darmalə́na	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranā́b	درناو
درناوى	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (دروند ، درانده، درندې)
دروږ (د بلهارۍ لپاره ننبه شوى پسه، بلهارى)	darwā́ğ	درغوږ
دروغ	droγ	درواغ، دروېغ، دَروغ (daróγ)
درويشت	də́rwıšt	دروويشت ، ديرويشت
دريځ (ممبر، موقف ...)	daríz	دريز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredə́l	ودرېدل، درل
درېږ (بولۍ)	dreğ	درېژ ، درېش
درېګوټ (مثلث)	dre-gwə́ṭ	درې کونج ، درېګوټېز
درېيم	dreyə́m	درېم ، دريم
درېيمه (دوشنبه)	dreyə́ma	درې، درېيم، ګل ، پير
د زړه له پاسه	də-zṛə-lə-pā́sa	د زړه د پاسه
د زړه له کومي	də-zrə-lə-kúmı	د زړه د کومي
د ساري په توګه - ډول (د بېلګې په توګه)	də-sā́rı-pə-tóga	د مثال په توګه ، مثلاً

د – سره > له - سره	lə-sárə	
دښمن	dəx̌mán	دُښمن ، دوښمن
د – غوندې (د – په څېر)	də-γónde	د – په شان یا پشانې
د کابل کتنه	də-kābə́l-katə́na	د کابل څخه کتنه
د – کره مېلمه یم	də-kará	د – په کور کې مېلمه یم
د – لپاره (د – په پار)	də-ləpā́ra	د – دپاره ، د – له پاره
دما > زما		
د ما کره > زما کره		
د مخه > له مخه		
د مخې > له مخې		
د موږ > زموږ		
د موږ کره > زموږ کره	[jhc	
د نارینه وو	də-nārınā́wo	د نرینه و ، د نارینه و ، د نارینه ؤ
دنده	dánda	دنده (dandá)
دننی	danənáy	دننی
دو (دېرش) ...	dú ...	دوه ...
دواړې ښځې	dwā́ṛe-xə́je	دواړه ښځې ، دواړي ښځي
دوبگنی (تابستاني)	dobganáy	دوبگنی (dobgánəy)
دوبگوړی (یېلاق، اېلبند)	dubgóṛay	دوبگوړی (dubgórəy)
دوبی	dóbay	دوبی (dóbəy)

دو پسوری	du-psóray	دوه سوری ، دوه سوره ، دوبره
دو پوړه (دو پوړیز)	du-poṛá	دوه پوړی (دوه پوړیز)
دو تنه (پشتی ، دوسیه)	dawtaná	دو تنه (dawtəná)
دو څرخه (لاړیس)	du-carxá	سایکل ، بایسکل
دوخته > له وخته	lə wáxtə	
دودېرش	dú-derš	دوه دېرش ، دو دېرس
د ورا > له ورا (- یه)	lə wrā́ (-yə)	
د وروسته > له وروسته	lə wrústə	
دورې > هورې، هلته		
دوزخ	dozáx	دوږخ ، دوغس
دوکان (هټۍ)	dukā́n	دُکان
دوکتور (ډاکتر)	duktór	دکتور ، داکتر، ډاکټر
دوکمار	dokamā́r	دوکه مار، دوکه مار
دوګڼ، دوګغړن > لوګڼ، لوغړن	logán, luγəṛə́n	
دوګی > دوګی		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دمره، دومبره، دونې، دوني
دومی (والګی ، ګریپ)	dúmay	دومی (dúməy)
دوڼۍ (څادري)	dawṇə́y	بورقه ، چادری

دوو ښځو	dwó-x̌ə́jo	دوه ښځو ، دوو ښځو (-šə́ju)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwə́m	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wɪšt	دوویشت ، دوه یشت
دوه هومره (دوه گرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره، دوچنده
دوهه (دوهۍ)	duhá	دوهنه ، دوۍ ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې ښځې	dwé-xəje	دوه ښځې ، دوی ښځي
دویم	duyə́m	دوهم، دوه یم
دویمه (یکشنبه)	duyə́ma	دوه، دویم، اتوار، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyə́ma	دوهمه خور
دوییز – ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه ییز ، - ه
دیدن > لیدن		
دی دی (او است – مذ)	day-dáy	دی ده، دی دی (dəy-də́y)
دېرش	derš	دېرس
دېگچی	degčáy	دېچکی
دېگچه	degčá	دېچکه
دېو	dew	دېب
د یوه مخه، د یوې مخې > له یوه مخه، له یوې مخې		

ډ – d (ډې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانګه یې زیاتره له هندي هغې سره ګډون او تړون لري.

کره	غږیزلیک	ناکره
ډاډېینه (ډاډ ، ډاډنه)	ḍāḍeyə́na	ډاډینه ، ډاډګیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاکتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکټر ، داکتر
ډاګ (پوسته)	ḍāg	ډاك ، پوسټ
ډاګیزول (علني کول)	ḍāgizawə́l	په ډاګه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍə́s	ډنداس، ډانډت، ډنډاپ، ډینګرۍ
ډانګ ډبلۍ (اثاثیه)	ḍā́ng-ḍabalə́y	د کور اسباب

ډبر > ټبر	ṭabár	
ډب وآخ > اخ وډب	áx- o- ḍáb	
ډبيالی > دوديالی	dodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډيچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنوييکی)	ḍərráy	ډريو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډك ځای)
ډله ټپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ، گوند او سازمان
ډليز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله ييز ، ډله ئيز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍəmāmá	ډمامه (نغاره)
ډمبره > بمبره	bambára	
ډوکړه > دوکړه (تبله)		
ډول ډال	ḍáwəl-ḍāl	ډول ډيل، ډول وډال، ډيل ډول، ډال وډيل
ډيډم (گاوترقانك)	ḍıḍám	غومی
ډېر پېښې	ḍer-péx̌ay	ډېر پېښېدونکی، کثيرالوقوع
ډېرکاری	ḍer-kā́ray	کاريگر، سخت کاری
ډېری (اکثريت)	ḍeráy	ډېره کی، ډېرښت، ډېرښتی

ډیولا	dıwlā́	سگ ماهی
ډیوه	dıwá	ډېوه

ر – r (رې)

د پښتو ابېڅې ديارلسم توری

کره	غږيزليك	ناکره
رابېل > رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedə́na	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه !	rā́̌ša	رايشه، ريشه ، رياشه
راشی	rāšáy	رش، ريز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گټين ډاگ)	rāγə́	رغ، راغ، رغه
رانيول (پېرل)	rāniwə́l	رارانيول ، نيول
راهيسې	rāhíse	راسې، رايسته، رادورې،

		را په دې خوا، را په ایسته ...
رانړی	rāṇә́y	راجګڼه (rājgә́ṇa)
ربځ (جاروب، برس)	rabә́j	رېبځ ، ربڼ
ربڼه (نری باد)	rábṇa	ربړه (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل ، راشبېل
رشه	rašá	راشه
رښ	raǩ	ځوښا ، عصاره، د مېوی اوبه، جوس
رښتين (رښتينی)	rәx́tín	رېښتين، رشتين، رښتونی
رغاوه (صنعت)	raγāwá	رغاو ، رغاوه (rәγāwá)
رغلی > نغری، اورغالی		
رغندی > غرندی		
رنجړومه	ranjṛúma	رنجلومه، رنجونې، رنجوڼې
رنګی	rangáy	رنګړی
رنځپوهنه	ranj-pohә́na	مرض پېژندنه
رڼا	raṇā́	روڼا ، رنړا
رڼاوی (وضاحت)	raṇāwáy	روڼاوی
رڼايي	raṇāyí	روڼايي
روتون	rәw-tún	شودې خور، شیرخوارګاه
روځ > ورځ	wraj	

روخباړه > ورخباړه
روخپازه > ورخپازه
روخپانه > ورخپانه

روده (لیاره ، طریقه)	rawdá	رُوده (róda)
روږد (روږدی)	ruğd	اخته، آموخته، معتاد ، عادي
روږدتیا (روږوالی)	ruğdtyā́	عادت، اعتیاد ، عادیوالی، معتادي
روږدول	ruğdawə́l	آموخته کول، معتادول، عادي کول
روږدېدل	ruğdedə́l	آموخته کېدل، عادتېدل، معتادېدل، عادي کول
روستاړی	rustā́ṛay	وروستاړی، شاوندی، لاحقه، سفېکس
روښانتیايي پېر	roxāntyāyí-per	د روشنګرۍ دوره
روښاند (- ی)	roxā́nd	روښان فکر، روښان اندی، روڼاندی
روښاندانه	roxāndāná	روشنفکرانه
روښاندي	roxāndı	روښانفکري ، روڼاندي
روښه (حلوا)	roxá	ورېښه
روغبړ	roγ-báṛ	برګړندی ، برګنډی

روغتیایي ښنباك اوبه	roγtyāyí-cx̌āk-obә́	د ښنبلو صحی اوبه
روغلیك (صلحنامه)	roγ-lık	روغه لیك ، سوله لیك
روغه جوړه (پخلاینه)	róγa-ǰóṛa	سوله او سلم
روغه ییز	róγa-yız	سوله ییز
رومان (ناول)	romā́n	رمان
روند (بهند)	ráwәnd	رونده ، بهنده
رېب (مایل)	reb	اېرب ، رېو
رېبه (لیکه)	réba	مایل خط ، سلش
رېدی	redáy	ریدی
رېږده (زلزله)	réǧda	خمکرېږدله ، رېږدله
رېږده مېچ	reǧda-méč	ریېږدله مېچ ، زلزله سنج
رینبکی (ترانگه، پتاره)	rıx̌kә́y	تراډه ، ورښکی ، ریتاړه
رینبه (تریشهء جامه، ریشه)	rıx̌á	ریخه
رېوند (رېو)	réwand	رېبند ، مایل (خط)
ریی ((پینبی)	rayáy	رواش

ړ – r (ړې)

د پښتو ابېڅې څورلسم توری

کره	غږیزلیك	ناکره
ړانزړه، ړانځړه > نانځړه، ننځړه		
ړک (ړکند)	ṛak	ړق ، لق
ړندتیا (ړندښت)	ṛandtyā́	نابینایي
ړندکی (کوردلیل)	ṛandə́kay	ړندوکی
ړندول (- ېدل)	ṛandwə́l	ړوندول، وړوندول
ړندون (نابینایی)	ṛandún	ړوندوالی ، نابینایي
ړندې پېښې	ṛandé-pexé	د پټو سترګو پېښې ، کورکورانه پېښې

ړنګ (- ول ، - ېدل)	ṛang	وران، منحل (حکومت، کابینه ...)
ړنګتیا (ړنګېدنه)	ṛangtyā́	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبی	ṛumbáy	وړومبی
ړومبۍ	ṛumbə́y	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبۍ خور- میاشت > ژړانده		
ړومبیز (نوی یا ړومبی زېږېدلی)	ṛumbíz	ړمبزیز ، ړومبزیز
ړوند	ṛund	وړوند ، نابینا

ز – z (زې)

د پښتو ابېثي پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (ځ) پرځای هم کاروي.

کره	غږیزلیك	ناکره
زاړمبوی (لته بوی)	zāṛəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زاړونبوی، زړومبۍ، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زاوزو
زامن	zāmə́n	ځامن ، زویان ، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زاڼه	zāṇa	زاڼي ، زاڼی ، زاڼیه
زباد (اثبات ، ثبوت)	zbād	زبات

زبادول	zbādawə́l	زباتول ، زباتل
زبادېدل	zbādedə́l	زباتېدل
زبرگ (ولي ، ستانه)	zbərg	بزرگ
زبېښاك (استثمار)	zbex̌ā́k	ځبېښاك
زبېښل (زبېلل)	zbex̌ə́l	ځبېښل (ځبېلل)
زده کړه وال	zdákṛa-wā́l	تعلیم والا ، تعلیمیافته
زده کړیال (پوهنپال)	zdakṛyā́l	پوهنتوني شاگرد ، محصل
زدوول (سولول)	zdowə́l	زدول
زر > ژر	žər	
زرنگ (د نیمروز مرکز ښار)	Zaráng	زرنج
زری > ځری		
زړاند > ځړاند		
زړی (خسته ، هسته)	zə́ṛay	زنی ، زونی ، مندکه
زږه	zəğá	زیږه ، ځیږه
زگ > ځك	jag	
زما	zəmā́	دما ، یېما ، ځما ، زما (zmā)
زما ثخه > له ما ثخه	lə mā́ caxə	
زما سره > له ما سره	lə mā́ sara	
زما کره	zəmā́-kara	د ما کره ، ما کره
زمونږ	zəmúğ	دمونږ، یېمونږ، ځمونږ،

		ځمونږ، زموږ (zmuğ)
زموږ کره	zəmúğ-kara	د موږ کره ، موږ کره
زنگل	zangə́l	زانگل ، ځانگل
زنگن	zangán	زنگوهلی
زنځه	zənja	ځنځه ، زنزه
زنغوزی	zaṇγozáy	زړغونځی ، جنغوزی
زوزات (اولاده ، اولاد)	zawzā́t	زوی زات، زهوزات، زات وزويات ، زوزار، زوايت)
زول > ژول		
زول > ځول		
زولنه (دُربلی)	zawlaná	زولانه ، زلوانه ، زلونه
زولې > ځولې		
زومل > ژمل	žmal	
زومنه (ښوروا ، يخني ښوروا)	zómna	زېمنه، ځومنه، ځواوله، ځواونه
زوول (زېږول)	zowə́l	زودل
زوی	zoy	زی، زو ، ځوی، زوی (zuy)
زه او ته کورته ځو	zə́-aw-tə́-kór-ta-ju	ما او تا کورته ځو
زې > ژې		
زیږ ، زېږ > ژيږ		
زېږی، زیږی > ژيږی		

زيړه (کنځا)	zyáṛa	زېړه ، زياړه
زيږ	zığ	ځيږ
زېږ (تولد ، توليد)	zeğ	زېږېدنه، زېږونه، توليد
زېږ اړيکي	zeğ-aṛkí	توليدي مناسبات
زېږځواک	zeğ-jwā́k	توليدي يا مولد ځواک
زېږدي (زېږيز)	zeğdí	زېږديز، ميلادي
زېږکاليزه	zeğ-kālíza	د زېږېدنې کاليزه ، د زوکړې کاليزه
زېږول (زوول)	zeğawə́l	ځېږول، زوکول
زېږون	zeğún	زېږېدنه
زېل > ځېل		
زېلانځ (رحم، تخمدان)	zelā́nj	زېلان، ځېلانځ
زېلۍ > ځلوبۍ	jalobə́y	

ژ – ž (ژې)

د پښتو ابېڅې شپاړسم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې زیاتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره لیکل کېږي.

کره	غږیزلیك	ناکره
		ږغ ، جغ ، ځغ
ژاخ (د بوټو ځنګل)	žāx	چاخ (سوات)
ژاله > ځاله		
ژامه	žā́ma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژباړن (مترجم)	žbāṛán	ژباړونکی
ژباړون (ترجمان)	Žbāṛún	ژباړن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohā́nd	ژبپوهان ، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tóḱm-pohə́na	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګوېستیکس

ژبزده کړه	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کړه
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawə́r	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānǰ	ژبنی بدلون
ژبیز (ژبنی)	žəbíz	ژبه ییز
ژبټولنه	žəb-ṭolə́na	ژبنۍ ټولنه
ژبڅوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه ، د ژبې سر
ژبڅېړنه	žəb-ceṛə́na	د ژبې څېړنه ، ژبنۍ څېړنه
ژبښود	žəb-x̌ód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-x̌owə́na	ژبښودنه ، د ژبې تدریس
ژبۍ (زبانچه)	žəbə́y	ژبه کۍ
ژر	žər	زر
ژرباوری (زود باور)	žər-bāwáray	زرباوری
ژرپوهی	žər-póhay	ژرپوهېدونکی
ژرتېری (زود گذر)	žər-téray	ژرتېرېدونکی
ژررسی	žər-rásay	ژررسېدونکی ، زودرس
ژرځوابی (حاضرجواب)	žər-jwā́bay	ژرځواب ورکوونکی، حاضرځوابه
ژرگه (د اونښ زرېږ برخې)	žərgá	ژره ، ژرۍ ، ږیری، زرگه
ژرنده	žránda	ځرنده، جرنده، زرنده
ژریېبری (زود حاصل)	žər-yébray	ژرثمری ، زود ثمر

ژړا	žaṛā	جړا ، زړا
ژړاند	žaṛā́nd	ژړان، جړاند ، زړاند
ژړل	žaṛə́l	جړل ، زړل
ژړندوك	žaṛandúk	ژړاندوك ، ژړانوك
ژغور (ژغورا)	žγor	ژغورنه، ژغورتیا
ژغور بېړۍ	žγor-beṛə́y	د ژغورنې یا نجات بېړۍ
ژغور ډله	žγor-ḍála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žγór-mlā́wastə́nay	د ژغورتیا کمربند
ژغورندوی	žγorəndóy	نجات بښونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žγórənda-γorjáng	نجات بښونکی غورځنگ یا تحریك
ژغی	žeγáy	جغی ، تسکېره
ژگه > جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ږبن ، زبن(متعهد)
ژمنماتی	žman-mā́tay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmə́na	ژمنه (وعده،تعهد ،رسالت)
ژندره (کولپ)	žandrá	جندره ، ځندره

ژوبڼ	žobáṇ	د ژویو بڼ ، ځناورباغ
ژوند پوهنه	žwand-pohə́na	ژوند پېژندنه ، بيالوجي
ژوند جگړه (مبارزه، تنازع البقاء)	žwánd-jagṛá	ژوندون جگړه
ژوند دود (ژوند توگه)	žwand-dód	د ژوند ډول ، د ژوند طرز
ژوند کچه	žwand-káča	د ژوند سطح یا سویه
ژوندوژواك	žwánd-o-žwā́k	زوندوزواك، جوند وجواك
ژوندون (ژوند)	žwandún	زوندون، جوندون، جمدون
ژوول (جویدن ، زیستن)	žowə́l	ژول ، جوول
ژویالپوهنه	žoyā́l-pohə́na	د ژوند چاپېریال پوهنه، ایکولوجی
ژیړ	žyaṛ	ژړ، زیړ، زېړ
ژیړانکه	žyāṛānáka	ژیړن، ژیړی، ژیړانکه، ژړانکه
ژیړی (یرقان)	žyaṛay	ژړی ، زېړی
ژۍ (کنار ، حاشیه)	žəy	زۍ ، جۍ ، ځۍ
ژی (مشك دوغ، جك)	žay	زی ، جی ، ځی

ږ – ğ (ږې)

د پښتو ابېڅې اوولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې ډېری د (گ + غ) گډ اواز څرگندوی دی او د همدغه وینګ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ږ ž) او شمال ختیزې (گ g) د یوې گډولې (ğ) په توگه زیات کره گڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملې ، ږوب او کوټې خوا ته یې وینګ (ز) دی او وزیر – مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي.
ږدل (د تېرمهال "اېښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې گردانېږي، لکه ږدم ، ږدو ...) اېږدل ، اېژدل او کېږدل یې ناکره ځېلونه دي.

کره	غږیزلیك	ناکره
ږدن (ارزن)	ğdən	گدن ، ژدن ...

ږغ > غږ		
ږغبندی > ژغنډی		
ږغرل > ژغرل		
ږغول > غږول		
ږغېدل > غږېدل		
ږله غری (برنجك برف وژاله)	ğala-γəráy	ژله غری، گله گرکی، ږغږغری
ږلۍ	ğaláy	ژلۍ، گلۍ
ږمنځ (- ول ، - ېدل)	ğəmə́nj	گمنځ، گومنځ، ږمنځ
ږمنځۍ	ğəmənjə́y	گمنځۍ، گومنځۍ
ږنگوری (انگور وږی)	ğangúray	زنگوری ، ژنگوری
ږو (قسم کوم)	ğo	گو
ږوب	žob	ژوب ، زوب
ږوږ، زوږ > ځوږ		
ږوغ ږغ > غږغوږ		
ږوی (لووی)	ĝə́way	گوی ، گواه
ږیر خریلی	ğır-xrəyəláy	ږیر خرېلي ، گیر خریلی
ږیره	ğıra	ژیره ، ایره ، گیره
ږیری > ژرگه	žargá	

س – s (سې ، سین)

د پښتو ابېڅې اتلسم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	ساهه
سا بېړۍ > الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرڅونه، سبزي فروشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرڅوونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohə́na	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه

ساتېری	sā-téray	ساعت تېری ، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-térı	ساعت تېري
سارمی (سارمه)	sārmáy	څارمی ، سارمکی (سابه)
ساروان > څاروان	cārwā́n	
ساری (سیال)	sā́ray	سال ، مثال
سازمان	sāzmā́n	نهاد ، ټولنه، تنظیم، موسسه
سازمانول	sāzmānawə́l	سازمان ورکول، تنظیمول
سازښت	sāzə́x̌t	سازش
سازي	sāzí	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکی
ساگ (سابه)	sāg	ساك، سبزي، سبزیجات
سال (سرمه ریگ)	sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-lánḍı	سا تنگی، نفس تنگي
سا لنډی (سا بندی)	sā-lánday	سیاره، سا تنگي، ضیق النفس
ساندي (مهمان دیر پا)	Sāndí	ساندی
سانگه (نیزه ، شل) سانگه > څانگه	sā́nga	څانگه
ساوتیگا (ساسوی)	sā-o-tıgā́	ساوتیگه، نفس سوخته
ساهو (سا کښ ، ازاد)	sāhú	ساوو

ساییز	sāyíz	ساهیز، تنفسي، روحي
سبا	sabā́	صبا ، صباح
سباناری (سهارنۍ، گهیځنۍ، بربڅر)	sabā́-nārā́y	سبناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباون ، صباون
سپاربښتلیك	spārəx̌t-lík	د سپاربښتنې لیك، سفارش نامه
سپاربښتي	spārəx̌tí	سفارشي ، فرمایشي
سپاره	spā́ra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقلیه وسیلو سپور)	sparlí	سورلي ، مساپر
سپرلی > پسرلی		
سپرلۍ گاډی	sparlə́y-gā́ḍay	د سپرلیو موټر یا سروېس، مساپر وړونکی گاډی
سپره لار	spará-lār	د سپرو لار، موټر رو، سړك
سپربېدل (سپرول)	sparedə́l	سپوربېدل، سوربېدل (سورول)
سپړل	spəṛə́l	سپڼل ، سپړدل ، سپړودل
سپړلی	spəṛə́lay	سپړدی ، سپړودی
سپږمه > سږمه		
سپښته (ببډۍ)	spə́x̌ta	سپخته

سپم (د ستنې سوری)	spam	سپومی ، ستومی
سپنخړی	spən-xə́ṛay	وسپنخیری، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپینخړی
سپور (سوار)	spor	سور
سپوږمۍ تندره (خسوف)	spoğməy-tándra	د سپوږمۍ تندره
سپوږمیز (- لېږدي)	spoğmíz	هجري، قمري هجري
سپیتانه	spıtā́na	سپي توب
سپېثلځای	specəl-jā́y	سپېثلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدې چاود)	speda-dā́γ	سپیدو داغ ، سپیده دم
سپېرلم (روباه)	sperlə́m	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spı-lóba	سپي جنگونه ، سگواني
سپین روبی	spın-róbay	سپین دروبی، سپین دوبی
سپین زرین	spın-zarín	د سپینو زرو ، نقره يي
سپین نمری (سپین روبی)	spın-nmə́ray	سپین جامه (سپین کالي)
ستا	stā	د ستا ، د تا ، یېتا
ستا ثخه > له تا ثخه		
ستاړه (روغه ، پخلاینه)	stā́ṛa	سوله ، صلح

ستا سره > له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	stā́se	د ستاسې، د تاسې، ستاسي
ستاينوړ	stāyən-wáṛ	د ستاينې وړ
ستاينوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت)، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترگغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artā́w	ليدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ ليد (سترگلين)	stərg-líd	د سترگو ليد ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور، بينا، لوی سترگی
سترگو ليدلی (عينی)	stərgo-lıdə́lay	د سترگو ليدلی، په سترگو ليدلی
سترگه (سترگې)	stə́rga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stərge-pər-lār	سترگې په لار (- ې) ، منتظر
سترگۍ والا	stərgəy-wālā́	سترگۍ (چشمی، عينك) جوړوونکی يا پلورونکی
ستروی (بزرگواری)	stərwáy	سترتوب ، عظمت
ستړيا	stəṛyā	ستړتيا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ، ستوغ، ستخ، ستوخ

ستغلېږدی (ستغیونی)	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکی، صعب المرور، صعب العبور
ستګ (سنجاق)	stag	ستنکی
ستمن > شتمن		
ستناو (آړ ، خنډ)	stənā́w	ستناوی ، مانع
ستنبه (رګبه)	stənbá	ستنوهونکی، پېچکاري کوونکی، آبله کوب
ستنځی (اړځی ، اړتون)	stənjáy	توقیفځی ، حواله جات
ستو (څخواکی)	staw	ستو (کوشنی سوری)
ستور بېړۍ (تشیال بېړۍ)	stor-beṛə́y	فضایي بېړۍ
ستور پوهنه	stor-pohə́na	ستوري پېژندنه
ستوریانی (ستوریانۍ)	storyānáy	فېلمي ستوری (ستورې)
ستوریونی (تشیا لیونی)	stor-yúnay	ستور مزلی، کیهان نورد ، فضا نورد
ستوګه > استوګه، استوګنه		
ستونځ (اوج ، قله)	stunj	د غره څوکه، د غره سر، لوړه
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکی
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه، ستونزه (stúnza)

ستوني ستخ	stúni-stax	ستوني ستاخ، ستوني ستغ، ستوني ستاغ، ستوني ستاك
ستوه	satə́wa	پیش قبضه، ستوه (satwá)
سته > شته	šta	
سټك	səṭə́k	سوټك ، څټك
سټه (ببخ)	sə́ṭa	څټه
سټې > څېټه		
سخا > خوسا		
سختچاری	saxt-čā́ray	سختگیر (- ه)
سختدریځی (توندلاری)	saxt-darízay	کلك دریځی، ټینگ دریځی، توند دریځی
سخر > خسر		
سخی > خوسی		
سرباڼه (وربېنه)	sarbā́ṇa	سرباڼه، سره بوڼې، سره لې، ناړې، ورگینه
سرپر سر (یو برابر)	sár-pər-sár	سرپه سر، سرپسر
سرته رسول (ترسره کول)	sarta-rasawə́l	وسرته رسول ، اجرا کول
سرتېری (عسکر)	sar-téray	سرتېر، سرباز، سپاهی
سرخوږ (سرخوږی)	sar-xwə́ǧ	سردرد، سردردي، سردردی
سرسوبنده > شوبله		

سرغاړی (سرغړاند)	sar-γā́ṛay	سرغړوونکی، سرواخی، خلاف کار
سرغشی (سرغشي)	sar-γášay	شرغشی، شېرغشی، کهی
سرکونډې (سر پرخنۍ)	sar-kónḍe	سرکونډو، لکې پښې، سر پرخېړی، سنگوپ (ملاق)
سرګڼی	sargáṇay	ړومبی ګڼه، اول نمره لومړۍ درجه
سرلیك (عنوان)	sar-lík	سرلیکنه، سرخط
سرلیکنه	sar-lıkə́na	سرلیك، سرمقاله
سرلیکه	sar-líka	سردړه، سرلوحه، بوږه
سرمخ	sar-mə́x	سرصفحه
سرمشریزه	sar-məšríza	سرمشریزه غونډه، د سرانو غونډه
سروزیر	sár-wazír	لومړی وزیر، وزیراعظم، صدراعظم
سروزیري	sar-wazırí	لومړی وزارت، صدارت، صدارت العظما
سروېږدی (بالښت)	sar-wéğday	سراېږد، سروېږد، سروېښت
سره بانجڼ > باټینګڼ		
سره زرین (طلایی)	srə-zarín	د سرو زرو

سره له دې (له دې سره سره)	sará-lə-de	باوجود
سرهېته (لالهاند)	sar-héta	سرگردان
سرى > شرى		
سريزه	saríza	سريځه، مقدمه، پيش لفظ
سربښ > ثلېښت	clex̌t	
سړك	saṛák	سرك
سړوپۍ	saṛopə́y	سړې پۍ، شيريخ، آيسكريم
سړه لړې (تب لرزه)	saṛa-lə́re	سړه لوي ، سړه لوې
سړي سركال گټه	saṛı-sár-kāl-ğáṭa	كالنۍ سړي سرگټه ، د سړي پرسر كالنى عايد
سږكال	sáğ-kāl	سخكال ، سكال
سسكوره > تسكوره		
سكروټه	skarwáṭa	سروټكه ، سروټه
سكم (جوال)	skam	سكيم
سكو (ښاخۍ)	sku	دوښاخه، دوه خلې، خاخۍ
سكولل (سكوښتل)	skóləl	سكوستل، سكول، سكويل (د پسو وزو خرېيل)
سكېلوى (زگېروى)	skelwáy	زبېرگى ، ځگېروى
سگك > غربى		
سل په سل كې	sə́l-pə-sə́l-ke	سل په سلو كې
سلگۍ (هكهك،	səlgə́y	سوگلۍ ، سولگۍ

نالش)		
سلنه (فیصدي)	səlә́na	سلواله
سلیزه (پېړۍ)	səlíza	سلۍ ، سلکلني
سماوار	samāwā́r	سماوات
سمبال (- ول ، بدل) (تامین ، اجراء ...)	səmbā́l	سنبال ، سامبال
سم له سمونې (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمنې، سم له سمنې، سمدستې، دستې
سمڅ	smә́c	ثمخ ، سمس ، ښمخ
سمندر رېږده	samandər-rḗğda	بحري زلزله ، څونامي
سمندرګی	samandərgáy	بحیره
سمونپال	samun-pā́l	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاټول بوټی)	sandóy	سندی
سنډ (کتان)	sənḍ	سونډ ، سڼ ، سوڼ
سڼ (زنجبیل)	səṇ	سوڼ، سنډ
سڼوسپېرکۍ	sә́ṇ-o-spérkəy	سنډوسپېرکۍ
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	swāt	صوات ، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	swab	سوب (sob)

سوباړی > ځو باړی		
سوبتیا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتیا (sobtyā)
سوبله > شوبله		
سوړسك	soṛsə́k	سوکړك ، جواری
سوکمار	sukmā́r	سوك وهونکی ، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوك وهنه، بوکس، بوکسېنګ
سوګندکول - پورته کول... > لوړل		
سوګند لیك	sawgand-lík	قسم لیك ، قسمنامه
سول (سوځل)	swəl	سوزل ، سېزل ، سېځل
سول (شدن) > شول		
سوله ستاړه (روغه جوړه)	sóla-satā́ṛa	سوله ستهاره، سوله بوله، صلح و سلم، صلح وصفا
سوله ییز (روغه ییز)	sola-yíz	سولیز
سولیز	solíz	د سول (عقل) اړوند، سولي، عقلاني، عقلي، منطقي
سومبور	sumbawár	سومباټور
سونبوټي	swan-búṭi	د سون بوټي یا بوټی
سونتوکي	swan-tóki	د سون توکي ، د سون مواد
سونلرګي	swan-largí	د سون لرګي

سونوړ	swan-wáṛ	د سون وړ، د سوځېدو وړ
سووان	sowā́n	سوهان
سوواني (اساني، شېبره)	sowāní	سواني، سوهاني، سوهانه
سوونه (سلگونه)	səwúna	سلونه، سلها، په سلهاوو، په سلونو ...
سوی (سوخت)	sway	سوه
سوېل	səwél	سویل، سهیل، سوهیل...
سوېل – ختیځ (جنوب شرق)	səwel-xatíj	سوېل ختیز، جنوب ختیز
سوېل- ختیز(جنوب- شرقي)		سوېل – ختیځ (جنوب شرق)
سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)	səwel-lwıdíj	سوېل لویدیز (جنوب غربی)
سوېل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwıdíz	سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)
سوېلي	sə́welı	سوېلیز ، جنوبي
سوېلۍ (مله نجلۍ)	səwéləy	سهېلۍ، سُهېله، سېیلۍ
سویه(سویې)	sóya	سوه ، سوی -suy (سویان)
سهار	sahā́r	سار ، سحر ، سهر
سهارسبا (شین یا روڼ سهار)	sahā́r-sabā́	سارسبا ، سحرصبا
سهارنۍ (برېځر)	sahāránəy	سباناری ، سبانۍ

سهه او تهه	sáha-w-táha	صبروحوصله
سهي (سم، زغمناك)	sahí	صحي ، صحيح
سياڅه	syā́ca	سیاسه، اونگ، هاوند ، بغری
سیسی (مرغه)	sısə́y	سوسی
سیلانی، سیلگری > گرځندوی		
سیلی (توند باد)	síləy	سولی (suləy)
سیمه پال	sıma-pā́l	سمت پالونکی
سیمه واله	sima-wā́la	سیمه - سمت پالنه
سیمه ییز (سمتی، منطقوی)	sıma-yíz	سیمیز
سیند کښ	sınd-káx̌	سیند (قاموس) لیکونکی
سیندگی	sındgáy	(جیبي قاموس)ولاړې اوبه، جهیل
سیوری	syóray	سوری، سیوره، سایه

ش – š (شې ، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غږیزلیك	ناکره
شا بوتی، شابوکی،		
شاټوغی، شا ټیټی،		
شا کړوپ ... > کوپ		
شا پر شنجې > ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شا تګ	šātág	پر شا تگ
شا تګپال	šātag-pā́l	شا تگ خوښی، رجعت پسند
شاربل	Šārbəl	شربل

شا لید	šā-líd	شا ځمکه، پس منظر
شانډۍ (ډکه)	šānḍə́y	شنډۍ
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوشا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپني	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	ګاچ، ګاړه ، ګاش
شپون	špun	شپه، چوپان، ګډبه
شپه پرشپه	špá-pər-špá	شپه په شپه
شپه ښه !	špa-x̌á	شپه په خیر!
شپه کاری	špa-kāray	شوکار
شپه ورځ	špa-wráj	شپه او ورځ ، شواروز
شپږ څنډ	špağ-cənd	شپږڅنډی، شپږضلعي
شپږزر کلن	špağ-zər-kalán	شپږ زره کلن، شپږ زر کلیز
شپږمه (پنجشنبه)	špağə́ma	شپږ ، شپږم، شپږنۍ
شپږیزه (شعري مسدس)	špağíza	شپږیز، شپږ بیتي، شپږ بیتیزه
شپې پاڼه (شب نامه)	špe-pā́ṇa	د شپې پاڼه ، شپه لیك
شپېغالی (شپېځای)	špeγā́lay	لیلیه
شپېلل	špelə́l	شپېلول
شپېلۍ (دروی)	špelə́y	توله ، بین ، ترومپېټ
شپېنی	špenáy	شپنی
شتمن (بډای)	štə-mán	سته من، ستمن، سته من

شته (دارایی)	štə	سته
شته (هست)	štə	سته
شخړیز (ناندریز)	šxəṛíz	شخړه ییز، لانجه یي، نزاع وړ
شرغشی > سرغشی		
شغرغ (اور پکی)	šaγ-ráγ	شریر، اشرار، شرگډی
شکنه > شنډه		
شکېل (- ول، ېدل) > ښکېل (- ول ، - ېدل)		
شگه (ریگ ، سنگرېزه)	šəğa	سگه
شگۍ (د خیبر یو کلی او کوټ)	šəğə́y	شاگۍ
شلتالو > ختوری		
شلومبې (شړومبې)	šlombé	شوملې ، تروې ، پۍ
شمارپوهنه	šmār-pohə́na	د شمارنې پوهنه، احصائیه پوهنه
شمالختیځ (شمال شرق)	šamāl-xatíj	شمال ختیز
شمالختیز (شمال شرقي)	šamāl-xatíz	شمال ختیځ
شمال لویدیځ (شمال غرب)	šamāl-lwedíj	شمال لویدیز
شمال لویدیز (شمال غربي)	šamāl-lwedǐz	شمال لویدیځ
شمان (خاکروبه)	šəmā́n	خاورې ، خځلې
شمزۍ (مهره، ستون فقرات)	šamzə́y	شمځۍ، د ملا تیر، ملا غابښی (مهره)

شمشتیِ	šamšatə́y	شین تتی، شوتتی، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohā́nd	رياضي پوه
شمېر پوهنه (رياضی)	šmer-pohə́na	رياضي پوهنه ، شمېرپوهنه (هندسه)
شمېرې او گڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gáṇe	گڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهين
شنه ټوخله، شنه غاړه > توره ټوخله	tóra ṭoxə́la	
شوبله (هزارپا ، ټانك)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانك)
شوبیِ (شبیِ)	šobə́y	شبو
شوپرك > ښكالكی		
شودې وريجې	šodé-wrī́je	شيربرنج ، كير (اردو)
شوروځوږ	šór-o-jwáğ	شوروزوږ، شوروكړپ، شوربگت
شونډك	šunḍə́k	اوږده شونډه، خلتم (خرطوم)
شونی (كېدونی)	šúnay	كېدونكی ، ممكن ، احتمالي
شېبره	šebára	شببره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سواني، اسانتيا)	šébəra	سوهانه، سهولت، فيسېلتي
شيشړ	šıšā́ṛ	شيشو، شيخدو (توربنارو وزمه مرغه)
شيند پرشيند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شيند په شيند ، تاش

		پرتاش، تیت وپرك
شین کومه	šın-kúma	شین کومکه، سارایی کوتره، خره کوتره
شینګړه	šıngáṛa	شنګړ، شینګړې
شینوبره (کبود)	šın-wábra	شین وزمه، بانجاني، نیلي
شینوبی (لسي)	šınóbay	شناوې

ښ – ǩ (ښې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معياري "ښ" وينګ پر وړاندې يې سوېل لويديزه پښتو "ṣ̌" او سوېل ختيزه پښتو "š" ټيکاو لري او شمال ختيزه هغه يې ګرد سره له "خ x " سره ونجوي .

کره	غږيزليک	ناکره
ښاپرك، ښاپېرك > څکالکی	ckālkáy	
ښاڅمن (مغرور ، مفتخر)	ǩāc-mán	وياړن ، پېسمن
ښاخلن	ǩāxlán	ښاخور
ښاخۍ (ښانګۍ)	ǩāxə́y	شاخۍ
ښارګ	ǩāráḡ	شارګ ، شاهرګ
ښار مېشتی (ښاري)	ǩār-méštay	د ښار استوګن - اوسيدونکی
ښارمېنه	ǩār-ména	ښاري ناحيه

ښارو	x̌āró	شارو ، خارو
ښاري څانګه (بانک)	x̌ārí-cā́nga	شاري څانګه، شهري څانګه
ښاريه (ښارګی)	x̌ārıá	ښاره ، ښارګوټی
ښانده	x̌ā́nda	شناخت ، پېژندنه
ښانک	x̌ānák	ښنک ، سنک ، خانک
ښانګور	x̌āngawə́r	ښانګه ور
ښانګه (ښنه)	x̌ā́nga	ښنګه ، لېنګی
ښپه > پښه	px̌a	
ښځمنه (ښځينه)	x̌ə́j-mána	تورسرې
ښځنوک	x̌ājanók	ښځنوکی ، ښځوکی
ښکانځه > ښکنځا		
ښکالوه (سکالو)	x̌kālwá	خبرې، بحث
ښکته > کښته		
ښکل > کښل	kx̌al	
ښکلا (ښايست)	x̌kolā́	ښکلا ṣ̌kəlā́
ښکېنی > کښېنی		
ښل	x̌əl	شل ، اندرپايه ، زينه
ښمروښېګڼه	x̌mə́r-o- x̌egə́ṇa	خيروښېګڼه
ښنځری > تنځری		
ښندل	x̌əndə́l	شندل
ښنده (افراط ، مبالغه)	x̌ə́nda	شنده

ښوول	x̌owə́l	ښېيل، ښول، ښيل (عاقول)
ښوونځی	x̌owə́njəy	ښونځی ، ښوونځۍ
ښوونکی	x̌owúnkay	ښونکی، ښوونکئ (xowúnkəy)
ښوونه	x̌owə́na	ښونه ، ښودنه
ښوونه روزنه	x̌owə́na-rozə́na	ښوونه او روزنه، تعليم وتربيه
ښوی (راشبېل) > خوی	x̌way	
ښويندۍ (لغزشگاه)	x̌wayndə́y	ښويندی، ښويندوکی، ښويندوکۍ
ښويول	x̌wayawə́l	ښوهول
ښويېدل	x̌wayedə́l	ښوهېدل
ښهانه	x̌əā́na	ښه والی ، ښه توب
ښهل (عاقول)	x̌ə́həl	ښيل
ښون (دښونه)	x̌əwə́n	ښوون ، (د ښوانه)
ښېرا (ښېراوې)	x̌erā́	ښېره (ښېراوې)
ښېره (ښېرې)	x̌erá	ښېرا (ښېرې)
ښيښه (هېنداره)	x̌ɪx̌á	خيخه ، شيشه
ښېگڼه	x̌egə́ṇa	ښېگړه
ښينه	x̌ína	خينه ، خوښينه
ښېوه	x̌ewá	خېوه

غ – γ (غې ، غين)

د پښتو اېښې يوويشتم توری

کره	غږيزليك	ناکره
غاتره > کچر		
غاټول (لاله)	γāṭól	غاټوی ، خاټول
غارمه او ساړه	γārmə́-aw-sāṛə́	گرمي او يخني، تودوخه او سړوخه
غاروزينه (چلپاسهء دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غاړبندی (گردن بسته، گناهگار)	γāṛ-bánday	غاړه بندی

غاړ پټې (مفلر، دستمال گردن) > پیاغله		
غاړه غړی (غاړه پرغاړه)	γā́ṛa-γaṛə́y	غاړه غتې، غاړه غجې
غاړې روغبړ (غبږ روغبر)	γā́ṛe-roγbáṛ	غاړې برگندی
غاښ جوړونه	γāx̌-ǰoṛawə́na	غاښ رغاونه
غاښ خلی	γāx̌-xə́lay	غاښ ټومبنی
غاښ خوږ (غاښ خوږی)	γāx̌-xwə́ǧ	(د) غاښ درد
غاښ ربځ (ربیځ)	γāx̌-rabə́j	د غاښو برس
غاښ لېټې	γāx̌-leṭə́y	د غاښو خمیره یا کریم
غاښ ولې	γāx̌-wələ́y	د غاښ ریښه
غاښیز	γāx̌íz	دنداني ، ډېنټل
غالۍ پلور	γāləy-plór	غالۍ خرڅونه، قالین فروشي
غالۍ پلوری	γāləy-plóray	غالۍ خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γālıčá	غالۍ گۍ، وړه غالۍ، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروټسټ
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیك	γāw-lík	احتجاج لیك
غبانده (مغانه)	γbā́nda	سرښکارونه، قدکشك، کله کشك
غبرگون (پاسخ، واکنش)	γbargún	غبرگلون، چارانگ،

		ردعمل، عکس العمل
غچ (انتقام)	γač	غڅ ، بدل
غدکه (مرنۍ)	γadə́ka	کباړۍ ، قبا ، چپن
غربی	γrə́báy	سگك (بندچپلی ...)
غرغنډه (ستره لمبه)	γarγanḍá	غورلنډسه،غورانگه،غوړمبه،غرانډه،غوړنجه، غوړځکه،غوړسکه،خوړسکه
غرگرځی	γar-gə́rjay	غره گرځېدونکی
غرمنۍ	γar-manə́y	د غرمې ډوډۍ، د غرمې مېلمستیا
غرمه ښه!	γarma-xá!	غرمه (مو) په خیر
غرمېشتی (غروال، غرڅن)	γar-méštay	غرېڅی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرڅنی
غرندی	γrə́nday	غرنده، رغندی
غرواوښکې	γərəw-úx̌ke	د غروې (تمساخ) اوښکې
غروه (کروکودیل)	γərə́wa	د اوبو غروه، د اوبو سمساره
غړپ (گوټ)	γṛap	غوړپ
غړپل	γṛapə́l	غوړ پل
غړپول	γṛapawə́l	غوړپول
غړکه (مشك دوغ)	γaṛə́ka	غړك

غړیالی	γəṛyāláy	غښتلی ، عضلاتي
غزلبول	γazal-ból	غزل ویونکی ، غزل گو
غژغویی	γaǧ-γwayáy	غژگاو
غږ (- ول ، - بدل)	γaǧ	ږغ ، غگ ، فون
غږپوهنه (غږپوهه)	γāǧ-pohə́na	ږغپوهنه، فونولوژي، فنالوجي
غږجگی (لوډسپیکر)	γāǧ-jə́gay	غږلوړی ، بلندگو
غږنیو	γāǧ-níw	غږنیوونی، غږنیوونکی، ټایپ ریکارډر
غشی	γášay	غښشی
غلمینه (ډوډۍ ، نغن)	γalmína	غنمینه، نغند ، د غنمو ډوډۍ
غلوځه (غلاوزه)	γlóca	مچمچۍ، د شاتو مچۍ، د گبیني مچۍ
غلیاك	γəlyā́k	غلچکی یرغل، داړه، پټ برید ، شبخون
غلی سمندر > ارام سمندر		
غوابیژی (حلزون)	γwā-bížay	د اسمان ښاخکی، د خدای غویی، شا پیتی ...
غوالوشه > لوغۍ		
غوباړی	γobā́ṛay	غوبانی ، غوماشه
غوراوی (امرنه)	γwarāwáy	غورونه ، خوښونه
غورچاڼ (انتخاب ، منتخب)	γwar-čā́ṇ	غورچان ، غوره چوڼ

غورځاوڼ (عضو جنبش)	ɣorjāwáṇ	غورځنگ، د غورځنگ غړی
غورځنگ (جنبش)	ɣorjáng	غورځنگ (حمله، جست وخیز)
غورځی (جست وخیز)	ɣorjáy	غورزی
غورغوشت (سرگرمي)	ɣor-ɣúšt	سا تېري ، پا م غلطولنه
غورمچ (غوبا ړی)	ɣwər-məč	غټ مچ ، خرمگس
غورمه (قورمه) > انډۍ	ɣormá	
غورنیکه	ɣwər-nɪkə́	ټر نیکه ، د نیکه نیکه
غورولایت	ɣór-welāyát	د غور ولایت، د غوراتو ولایت
غوره انا	ɣwā́ra-anā́	غورله انا ، د نیا نیا
غوري	ɣorí	پلخمري
غوریالی	ɣwar-yāláy	باټو ، باټور ، ټوکمار ، گپاوو
غوړاشه	ɣoṛā́ša	غوړیاشه ، کاڅی
غوړانگه > وړانگه		
غوړاوو	ɣwaṛāwú	غوړه مال
غوړاوی	ɣwaṛāwáy	غوړه مالي
غوړپکه (پېښه)	ɣoṛpə́ka	حادثه ، واقعه
غوړ پیش	ɣwaṛ-pɪš	غوروپش ، غروپش
غوړسکه > خوړسکه		
غوړگه (نار ، نوده)	ɣwə́ṛga	غوړگه (ɣóṛga) ، پنډۍ

غوړه مرغه (ارغستان)	γwáṛa-mərγá	غوړه مرغۍ، غوړمرغه (γóṛmərγa)
غوز	γwəz	وغوز، چارمغز ، چارماغ
غوزار (گوزار)	γuzā́r	گذار، گزار
غوزارل (گوزارول)	γuzārə́l	غوزارول
غوزارېدل	γuzāredə́l	گوزارېدل
غوزی (غبږ، غبږ نیونه)	γozáy	غوبږه
غوږ خوږی (غوږخوږ)	γwağ-xwəğáy	د غوږ خوږ یا درد
غوږول (گوشزد کردن)	γwağawə́l	د – غوږ ته رسول
غوږۍ (گوشی تلفون ...)	γwáğəy	غوږ کی ، غوږه کۍ
غوشایي	γošāyí	خوشایي ، غوشیان
غوښپلور (سربه)	γwax̌-plór	غوښه خرڅونه ، قصابي
غوښپلوری	γwax̌-plóray	غوښه خرڅوونکی، قصاب
غوښت	γwəx̌t	غوښتنه، خواست، درخواست
غوښتپاڼه (غوښتلیك)	γwəx̌t-pā́ṇa	غوښتنپاڼه ، غوښتنلیك
غوښتلیك	γwəx̌t-lík	غوښتنلیك، عریضه، درخواستي، درخواست
غول	γwəl	غول (γol)
غوماشی (ماشی)	γomā́šay	غوماشه
غومبسه > مچۍ		
غومی > ډیډم		

غونچه	γwənčá	غنچه
غوندی (ترټه)	γúnday	غونځی
غونډ (گروپ ، فقره)	γwənḍ	گروپ ، فقره، غونډ (γonḍ)
غونډله (جمله)	γwə́nḍlá	غونډله (γonḍála)
غونډله پوهنه (غونډله پوهه)	γwənḍla-pohə́na	جمله پوهنه ، نحو
غونډ وربوزی > بغوټ		
غېږباس	γeğ-bās	غېږنیوونکی
غېږباسي (پلندی)	γeğ-bā́sı	غېږنیونه
غېږ پرغېږ	γéğ-pər-γéğ	غېږ په غېږ، غېږه په غېږه
غین	γın	غینړ ، غنړ
غېږ روغبړ	γeğ-roγbáṛ	غېږ برگړندی، غېږ برگنډی

ک – k (کې ، کاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kābə́l-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kābə́l-x̌ār	د کابل ښار
کابو (قریب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرګل > نمرګلی	Nmargwə́lay	
کاڅۍ (د مچنوغزې کاسه)	kācə́y	کاسۍ
کاراو زار (کار لوښي)	kār-awzā́r	د کار سامان یا اسباب
کار باړه (لاسباړه، کار ګټه)	kār-bāṛá	د کار مزد ، حق الزحمه
کاربندي	kār-bandí	کاربندي، کاربندیز، د

		کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شېفټ ، کاروخت
کارځی	kār-záy	کار ځای، د کار ځای یا محل
کاردود (کارتوګه، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس، ماهر، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي، مهارت، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه، فابریکه، چرلاو، کاربنت
کار ډګر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراغ)	kārγə́	کارګه، قارغه، کروغ، کړاغ
کارکړن	kār-kṛán	کارکرده ګي، کار روایی، فعالیت، د کار اجرا
کارګر	kār-gár	کاریګر
کارګر پاړکی	kārgár-pāṛkay	کارګره طبقه
کارمند (کارمن)	kār-mánd	کارکوونکی، مامور، کاردار
کارموند	kār-múnd	کارموندنه ، کاریابی
کارنده	kā́rənda	کارینده، کاریګر، فعال، موثر
کارندوی (کارندویان)	kārəndóy	چاروال، کارکن، فعال (سیاسي، ګوندي)
کارندویي	kārəndoyí	چاروالي، فعالیت، کارکرده ګی

کار وړ	kār-wáṛ	د کار وړ، کار آمد
کاروزمنه	kār-o-zmə́na	کار و کسب
کارول	kārawə́l	په کارول، استعمالول
کارونځ	kārawánj	کارونځای، د استعمال مورد، د کار مورد، کارونځی
کارونوړ	kārawan-wáṛ	د کارونې وړ، د استعمال وړ
کاروني	kāraẃní	د کارونې یا تطبیق وړ، تطبیقي
کاروېش	kār-wéš	د کار وېش، د کار تقسیم
کارېدل	kāredə́l	په کارېدل، استعمالېدل
کاږبل (کوږ) کاږه وېلني خواږه وېلني > (بادیان)	kāğ-bál	
کالخوای	kālxwā́y	د کاله مشر، واکیالی، سرپرست، ولي
کالښود (کلیز)	kāl-x̌ód	کلیزه، جنتري
کال ګټه	kāl-gáta	د کال ګټه یا عاید
کالنی	kālanáy	کلنی
کالنۍ	kālanə́y	کالنۍ خپرونه
کالنۍ سږي سر ګټه > سږي سرکال ګټه		
کالورځ	kāl-wráj	د تلین یا کالیزې ورځ

کالی، کالي > گاڼه، پسول		
کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohā́nd	کان پېژندونکی، معدن پېژندونکی
کاندۍ (څمڅوکۍ، سیپۍ)	kāndə́y	کاشوغه، کاچوغه
کانکن	Kān-kán	کان ایستونکی، د معدن استخراجوونکی
کانپوهنه	Kān-pohə́na	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کاڼتوږی (کاڼ ټکی)	Kān-tóğay	د تیږو توږونکی، سنگتراش
کاڼتوږی (کاڼي ټك)	Kāṇ-toğáy	ډبر تراشي ، سنگتراشي
کب نیو	kab-níw	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کب نیوی	kab-nıwáy	کب نیونه ، ماهیگیري
کتابپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کتابپېژندنه، ببلیوگرافي
کتابتون (کتابخونه، لیکي تون)	ketāb-tún	کتابخانه ، کتب خانه
کتابچه > خاته		
کتابښود (لیکي ښود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کتنځی	katənjáy	کتوځی، د معاینې خونه یا ځای، کلینیك، معاینه خانه
کټپوښ	Kaṭ-póx	د کټ یا بسترې پوښ، روجایي
کټه (گوته)	káṭa	غټه گوته

کچ ومېچ	káč-o-méč	اندازه او مقیاس، قدواندام (خیاطي)
کچه یا خچه (گوته)	káča	خچی (گوته)
کڅ	kac	
کڅوال (کڅیز)	kac-wā́l	(د سیند) غاړه، (د سمندر) غاړه
کډوال	kaḍ-wā́l	کډبه، کډه پر شا، مهاجر
کراچ	krāč	کریچ ، کرچ
کراسگر	krās-gár	نیمسی گر
کر توخم	kar-tóxəm	د کر تخم ، زراعتی تخم
کر ځمکه	kar-jmə́ka	کرنی ځمکه، د کر ځمکه، کښتي ځمکه
کرښپل (سراغ ، پل)	kərx̌-pál	د پله خاپ ، د پښې خاپ
کرښراکښنه > ټاپی		
کر کرونده (کرکیله)	kár-karwandá	کروکښت، کاروکشت، زراعتي چارې
کرکړی (غرغړه)	karkəṛáy	غرغره (د اوبو کښلو او ؟)
کرکنډه (سنگ غلطان)	kar-kánḍa	کرکانډی
کرگر (بزگر)	kargár	بزرگر ، دهقان
کرنپوهنه	karən-pohə́na	د زراعت پوهنه، د زراعت علم
کرنکه	karnáka	وچه غاړه، وچه مری

کرني (کرنیز)	karaní	زراعتي، زرعی
کر وړ	kar-wáṛ	د کرنې وړ، قابل زرع، قابل کشت
کرونده	kar-wandá	مزرعه، فارم، زراعتي فارم
کره پښویه	kará-px̌óya	معیاری گرامر
کره ژبه	kará-žə́ba	معیاري ژبه
کره گړدود	kará-gəṛdód	معیاري گړدود ، معیاري لهجه
کره لیکلار	kará-lıklā́r	د لیکنې معیاري سبك
کرېړ (جغل ، سنگریزه)	kreṛ	کرهېړ ، شگه
کرېږه (کړیکه)	kréğa	کرږه ، کریغه ، کړیکه
کړ (فعل)	kəṛ	کړنه ، فعل
کړاو	kṛāw	تکرښت ، تمرین
کړ اوړون	kəṛ-awṛún	فعلي گردان
کړپوز (تمبوزك)	kaṛpúz	پوزبند ، نینگانی
کړڅو (ارکاره)	kaṛ-cú	کاټېرۍ ، تخم پزی
کړ غېچ (اروترور)	kaṛγéč	وارخطا
کړکۍ	kəṛkə́y	کلکین، کنکۍ، دریچه، پنجره
کړکېچ (بحران)	kaṛkéč	خرپړتیا ، جنجال، بحران، لالېچ، تشنج
کړکېچ کمښت	kaṛkeč-kaməx̌t	د لانجو کمښت، تشنج

		زدايي، تنش زدايي
کړکېچن	kaṛkečə́n	جنجالي، بحراني
کړکيمه (قفس)	kaṛkımá	کېج ، پنجره
کړنلار	kṛan-lā́r	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتيژي، اجندا ، اېجنډا ، راهکرد
کږليکه	kağ-líka	کږه ليکه ، منحنی خط
کښاند	kx̌ānd	کښونکی، خطاط، ليکگر
کښنده	kx̌ə́nda	کښيده ، نقشه
کښېناستل	kx̌enāstə́l	کېناستل، کښېنستل، کښېنوستل، کېناستېدل
کغاج (ناباندي)	kaγā́č	وران ، مخالف
کك (هسته)	kak	اېتمي زړی، نيوکلز
ککيز	kakíz	زړی ييز، نيوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند ، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-blandí	قلعه بندی ، محاصره
کلای نو	kalāy-náw	قلعهء نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهميته، کم ارزشه
کم پايه	kam-pā́ya	کم پايښته ، کم دوامه
کم پېښی	kam-péx̌ay	لږ پېښېدونکی، قليل الوقوع

کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ṭə́kay	د کمزورۍ نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم يېبری	kam-yébray	کم حاصله ، کم ثمره
کنځا (ښکنځا)	kanjā́	ښکانځه، کنځله، کنځلې، ښکنځځل، ښکنځلې، زورله، زورلې، زېړه، زېړې ...
کندوز	kandúz	کندز ، قندز
کندهار	kandahā́r	قندهار ، کندار
کنګلخونه	kangal-xúna	کنګلغالی ، سردخانه
کنګلماتی	kangal-mā́tay	کنګل ماتوونکی، يخ شکن
کنګلنی - فرېج > يخچال	yaxčā́l	
کنګلنی (واوره نی)	kangalə́nay	يخدان، فريزر، ډېر يخ يخچال
کڼځه (ګوته)	káṇja	ګانځه ، سبابه
کڼيوال (دوړ)	kaṇı-wā́l	کڼي والا ، ټغراودونکی
کوبی	kubáy	کوندری، کونډوه، دسترخان، دسترخوان ...
کوبۍ (حباب)	kobə́y	پوکڼۍ، بوګڼۍ، پوقانه
کوپ	kup	شاکوپ، شاکوپی، کړوپ، کړوپی، ټوغ، چوغ ...
کوټماتی	koṭ-mā́tay	کوټ ماتوونکی، دژ شکن

کوټوال	koṭ-wā́l	کوټوالي، سپاهي، پولیس
کوڅۍ	kawcə́y	کمڅۍ، کونڅۍ، کونسۍ
کودړی (کودی)	kawdə́ṛay	کودنۍ، کردوړی، چندوړی
کوربه هېواد	korbá-hewād	کوربنه هېواد ، کوربنی هېواد
کورڅپلۍ	kór-capləy	د کور څپلۍ یا څپلکې
کورکار	kór-kār	کورنی کار، کورنۍ وظیفه
کورکالي	kór-kālı	د کور کالي، د کور جامې
کور کنځول	kór-kanjul	د کور بالاپوش، د کور چپن
کورناست	kor-nā́st	کورناستی، تقاعدي، متقاعد
کورناستی	kor-nāstáy	کورناسته ، تقاعد
کورواکی	kor-wā́kay	کورواکمنی، اوتونوم (اټونومېست)
کورواکي	kor-wākí	کورواکمنی ، اوتونومي
کوژدن (کوژده)	koždə́n	کوژدنه، کوزدن، کوزدنه
کوشنی	košnáy	کوچنی، وړکی، وړوکې، کړاڅی، کراڅی، ماشوم
کوکنۍ	kokanə́y	کونډاله، گلدان، گلداني
کونړ ولایت	Kunáṛ-	د کنړ ولایت، د کونړونو ولایت
کوهان	kohā́n	کوپان، بوکان
کوي (میکند)	kawí	که، کا ، کاندې، کاږي، کړي (شینواري، منگل ...)

کویزه	kwíza	خوازه
کوپلی (ته دیگی)	kwélay	کوینی، کوولی، کونسترکی
کېت	ket	کېش، مذهب، دین، آیین
کېږ کن	kec-kán	قبرکن ، قبر اېستونکی
کېدون (شونتیا)	kedún	کېدنه، شون، احتمال، امکان
کېدونی (شونی)	kedúnay	کېدونکی، ممکن، احتمالی
کېنل (کنل)	kenə́l	کېندل، کنستل، کنېستل
کیهان گرځی > تشیالیونی		
کیهاني یا فضایي بېړۍ > تشیال بېړۍ		

گ – g (گې ، گاف)

د پښتو ابېڅې درويشتم توری چې په شمال ختيزه پښتو کې يې زياتره له (ږ) سره ونجوي . د کرۍ والا "ګ" په ډول يې د پښتو له غبرگژبيزو (ټ، ډ ، ړ ،ڼ) سره د توپير لپاره ليکل په کار نه دي .

کره	غرېيزليك	ناکره
گاتل	gātə́l	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گاړه، گاش< شپول، پنډغالی		
گاځره	gājə́ra	گازره
گاډی (خودرو ، موټر ...)	gā́ḍay	گاړی ، گاډۍ
گاډي پلور	gāḍı-plór	گاډي يا موټر خرڅونه

گاډي پلوری	gāḍı-plóray	گاډي خرخوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	gār	تاوان ، زيان ، لگښت
گاره (گاگره)	gā́ra	شگلنه تيږه ، کلکه ډبره
گاږبوزی ،گاږگوزی > گورت		
گانده (فردا ، آینده)	gāndá	سبا ، راتلونکې،گا نده (gā́nda)
گاڼه (پسول ، گرو)	gāṇá	گښه ، کالی ، کالي
گاونډی (همسایه)	gāwanḍáy	گوانډی
گای (ويی)	gāy	گپ، کلمه، قول، وعده، وجيزه
گب (جنين)	gəb	گب (gab سورگورلځ)
گبرۍ	gabrə́y	پاپېچ ، پاپېچې ، گښتس
گبڼۍ (لرزهء عصبانيت)	gabaṇəy	کپڼۍ ، لړزه
گچل، گچ، گچه >		
کچل، کچ، کچه		
گڅ (کيڼ)	gac	چپ، گس
گډوه	gaḍwá	(خورينه) کوزه
گډېره (غونډه)	gaḍéra	ټولنه ، اجتماع
گرانبيه	grān-báya	گران قيمته، گران بها ، قيمتي
گرانپلوری	grān-plóray	گران خرخوونکی، قيمت فروش
گرانپلوري	grān-plorí	گران خرڅونه
گران درملی	grān-darmály	سخت علاجه، صعب العلاج
گرځبندی	gərj-bánday	نظربند

گرځبندی (گرځبندیز)	gərj-bandáy	گرځبند ، پر گرځېدو راګرځېدو باندې بندیز
گرځنی (کرېلېچ)	gərjə-nay	گرځندی، گرځاندی، موړ
گرځون (کانګې، لوست)	gərjún	کهه ، قی ، استفراغ
گرمانه	gramāná	جرمانه، جریمه، ملامته، پړه، ګېرمه
گروهن	grohán	گروهمن، موخن، معتقد
گروهه	gróha	گروه، امنا ، عقیده
گروهیز	grohíz	گروهنیز، عقیده یي، عقیدوي
گړپوهه	gəṛ-póha	گړپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجي
گړدود	gəṛ-dód	لهجه ، ډایلکټ
گړماگړ	gə́ṛ-mā-gə́ṛ	چېړچاړ ، گومګو
گړنه	gəṛə́na	اصطلاح، محاوره، ایډیم
گړنی ادب	gəṛanə́y-adab	شفاهي ادب
گړنۍ ژبه	gəṛanə́y-žəba	د وینا ژبه، محاوروي ژبه
گړۍ	gaṛə́y	گېنټه ، ساعت
گړۍ ستن	gaṛə́y-stən	د گړۍ ستن ، د ساعت عقرب
گل	gwəl	جنډی ، گل (gol)
گلباغچه	- bāγčá	د گلونو باغچه
گلپاڼه	gwəl-pā́ṇa	د گل پانګه
گلځانګه	gwəl-cā́nga	د گلو ځانګه

گل غونچه	gwəl-γwənčá	د گلو غنچه
گلگنډ	gwəlgánḍ	گل گنډ ، گل سکوینه، گلدوزی
گل گېډۍ (گل موښته)	Gwəl-géḍəy	د گلو گېډۍ ، گلدسته
گل وله	gwəl-wə́la	د سرو گلانو وله ، گل بېد
گناگاره (گرمانه)	gonā-gā́ra	کفاره ، جرمانه ، جریمه
گڼ مېشتی	gaṇ-méštay	گڼ نفوسه، پرنفوسه، له گڼې گوڼې نه ډك
گڼنی (زېلانځ)	gaṇə́nay	زهدان ، رحم
گڼه گوڼه (گڼه)	gáṇa-gúṇa	ازدحام ، بیروبار
گڼ ولسي	gaṇ-wələsí	گڼ ملیتي
گڼ هېوادیز	gaṇ-hewādíz	گڼ ملیتی
گواښلیك	gwāx̌-lík	اخطارلیك
گواښنه (گواښ)	gwāx̌ə́na	گوتڅنډنه، خبرداری، اخطار
گوتنیونه (گوتنیوی)	gwə́t-nıwə́na	انتقاد ، اعتراض
گوټ (غړپ)	guṭ	غوړپ ، گوټ (got)
گوټناست	gwəṭ-nā́st	گوښه نشین ، گوشگه گیر
گوټناسته	gwəṭ-nā́sta	گوشه نشیني، گوشگه گیري
گوډاگی	guḍāgáy	برېښی ، تالی ښتی
گورم	gorə́m	گویر ، پاده ، گله
گوزاریز (غوځاریز)	guzāríz	ضربتي
گوزڼ	guzáṇ	گوزن ، فالج ، سټروك

گوگړ	gogə́ṛ	گوگرد ، گوگړ (gugər)
گوګوشتو (قمری)	gugušt́u	گونگوشتکه، گونگوشته، گوگوشتکه، کوکوشتکه، بختکه، پختکه، تتوه
ګولۍ	golə́y	گوله ، مردکی
ګومارل	gomārə́l	گمارل، مقررول، مامورکول
ګومارنه	gomārə́na	مقرري، ماموريت ورکول يا سپارل
ګومبزه	gombáza	گنبده
ګومبۍ	gombə́y	د گومبزې کټوری ، قبه
ګونځه (ګونځې)	gónja	گونجه (gúnǰa)
ګوند (حزب)	gwənd	گوند (gond)
ګوندې (ګویا ، شاید)	gónde	گنې،گواندې، گوندې (gúnde)
ګونګ(شګوم)	gungə́ṛ	شگون، پال(فال)
ګونګړي	gúngṛí	چولي ، شورنخود
ګهيځ مو ښه ! (سهار مو ښه !)	gahíz-mo-x̌ə	سهار په خير
ګهيځ	gahíj	گييځ، سهار، سحر، سبا، صبا
ګیا پوهنه > بوټپوهنه	boṭpohána	
ګیا خور	gayā-xór	گیا خوړونکی، ویجیتیرین

گېټۍ (گاټی)	geṭә́y	گټۍ ، گټکۍ
گیله	gılá	گله ، گېله
گیڼ (پنډوس)	gıṇ	گیند ، پنډوسکه، توپ، بال، غونډسکه

ل – l (لې ، لام)

د پښتو ابېڅې ځلېرويشتم توری

کره	غږيزليك	ناکره
لا (يا ، هنوز، بلکې)	lā	ليا
لا بل سبا (لا بل ګهيځ)	lā́-bəl-sabā́	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پاړکيوال)	lāṭwál	چندي ، شاير ، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	ليار
لاربه (لارښود ، لارښووان)	lār-bá	لارښوونی، لارښوونکی، رهبر، رهنما
لاربني (لارښوونه)	lār-bánı	لارښودنه ، رهنمايي

لارغه	lārγá	وقفه، شېبه، مکث، درنګ، لارغه (lārγə)
لارغه يي	lār-γayí	وقفه يي ، شېبه ييز
لارنيو (پلیونی)	lār-níw	پسې تلونکی، پيرو
لار ورکی	lār-wrə́kay	ورکلاری ، لار ورک کړی
لار وهونی	lār-wahúnay	لار وهونکی ، رهزن
لاروی (پلیونی)	lārawáy	رونده، پيرو ، راهرو ، مريد ، لاروی (lārwáy)
لاروي (پلیون)	lārawí	پيروی
لاره روده (ليکه لياره)	lā́ra-rawdá	لار و روش ، ليار وطريقه
لار هواری	lār-hawā́ray	لار هواروونکی، لار اواروونکی، زمينه ساز
لار هواری (لار هواري)	lār-hawāráy	لار هوارونه، زمينه سازي
لارې چارې	lāre-čā́re	لارې وسيلې ، امکانات، تدابير، بندوبست
لاريز	lāríz	لارې لارې، ليکې ليکې، رهدار
لاريون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش
لاړ ، لاړو > ولاړ		
لاړه (لاړې)	lā́ṛa	ناړه (ناړې) ، لياړه (لياړې)
لاړی	lā́ṛay	(چوب) دستك

لاړیس (دوڅرخه)	lāṛís	سایکل، بایسکل، بیك
لاس اخېسته	lās-axésta	لاس اخېستنه ، صرفنظر
لاسباړه (لاس ګټه)	lās-bāṛá	لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه
لاسبری	lās-baráy	برلاسی
لاسبری (مسلط)	lās-báray	برلاسی ، لاس د پاسه
لاس پر لاس	lā́s-pər-lā́s	لاس په لاس
لاس پر نام (- نامه)	lās-pər-nā́m	لاس په نام ، لاس په نامه
لاس پوڅی	lās-pócay	لاس ښکلوونکی، چاپلوس
لاس پوڅي	lās-pocáy	لاس ښکلونه، چاپلوسي
لاسپېلې (لاسماغو)	lās-pelé	لاسبېلې، دسکلې، دستکش
لاس تېره	lās-téra	لاس تېرونه، نازونه، مسح
لاستور	Lāstawə́r	لاستورکی ، لاستي والا
لاستی (لاسته)	lā́stay	دسته
لاس څپونی	lā́s-caponay	لاسپاك ، لاسوچونی
لاسخه	lā́sxa	مالك ، ذولید
لاسرسی	lās-rasáy	دسترس، دسترسی، د دخول امکان
لاسروغبړ	lās-roγbáṛ	د لاس روغبړ، لاس ورکونه، لاس ورکړه
لاسکتوی	lās-katə́way	لاسلاندې، مادون، تابع
لاسلیکول	lās-lıkawə́l	لاسلیك کول، امضاء یا

		د سخط کول
لاسنیوه	lās-nɪwá	لاس جگونه، پاتا ، فاتحه
لاسولنې	lās-wlúne	لاس مینځونې، دستشویي
لاسوند	lāswánd	لاسوندی، دستاویز، سند
لاسوهاند	lās-wahā́nd	لاسوهونکی ، مداخله گر
لاسوهنه	lās-wahə́na	لاسمنندوون، مداخله، مداخلت
لاسي	lāsí	قصدي ، مصنوعي
لاسیوی	lās-yāwáy	یووالی ، اتفاق
لامَل (کبل، توسن)	lāmál	لامِل
لانده	lāndə́	لونَده، لاونده، لامده
لاندېستون	lāndestún	توشك، توشکه، نالۍ، نیالۍ، تولك، نیالي
لانگه	lā́nga	لنگه ، پیاړمه (د کټ پای)
لا وړم کال	lā́-wə́ṛəm-kāl	لا ته وړم کال، لا لا وړم کال
لا وړمه شپه	lā́-wə́ṛma-špa	لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه
لا وړمه ورځ	lā́-wə́ṛma-wraj	لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ
لاوڼ (کاړي)	lāwə́ṇ	لاونډ
لبغړی > ربغړی		
لټند (جستجوگر)	´láṭənd	لټونکی
لر تېرمهال	lā́-ter-mahāl	لرې ماضي، بعیده ماضي
لر ختیځ	lár-xatíj	لرې ختیځ

لرغونپال	larγun-pā́l	لرغون خوښوونکی، قدامت پسند
لرغونپلور	larγun-plór	عتیقه خرڅونه
لرغونپلوری	larγun-plóray	د عتیقه څیزونو پلورنکی
لرغونپوه (لرغونپوهاند)	larγun-póh	لرغون پېژندونکی
لرغونپوهنه	larγun-pohə́na	لرغونپېژندنه
لرغونپوهنیز	larγun-pohníz	ارکیالوجیکي
لرغونتوکی (لرغونتوکي)	larγun-tók	لرغونی اثر (لرغوني اثار)
لرگبه	largbá	لرگي والا
لرگین	largín	د لرگي ، چوبي
لرلیدی	lar-líday	لرې لیدونکی
لر لیدیز	lar-lıdíz	لرلیدونکی، دورنمایی
لرمهالی (اوإدمهالی)	lar-mahā́lay	د اوږده وخت لپاره، طویل المدت
لر واټنی	lar-wāṭánay	لرې وېشتونکی، د لرې واټن (توغندی، وسله ...)
لروین	lar-wín	دوربین
لروینون	lar-wınún	تلوېزیون، تېلوېزیون، ټلوژن
لرې	lə́re	لرې، لري، لیرې؛ لر (کښته، کوز)
لړ (سلسله، ردیف)	laṛ	لاړ

لړليك (ليكلړ)	laṛ-lík	فهرست ، لست ، کتار
لړېڅی	laṛıcáy	کپگیر ، کفگیر
لږ تر لږ (- ه)	lə́ğ-tər-lə́ğ	کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلاً
لږڅکي	lə́ğ-cəke	لږچکي، لږ کوټي، لکوټي
لستوڼی	lastóṇay	نستوڼی
لسگونه (په لس گونو)	las-gúna	لسونه، لس ها (په لس هاوو)
لسيزه	lasíza	لسی، دهه، معشر (شعر)
لښتيليك	lax̌t́-lík	جدول، گراف، چارت
لښكر	lax̌kár	پوځ ، قول اردو
لښكركوټ	lax̌kar-kóṭ	قشله ، چوڼی ، گارنېزون
لښكرلېږد	lax̌kar-léğd	لښکرکشی ، لشکرکشی
لښكر ماتی	lax̌kar-mā́tay	لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن
لښكري (پوځي)	lax̌karí	نظامي ، غیرملکی
لښكري بازار	lax̌karí-bāzā́r	لښکرگاه ، لشکرگاه
لښل (لېښل)	lax̌ə́l	کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول
لښونی	lax̌únay	لېښونی، بارگیر (ښاروی)
لغاز	laγā́z	طنز
لغړول > رغړول		

لغښتل > رغښتل		
لکیور ستوری	lakıwár-storay	لکۍ وال ستوری
لگاوو	lagāwú	ډېر لگښتی، خراج
لگښت (لگون)	lagə́x̌t	لگت، مصرف، خرڅ، خرچ
لگښتوکی	lagəx̌t-tókay	د لگښت توکی، استهلاکي توکی (توکي)
لگښتوال	lagəx̌t-wā́l	مصرف کوونکی، مستهلک
لگښتي	lagəx̌tí	مصرفي، استهلاکي
لل (شاهدي ویل – ورکول)	ləl	لېیل
للونگر	lalungár	للونوونکی، خیشاوه گر
لمانځل، لمانځنه > نمانځل، نمانځنه		
لمبا	lambā́	لنبا ، لامبو (شنا)
لمبا ځی	lambājáy	د لمبا ځای ، د لمبا حوض
لمبی	lambáy	لمپه (لاټین ډوله څراغ)
لمخی> نمخی		
لمر	lmar	نمر، نور، نمیر، مېر
لمر پښتی (لمر گروهی)	lmar-pəx̌tay	نورپرست، د لمر عبادت کوونکی
لمر تندره	lmar-tándra	د لمر تندر یا تندره، کسوف

لمر ثرکی	lmar-crə́kay	پیتاوی ، آفتاب رخ
لمر ختن (لمرخاته)	lmar-xatán	لمر ختل
لمر ختیځ > ختیځ	xatíj	
لمر لویدیځ > لویدیځ		
لمر لوېدن (لمر پرېواته)	lmar-lwedán	لمر لوېدل
لمر مزدك	lmar-mazdák	د لمر معبد
لمرګلی (نمرګلی)	lmar-gwə́lay	مېرګل، نورپرست ګل، تاپرس
لمریز (- لېږدي)	lmaríz (-leğdí)	لمریز هجري، شمسي هجري، هجري لمریز
لمکټی (دم غوزك)	ləmkaṭáy	لمغړی، لم کنډی، لم ګډی، لم ګوړی، لمڅوکی، لم ګونډی، لم چونډی
لمنځ > نمنځ	nmanj	
لمنځونه	lmanjúna	لمونځونه، مونځونه، نمنځونه
لمونځغاړی	lmunj-γā́ṛay	لمونځ ګذار، لمونځ کوونکی، لمونځ کړونی
لمېساند	lmesā́nd	مسوده لیکونکی، کاپي کوونکی
لمېسل	lmesə́l	مسوده کول، کاپی کول، ګره بره لیکل
لمېسه	lmésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لندېدل)	landawə́l	لمدول، لوندول (لمدېدل)

لنده (لندې)	landá	لمده (لمدې)
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی (نهر)	landáy	لنډی
لنډ پرلنډ (لنډ گنډ ، په لنډو)	lánḍ-pər-lánḍ	لنډ په لنډ (- ه)
لنډ پېری (لنډ پړاوی)	lanḍ-péray	لنډ دوره یی، لنډ مرحله یي
لنډ گروهی	lanḍ-gróhay	لنډ نظری، متعصب (مذهبی)
لنډ گروهي	lanḍ-grohí	لنډ نظري ، تعصب
لنډ لیدی (لنډ وینی)	lanḍ-líday	لنډ لیدونکی
لنډ منگی	lanḍ-mángay	لنډ عمری
لنډ مهالی	lanḍ-mahā́lay	د لنډ مهال لپاره، قصیرالمدت، کوتاه مدت
لنډ واټنی (کوتاه برد)	lanḍ-wāṭánay	د لنډ واټن (توغندی، وسله ...)
لنډه غر (غرغره یي)	lanḍa-γə́r	لنډهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو ، ډانگیي
لنډیس (فلوس)	lanḍís	چمبړخیال
لنگواله (لنگتون، لنگون)	lang-wā́la	زېږونه ، ولادت
لنگون خوږ (درد زه)	langun-xwə́ğ	د لنگوال خوږ یا درد
لو (لوهه)	lo	لوه ، اشتها
لوایي (وایي)	lŵāyí	روڼ گهیځ ، سپېده داغ
لوبڅی (لوبونی)	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتي ډله

لوبغالی	lob-γā́lay	ستوديم ، ستېډيم
لوبيځ (نندارېځ)	lobíj	ستيج ، صحنه
لوټتالا (لوټ تالان، چورتالان)	lúṭ-tālā́	چورچپاو ، چورچپاول
لوټمير	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچۍ	lučə́y	غوړ چپاتی ، پېلغوږ
لوڅ	luc	لخ
لوڅکه (نانځکه)	lucáka	گوډۍ، لوڅکۍ، اوکۍ
لوڅې پوڅې	lóce-póce	عذر زاري ، چاپلوسي
لوراند	lawrā́nd	د ډېر لور خاوند ، ډېر مهربان
لور پر لور (لورالور)	lór-pər-lór	لور په لور
لورښود	lor-x̌ód	لوری ښوونکی، رهنمود
لورل (لورول)	lawrə́l	لورېيل، روادار لرل، پېرزو کول
لوری (لوري)	lóray	لور ، لوری (lórəy)
لورين	lawrín	مهربان ، زړه سواند
لوړاوی	Ĺwāṛāwáy	تجليل ، بزرگداشت
لوړ پوړيز	lwaṛ-poṛíz	
لوړتياپال (- پالنه)	lwaṛtyā-pā́l	لوړتيا خوښوونکی يا غوښتونکی
لوړتيايي	lwaṛtyāyí	ارتقايي

لوړل	loṛә́l	لوړه کول، سوګند کول یا خوړل
لوړ لیك	loṛ-lík	سوګند لیك، سوګند نامه
لوړه (قسم)	lóṛa	لوړه (lwára)
لوست (درس ، قرائت)	lwast	لوست (lost قی)
لوستل	lwastә́l	لوستل (lostәl)
لوستلیکی	lwast-lıkáy	لوللیکی، د لوست کتاب، درسی کتاب، ټکسبوک
لوستی	lwástay	باسواده ، تعلیم یافته
لوښه (عادت ، خصلت)	lóx̌a	لوښه (lóxә)
لوښي ولن	lox̌ı-wlán	لوښي مینځونکی
لوښیز	lox̌íz	لوښه ییز، خصلتي، عادتي
لوغۍ	loγә́y	غوالوشه، غوالوشې، غواولشې
لولاند	lwalā́nd	لکچرر، لکچر ورکوونکی
لولانه	lwalā́na	لکچر
لولکۍ (پروانهٔ گل) > کوکۍ		
لومبړ (سپېرلم)	lumbáṛ	سپلم، ګیدړ
لومړی (ړومبی)	lumṛáy	لمړی، لومبړ، لومبړی
لومړی > ړومبۍ (شنبه)		
لومني (لویي)	lomaní	خود بیني، تکبر

لوند مېچ	lund-méč	لنده بل مېچ، د لنده بل مقياس
لونل (نشارول)	lunə́l	لونودل، نولل، نوستل (پېښور)
لو وچه	lo-wə́ča	لويه وچه ، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی ، لويه ورځ
لووی	ló-way	گواه ، شاهد
لوهه ښه !	lóha-x̌á!	ښه اشتها !
لوۍ	láwəy	دلوگري مزدوري يا اجوره
لوی > لوگر ، لوگری	logár	
لوی پوړيز (جگپوړی)	loy-pawṛíz	لوړ پوړيز ، لوړ رتبه
لوېديځ (غرب ، مغرب)	lwedíj	لويديز (غربی)
لوېديځوال (لويديځی)	lwıdıj-wā́l	لويديزوال
لويست، لوېشت > ولېشت		
لويناب	loy-nā́b	والي ، گورنر
له آره	lə-ā́ra	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərγa	د بده مرغه ، د بد قسمه
له تا څخه		د تاڅه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáγa-watəl	له عهدې وتل
له - څخه	lə-caxá	د خوا - لخوا
له خوا	lə-xwā	

له دې لامله	lə-dé-lāmála	له دی امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له – راهيسې	lə-rāhíse	د - راهيسې، د - را په دېخوا
له – سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پيله ، بېخي)	lə-sára	د سره
له ښه مرغه	lə-x̌ə́-mərγa	د ښه مرغه، د ښه قسمه
له مخي (يو مخيز)	lə-mə́xe	د مخې
له منځه تلل (- وړل)	lə-manja-tlə́l	د منځه تلل
له – وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له يوې مخې (له يوه مخه)	lə-yawé-məxe	د يوې مخې
ليار (- ه) (طريقه، روش)	lyār	طريقه ، روش
ليارولېله	lyār-o-léla	راه و روش ، سبك و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېڅ (لېڅې)	lec	لېخه ، لېچ (سترگ خوږ)
لېڅی	lécay	لېچی ، بازو
لېڅۍ (نانغښتی لوله وړی)	lecə́y	
ليد توگه	lɪd-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، ديدگاه
ليد ټکی	lɪd-ṭə́kay	نقطه نظر ، ديدگاه
ليد گوټ	lɪd-gwə́ṭ	د ليد زاويه
ليد مېچ	lɪd-méč	د ليد (ديد) مقياس
ليده کاته	lɪdə́-kā́tə	ليدنه کتنه، ملاقات

		(دیدار، دیدوادید)
لېړپاك (لېړونی)	leṛ-pā́k	د کوشني د لېړو پاکولو ځپونی
لېږد پېر	leğd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو، لنډ مهالپېر
لېږد چارې	leğd-čā́re	حمل ونقل، ترانسپورټ و ترانسپورټي چارې
لېږند ونالېږند	léğənd-o-nā-léğənd	منقول وغیرمنقول، متعدي ولازمي
لېږندویي	leğəndoyí	حمل ونقل، ترانسپورتگ
لښه (نښ)	lešá	لشه، لیاشه
لیکلار (لیکنی سبك)	lık-lā́r	لیکدود (املاء)
لیکلړ (لړلیك)	lık-láṛ	لست، فهرست
لیك لوست	lık-lwást	لیك ولوست، سواد
لیك لیکاني	lík-lıkāní	ارسال ومرسول، مکاتبه، خط وخط روي
لیکنښه	lık-náx̌a	لیکنخښه (نقطه گذاری)
لیکنه (مقاله)	lıkə́na	لیك (نامه، مکتوب)
لیکنی	lıkanáy	لیکلی، تحریري
لیکی	lıkáy	کتاب
لیکي پوهه	lıkı-póha	کتابپوهنه، کتاب پېژندنه، بېبلوگرافي

ليکيتون (کتابتون)	lıkı-tún	کتابخانه ، کتابخونه
لېوال	lewā́l	علاقمند
لېوالتيا	lewāltyā́	دلچسبي ، علاقمندي
ليول (هڅول)	layáwəl	تشويقول
لېيل (شاهدي ويل) > لل		

م – m (مې ، میم)

د پښتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غږیزلیك	ناکره
ما ته	mā́ta	وما ته، وما ، ما له، ما لره (شاعرانه)
ماجت > مزدك		
ماچې	māčé	مېچه، میانچې، مایچې، سیمیان، مکروني
مارل > گومارل		
مازیگر	māzıgár	مازدیگر
مازیگرنۍ	māzıgaranə́y	د مازیگر مېلمستیا ، عصریه

ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره > له ما سره		
ماشه (ليندکۍ)	māšá	ماشې
ماښام	māx̌ā́m	الماښام ، نماښام
ماښامنۍ	māx̌āmanə́y	د ماښام ډوډۍ، (ماښامنۍ خپرونه ...)
ما غوندې > زما غوندې		
ما کره > زما کره	zmā kára	
مال، ما ول > ما ويل	mā wayə́l	
مالګڼۍ	māl-gəṇáy	مالګاڼی ، مالګنی
مالګين	mālgín	د مالګې کان، د مالګي کان، د مالګې درنګ، د مالګی معدن ؛ مالګن
مانا	mānā́	معنا ، معنی، تعبير (خوب)
مانا بلون	mānā-balún	د مانا تداعی، تداعی المعنی
مانا پوهنه	mānā-pohə́na	معنا پوهنه ، علم المعانی
مانا توکی	mānā-tókay	مانيز توکی، معنايي عنصر، معنوي عنصر
مانا ونج	mānā-wánǰ	مانيز بدلون، معنوي بدلون
مانوېز (مانوېزونه)	mān-wéz	مانا ونجی ويی، سېمانتېزم
ماني	mānī́	مامي، مانۍ، مواني،

		ماماني، د ماما ماینه
مانیز	māníz	معنایي ، معنوي
مانړه (مانړې)	māṇá	مانړی، مانړۍ، ګېلې مانړې (ګله و شکوه)
ماین پاك	māyn-pā́k	ماین پاکوونکی، ماینروب
ماین شنډی	māyn-šanḍáy	ماین شنډونه یا خنثی کونه
ماین شنډی	māyn-šánḍay	ماین شنډوونکی یا خنثی کوونکی
ماینه، ماندینه > مېرمن		
مته	máta	خوګ ، بدځناور
متیازاړی	mətyāzā́ṛay	د متیازو لار، بولي مجرا
متیازنۍ	mətyāzanə́y	د متیازو پات، شاشداني
متړ (متړونه)	məṭ	متړه (متړې)
متړکی	məṭkáy	متړ تړ، متړ تړونی، بازو بند
متړه (متړې)	mə́ṭa	ستن (ستون)؛ قوه (متړیې)
مچرۍ	məčərə́y	د مچ وماشي د مخنیوي جالۍ، پشه خانه
مچشړ (مچوژی)	məč-šā́ṛ	مچشړونی، مچینړك، مچوژونی
مچکه (ښکل، خولګۍ)	mačə́ka	موچه، موچې، مچه،

		مچې، چپه
مچنوغزه	mačənóγza	مچینوغزه، مچلوغزه، مچوغنه، مچوغزه
مچوړې	mačóṛe	بچوړې، سلتراج لرونکې ښځینه جرابې، برزو، زېر پتلوني
مئکه > ځمکه		
مخامخول (- بدل)	məxāməxawə́l´	مخامخ کول (- کېدل)
مخپټی	məx-pəṭáy	پټمخي، مخپټونه، روپوشی
مخپټی (مخپټې)	məx-pə́ṭay	پټ مخی
مخ پر سیوري > سیورلن		
مخ پر وړاندې	məx-pər-wṛā́nde	مخ په وړاندې
مختوري	məx-tórı	مختورني، تورمخیتوب
مختوری (تورمخی، مختورن)	məx-tóray	مختورنی
مخ څپونی	mə́x-capṇay	مخوچونی، رومال، روی پاك، مخپاك
مخزېږدي	məx-zeǧdí	مخزېږيز، قبل الميلاد (- ي)
مخسور (مخسوری)	məx-súr	سورمخی، سرخرو
مخسوری	məx-suráy	مخسوري، سرخرويي
مخکښته	məx-kx̌áta	مخکته، مخ ښکته

مخکښ، مخکښې، مخکي	mə́xke	مخکې
د مخ شمېره، د صفحې شماره	məx-gáṇa	مخ گڼه
پیش منظر، مخ ځمکه	məx-líd	مخليد
پرمخه ښه، په مخه ښه، خدای په اماني	məxā-x̌á	مخه ښه !
بدلګرې نجلۍ یا ښځه ؛ سیاله	məxə́y	مخۍ
مخکینه، سابقه، پیشینه	məxıná	مخینه
د مخینې څښتن، سابقه دار	məxına-wā́l	مخینه وال
مخکینی	məxınáy	مخینی
مختلونی، پرمختلونی، پرمختلی، مترقي، ترقي پسند	məx-yúnay	مخیونی
مرجیوڼ ، د مرغلرو پلټونکی، غواص	marjuṇā́	مرجوڼا (غوپور)
	golə́y	مردك ، مردکی > گولۍ
مرستیال کتاب، درسي ممد (کتاب)	mrast-lıkáy	مرستلیکی
څېرمه سیند ، د سیند مرستیال	mrastyāl-sínd	مرستیال سیند
د وزیر مرستیال، معین	mrastín	مرستین (مرستیال وزیر)

مرغړی	Marγəṛáy	غدود
مرغلره	mərγalə́ra	ملغلره، مرواريد
مرغومی	marγúmay	ورغومی، اورغومی، سپرلی، ښپرلی، رغوس، جدي
مرغېړی (عضله)	mərγeṛáy	مرخېړی (خرېړی، سمارق)
مرگاني (مرگونی)	margānī́	مرکندي، مرگي حال، مرگيال؛ وژونکی (کشنده)
مرڼۍ (غدکه)	maraṇə́y	خرقه ،کباړۍ (قبا)
مروړه (لته کش تفنگ)	maroṛá	مرړۍ
مرۍ خوږ	marəy-xwə́ğ	د ستوني درد
مرۍ خوږی (ستوني خوږ)	marəy-xwə́ğay	د ستوني په درد اخته، گلون درد
مرېله (ښخره)	maréla	ماره ، ولجه ، غنيمت
مرېيل (کنگالول)	mareyə́l	نمرېيل، اوبه تېرول، او کشول
مريين پاړکی	mrayín-pāṛkay	د مرييانو طبقه
مريينپېر	mrayín-per	د غلامۍ دوره، د برده گۍ فورماسيون
مرييواله (مريينه)	mrayı-wā́la	مرييتوب، غلامي، برده گی، د مرييتوب فورماسيون
مړخندی	məṛ-xandáy	پسخند ، پوزخند
مړ خوږی	məṛ-xwə́ğay	په نري رنځ اخته، سل (مسلول)

مړزگه (د رنگه)	mṛə́zga	د مړي جسد ، لاش (نعش)
مړزگه خور (درنگه خور)	mṛəzga-xór	لاشخور
مړغندی	məṛγəndə́y	توپير ، اختلاف ، نفاق
مړل	mṛəl	مړ کېدل
مړواکی	məṛ-wā́kay	د مړي وصي
مړولاند	məṛ-wlā́nd	مړ مينځونکی، مرده شوی
مړولن	məṛ-wlán	مړي مينځنه ، مرده شويي
مړولنځ	məṛ-wlánj	د مړي مينځلو ځای
مړوند	maṛ-wánd	مړمند
مړه خوږ (مړهکه)	məṛa-xwə́ğ	نری رنځ، مړ خوږي، مړېکه، سل
مړيځی	məṛı-jáy	مړينخونه ، مرده خانه
مړېستون (مقبره)	maṛı-stún	مړستون (قبر)، هديره (حضيره)
مړينشمېر	mṛın-šmér	د مړو احصائيه، د وفياتو احصائيه
مزدك	mazdak	مزگت، نمزدك، د عبادت ځای، مسجد ، معبد
مزری > زمری		
مزل > تگ ، يون	tag	
مږل (مښل)	məğə́l	موږل، موښل، موښتل، مښتل (mxətəl) ، مگل

مږور > ناور		
مږوی	məğ-wáy	موږی ، موگی
مستې (ماسته)	masté	پیۍ
مسکا> موسکا		
مسکینه > نسکینه		
مسل (مسپېدل)	masə́l	مسکېدل، موسکېدل، موسکا کول
مشرتوب (مشرتیا ، مشري)	məšər-tób	مشرتابه (د مشرتابې)
مشلیکی	məš-lıkáy	کتابگوټی، جېبي کتاب
مښوکه	maxǔka	مشوکه ، مخوکه
ملاتړی	mlā-táṛay	ملاتړ کوونکی
ملاوستنی	mlā-wastə́nay	ملابند ، ملا پټۍ، کمربند ، ملاستو (کمربند لته یی)
ملل	m(a)ləl	ملولل، ملودل، لپړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)
مله غونډله	mlá-γwə́nḍla	ملتیایي جمله، فرعي جمله
ممیز (وڅکې)	mamíz	مویز، مییز ، ممیزي
منجره (مونگره، خوغاړه، غوړوکۍ)	manǰará	(ناغوړېدلې) غوټۍ، بنجره
منځ	manj	مینځ ، میانځ

منځاله، منځوله > ځاله		
منځپانګه	manj-pā́nga	محتوا ، درونمایه
منځپېرې ټاکنې (امرنې)	manj-pére ṭākə́ne	څېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن
منځپېښې غونډله	manj-péx̌e-γwəndla	معترضه غونډله (جمله)
منځتاړی	manj-tā́ṛay	منځوندی، میانوند ، انفېکس
منځټکی	manj-ṭə́kay	منځنی ټکی، مرکزي ټکی، مرکزي نقطه
منځدریځی (منځلاری)	manj-daríjay	نرم دریځی (میانه رو)
منځغری (دره ، ناو)	manj-γə́ray	نره (nára) ، سردره
منځغکي	manjγə́kı	مغزیات ، زنګي ، مندکې
منځګړی	manj-gə́ṛay	مینځګړی
منځمنګی	manj-mángay	د منځني عمر ښښتن، میانه سال
منځمنګي	manj-mangí	د عمر اوسط
منځمهالی (پېر، حکومت)	manj-mahā́lay	عبوري یا انتقالي (دوره، حکومت ...)
منځنی ختیځ	manjənáy-xatıj	منځنی ختیز، شرق وسطا ، خاور میانه
منځواله تودوخه	manj-wā́la-tawdóxa	مرکزي تودوخه، مرکز ګرمي

منځواټنی	manj-wāṭanáy	د منځني واټن (توغندی، وسله)، میان برد
منځونی	manj-wə́nay	د منځنۍ ونې والا، منځ قدی، میانه قد
منځوی (منځومی)	manjwáy	مینځوی، (- ورور)
منځه (گوته)	mánja	منځالې
منځې	manjə́y	منځی، مرکز
منځیز (منځوال)	manjíz	مرکزی
منداڼو (ونې)	məndāṇú	منداړو (چرخك دوغ زدن)
مندته	məndə́ta	زردالو، خوبانې
منښته	manə́x̌ta	تصویب؛ اعتراف
منگاښه (ښاخې)	mangā́x̌a	دری خلې
منگړیته (ټیپر)	mangṛíta	شلغم، گنگلو، ثکپاڼې
منندوی	manəndóy	ممنون،شاکر، مشکور
منی (مطیع)	manáy	منونکی، منونی
منی (منېل)	mə́nay	خزان
منه غونې	maṇa-γúne	مړه غونی، زار زنگې، کاکوړه، پرپاڼو
موټانه (دستگیر قلبه وغیره)	muṭā́na	موټیانه، موټی، موټې، نینوی
موخې	moxə́y	کیسې، چیستان، معما

مورچل (مورچه)	morčál	سنگر
مور روی	mor-rə́way	تیخور ، تیخوری
مور زېږ	mor-zéğ	میریزی، مورنی ورور، اخيافي ورور
مورينگه (مورنيوه)	morínga	مورينه
موږ	muğ	موږه، مونږه، مونږه، مونگ، مونگه
موږك	muğák	مږك ، منگك
موږك جړ	muğak-jáṛ	مږك زهر ، سم الفار
موسکا	moská̄	مسکا
مهالنی (مهالیز)	mahālanáy	وختیز، زماني،موقت، موقوته ،موقتي، موسمي
مهالنۍ	mahālanə́y	هغه خپرونه چې پر يوه ټاكلي مهالپېر خپرېږي (جريده، مجله...)
مهینه	mahıná	میینه (کبنت)
میاشت	myāšt	میاست ، میاشته
میاشتنی	myāštənáy	میاشتینی ، میاشتیز
میاشتنۍ	myāštənáy	میاشتینۍ، میاشتیزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohə́na	شمېرپوهنه (رياضي،

		حساب)
میرخی (میرخن، دښن، دښمن)	mırcáy	مرخی، میرخمن، دښنه
میرمچۍ	mır-məčə́y	د شاتو د مچیو ملکه
مینه	mayə́na	عاشقه ، معشوقه، دلبر
مینه وال (لېوال)	mına-wā́l	مینوال ، علاقمند
میوه یي (خولخوندي)	mewayí	د مېوی اړوند ، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṛā́na	مړانه، مردي، ځوانمردي، شهامت
مېړنی	meṛanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṛóx̌a	مړوښه
مېږتون (ښرغلی)	meğatún	د مېږیو ځاله، د مېگیو جاله، مېږی
مېږی (مېږي)	meğáy	مېږی ، مېږتون (مېږتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	میشت ،ساکن، مقیم
مېشتوړ	mešt-wáṛ	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jā́y	مېشتی، د استوگنې ځای، د سکونت ځای ؛ مقر
مېشتیا (سکونت، اسکان)	meštyā	میشتیا ، مېشتوب،

		مېشتېدنه، مېشتن
مېشتېدل (- ول)	meštedə́l	اوسېدل، استوګنېدل، ځای پرځای کېدل، سکونت اختیارول
مېلمځی	melma-jáy	کوشنی مېلمستون، حجره، اوجره، بېټک
مینځل (ولل)	mınjə́l	وینځل ، يينځل
مینځه	mínja	وینځه، يينځه، مینځړکه (کنیزک)
مېندل > موندل ، موومل		
مینده > یېنده (څاروی)		
مینېدل	mayənedə́l	مین کېدل ، عاشق کېدل

ن – n (نې ، نون)

د پښتو ابېڅې شپږويشتم توری چې زياتره يې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وينګ پر (م) اوړي، تر (ګ) له مخه بيا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په ترلې څپه کې ورپسې (د) غورځي ، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو ـ فونيميکي ارزښت ولري،لکه په (درونـد ، درمند ...) کې ، په چمند ، ارماند کې يې زياتون بيايوه سرچپه پېښه ده. همداسې يې له «ل» سره بدلون، لکه : لمونځ ، لمسی، لمر، غليم ، غلمينه... پر (ڼ) يې د اوښتن بېلګې هم شته (زيار: غږپوهنه).

کره	غږيزليك	ناکره
ناباندی	nā-bā́nday	مخالف، ناموافق
نابندي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باوری (ناويسا)	nā-bāwáray	بې باوره، بې اعتماده، بې اعتباره، ناموثق
نابېرى	nā-babáray	يو ناڅاپي، تصادفي، اتفاقي
نابېري	nā-babarí	يو ناڅاپيوالى ، تصادف
ناپامی	nā-pā́may	بې پامه، بې توجه، بې احتياطه، سرسري، سطحي
ناپامي	nā-pāmí	بې پامي ، بې احتياطي
ناپوهنيز	nā-pohəníz	ناعلمي، غيرعلمى
نا پاسلی	nā-pā́slay	نا شکره ، نا سپاسه
نا پاېند (ناپايښته)	nā-pā́yənd	نا پاتند ، بې دوامه، ناپايدار
نا پړ (ناګرم)	nā-pə́ṛ	نا ملامته
نا پل	nā-pə́l	ناپلی، ناروا ، نامشروع، حرام، غيرمجاز
نا پنځيز	nā-pənjíz	ناطبيعي ، غيرطبيعي
نا پوځي	nā-pawzí	غيرپوځي، غيرنظامي،

		ملکي
نا پېژندوی (- ه)	nā-pežandóy	ناپېژندلی ، ناشنا
نا پېيلی	nā-peyə́lay	ناتړلی، بې پلوه، غيروابسته
ناجوت (ناڅرګند)	nā-ǰawát	نامعلوم، مبهم، مجهول؛ نامثبت، منفی
ناچاپ	nā-čā́p	ناچاپ شوی ، غيرمطبوع
ناچار	nā-čā́r	ناڅار، مجبور، ناګزير
ناچاري	nā-čārí	ناڅاري، مجبوري، مجبوريت
ناځوان (نامړه)	nā-jwā́n	ناځوانمرده، نامرده
ناځواني	nā-jwāní	ناځوانمردي، نه مېړانه
ناخوال	nā-xwā́l	پرېشان، زړه خوړينی
ناخوښی	nā-xwáx̌ay	ناراضی
ناخوښي	nā-xwax̌í	نه رضايت، عدم رضايت
ناخوندي	nā-xwandí	نامحفوظ، نامصوون، غيرمصوون
ناخوندیينه	nā-xwandıyə́na	نامصوونيت، غيرمصوون
نا درملی	nā-darmálay	بې درمله، بې علاجه، نه رغېدونکی، صعب العلاج
نادوده (ناخواله ...)	nā-dóda	بې دوده، بېقاعده؛ بې رواجه، غيرعادي (نادودې)
نارسی	nā-rasáy	نه رسېدنه، نه دسترس،

		عدم دسترسي
نارسی	nā-rásay	نارسېدلی، نه رسېدونکی، نارس، نارسا، خام
نا روزلی	Nārozə́lay	نالوستی، بې تربیه
ناروږد (- ی)	nārúğd	نامعتاد، ناموخته، غیرعادي، غیرمعتاد
ناروغتیايي	nā-roγtyāyí	ناصحي، غیرصحي
ناړوند	nāṛwánd	نامربوط، بې ارتباط، بې اړیکي
ناړه > لاړه		
ناړی (وادي، بدرفت)	nāṛə́y	نره، ایراو، زاو
ناړیك (ناگویه)	nāṛík	ناقلبه یي (غویي)
ناړین	nāṛín	نااړین، بې اړتیا، ناضروري، غیرضروري
نازغموړ (نازغمی)	nā-zγam-wáṛ	د نه زغم وړ، زغم نه منونکی
نازمین (نازولی)	nāz-mín	نازبین، نیازبین، نازدانه
نازوکړی	nāzókṛay	نازېږېدلی
ناس (نسوار)	nās	نصوار
ناستخونه	nāst-xúna	د ناستې کوټه، د مېلمنو خونه، سالون
ناستوگن (نامېشت)	nāstogán	نااستوگن، کډوال، غیرمقیم

ناسته پاسته (ناسته ولاړه)	nā́sta-pā́sta	ناستوگنه، ناستی کېناستی
ناسوب	nā-swáb	غیرحاضر، غایب، پشي شا
ناسوبتیا	nā-swab-tyā́	غیرحاضري ، غیابت
ناسولیز	nā-solíz	نامعقول ، غیرمنطقي
ناسهند (ناسهی)	nā-sáhənd	نه هضمېدونکی، غیرقابل هضم
ناسیده	nā-sıdá	نا مستقیم، غیرمستقیم
ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، ناتجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	ناکېدونی ، ناممکن
نابښ (نابښونه)	nāx̌	مخامخ غابښ ، انیاب
ناغ (لويي)	nāγ	دماغ ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند ، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéṛay	اسانخوښی ، سهل انگار
ناغېړي	nā-γeṛí	اهمال ، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهري
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نا لاسوهلی)	nā-lā́say	نا لاسکړی ، نادستخورده
نالوستوړ	nā-lwast-wáṛ	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیك لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیك

		لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیك لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي ، بېسوادي
نالېږند	nā-léğənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمی (فعل)
نامېرلی	nā-merə́lay	ناټاکلی ، نامنتخب
نانځکه (ناوکۍ)	nānjə́ka	نینځکه ، ګوډۍ
ناندرې (ناندرۍ)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nānḍwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانغتان (نانغوږی)	nānγətā́n	نانغوږونکی، تورغوږی، ناشنو ، بازیګوش
ناوډلی (نااوډی)	nāwoḍə́lay	نااودلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	نا ملي ، غیرملي
ناوېشوړ	nā-weš-wáṛ	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)
ناوې - ودګری (ناوې - ناوك)	nā́we-wadgə́ray	ناوې او زوم
نجل	nǰəl	جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده
نجلتوب	njəl-tób	د نامزدۍ دوره؛ بکره

		والی، بکارت
نجلۍ (نجونې)	nǰələ́y	انجلۍ، جلۍ، جنۍ، جینۍ، (انجونې، جونه، جینکیانې)
نڅاگر	nacā-gár	نڅی، نڅېدونکی، گډېدونکی
نڅاگري	nacā-garí	بازیگري، بازینگري، رقاصي
نڅل (نڅېدل)	nacə́l	ناڅل، ناخ کول، گډا کول، نڅا کول
نڅوړ (- ل ، - ېدل)	nacór	نچوړ ، فشرده
نرسوی > نمرسوی، لمر سوی		
نرښځی	nar-x̌əjáy	نرښځک، نرښځوکی، نرگت، نرگتی، هجړا
نرغون > لرغون	larγún	
نرمچ	nar-mə́č	خرمچ ، خرمگس
نرواکي (پلرواکي)	nar-wākí	نارینه واکي، مردسالاري
نری باران > پسته وور		
نرینه (مذکر)	narıná	نارینه ، مذکر
نرینه نوږی	narıná-nóğay	نارینه جنس ، مذکر جنس
نړۍ پنځی	naṛəy-pə́njay	تړۍ پنځوونکی یا پیداکوونکی، د دنیا خالق

نړیخور	naṛəy-xór	نړۍ خور، نړۍ خوړونکی، جهانخوار
نړۍ سراسر	naṛəy-sarāsár	ټول نړۍ ییز ، جهانشمول
نړیواك	naṛəy-wā́k	د نړۍ واکمن، جهانبان
نړیواکي	naṛəy-wākí	د نړۍ واکمنی ، جهانباني
نړیواله	naṛəy-wā́la	نړیولي، انټرنېشنلېزم، بین المللیت
نړیواله بښنه (د نړیوالې بښنې سازمان)	naṛəywā́la-baxə́na	نړیواله بخښنه (د نړیوالې بښنې ټولنه)
نژادپال (توکمپال)	nežād-pā́l	نژاد پالونکی ، نژاد پرست
نژادپالنه (توکمپالنه)	nežād-pālə́na	نژاد پرستي
نژادپوهنه > توکمپوهنه		
نژادي > توکمیز		
نژدې	nəždé	نېږدې، نږدې، نیژدې، نیږدې
نژدې پر نژدې	nəždé-pər-neždé	نژدې په نژدې
نژدې ختیځ	neždé-xatıj	نژدې ختیز
نږل > نوږل		
نږی > نوږی		
نس بهی (نس ناسته)	nas-baháy	نس بهېدنه ، اسهال
نستونی > لستونی	lastóṇay	

نسواند	nas-wānd	نسو، نسور، ګېډو، ګېډور، خېټو، خېټور...
نشتمن (نېستمن)	nəšt-mán	بې شتو ، خوار ، غريب
نښه	náx̌a	نخښه
نغوته	nγóta	نغوتنه ، نغوڅه ، اشاره
نکريزې	nakríze	نوکرځي ، نکرځې
نګښی	ngax̌áy	نوښخ ، چنګك (ماهي ...)
نمړۍ (لقمه ، طعام)	nmaṛə́y	لمړۍ، نوړۍ، ګوله، کپ
نمنځ (عبادت ، احترام)	nmanj	پرستش ، نيايش
نمنځچار (عابد ، زاهد)	nmānj-čā́r	نمنځونی، نمانځونی، پرهېزګار
ننداړمه (ډرامه)	nəndārmá	ننداړليك ، نمايشنامه
ننداريځ (لوبيځ)	nəndāríj	ستېج ، د ننداري صحنه
نندارېز	nəndāríz	د ننداري اړوند، د ننداري وړ، ننداره يي، تماشايي، نمايشي
نندارېيل	nəndāreyə́l	تمثيلول
ننکۍ	nənakə́y	نونکۍ، بخار ډوله وړې داني
ننګېرل (نګېرل)	nangérəl	احساسول ، محسوسول
ننوتوځ	nənawatúj	ننوتوځی ، مدخل ، دخول
نواندی	naw-ánday	د نوي اند خاوند، نو انديش
نواندي	naw-andí	نوی تفکر، نو انديشي

نو بنستې	naw-bənsə́ṭay	نوی بنسټ ایښوول شوی، نو بنیان، جدید التاسیس
نو پال	naw-pā́l	نوی خوښوونکی ، نوگرا
نوخول	nuxawə́l	پر اشتها راوستل
نوري ، نورکي > نمري		
نوړ (د جوړ ضد)	noṛ	نړېدلی، ړنگ، وران، ناجوړ
نوږ (نږه)	noğ	ناږه ، نگه
نوږل (پرنجېدل)	nuğə́l	نږل ، نوزل ، ترچل
نوږول (- یدل)	noğawə́l	نږه کول، سوچه کول، خالصول
نوږ و نږه (ډېر سوچه)	nóğ-o-nağá	ناب وخالص
نوږی	nuğáy	نږی، پرنجی، عطسه، ترچ، ترچه، ترچی، پرنجی، پرنجېدا ...
نوږی	núğay	نوږی (nóğay) ، جنس
نوږیز	nuğíz	جنسي ، سېکسوال
نوښت (نوچار)	nawə́ẍt	نویوالی، ابتکار، جدت (پېښور) ، نوگرایی
نوښتگر (نوچاری)	nawəẍt-gár	مبتکر ، نوگرا
نوښتگرانه	nawəẍt-garāná	نوگرایانه ، مبتکرانه
نول	nol	لیاره، طریقه، روش، روال
نول	nul	غم، ویر، اندوه

نولس	nú-las	نونس
نولسم	nulasə́m	نونسم
نومځری	num-jə́ray	ضمیر (گرامر)
نومړی (نامزد ، نامبرده)	numə́ṛay	نوموړی
نومونپوهنه	numawən-pohə́na	نومونپوهه، د اصطلاحاتو علم، ترمینالوجي
نوموركی (وركنومی)	num-wrə́kay	بېنوم ، گمنام
نوموړی (نوماند ، نوموړ)	numawə́ṛay	نومړی، نوموړی (num-wəray)
نوم ونومولی	núm-o-numawə́lay	اسم ومسما
نومونه (نومونې)	numawə́na	اصطلاح (علمي)، ټرم (ټرمونه)
نومهالی	num-mahā́lay	وسمهالی ، معاصر
نومېرل	numerə́l	تشخیصول، جوتول
نومیرنه	numerə́na	تشخیص، جوتتیا
نومیز (نوموال)	numíz	نوم اړوند ، اسمي
نوېز	nawéz	نوی رغېدلی ویی، نوی رغولی لغت، نیولوجېزم
نوی نړۍ اوډ	nə́way-naṛə́y-ód	نوی نړیوال نظم، نوی جهانی نظم
نوېواله (نوپالنه)	nəwɪ-wā́la	نوواله، عصریت،

		مودرنېزم
نوي يم	nawı-yә́m	نویم
نه	nәh	نهه
نه	na	یه ، نه (nә)
نهم	nәhә́m	نم
نه نوي	nә́h-nawı	ننوي
نه ولاړ	nә́-wlāṛ	ونه ولاړ، نه ولاړی، لانړو، لاړ نه شو
نهيل (ناامید)	nahíl	نهیلی، ناهیلی، ناهیل
نهيلي	nahılí	ناهیلي، نامېندي
نياوتون (نیاووالي)	nyāw-tún	عدالت، محکمه، دادگاه
نياومن (عادل، منصف)	nyāw-mán	نیاوي
نېټه ليك (کرونولوجي)	neṭa-lík	پېښليك (تاریخ)
نیمځوړند (نیمرپاند)	nım-jwáṛәnd	نیم ځړېدلی (بیرق نیم آفراشته)
نیمڅی (کراسته)	nımcáy	لیمڅی ، لیمسی
نیمڅیگر (کراستگر)	nım-cıgár	نیمڅی جوړوونکی، لیمڅي والا
نیمڅین	nımcín	د نیمڅي اړوند
نیمڅینه	nımcína	وړینه خولۍ ، پشمینه
نیمرېیه (ځوانیمرگ)	nım-mreá	تاندلباند ، نیمه خوا

نیمسدی	nım-sə́day	نیم ویښیار ، نیم هوښه
نیمسوی	nım-sə́way	نیم سوځېدلی، نیمسوخته (سگرت)
نیملاری	nım-lā́ray	د نیمې لارې (مل)
نیمواك (غرب)	nım-wā́k	نیم واوېل ، سیمي واوېل
نیموچ	nım-mə́č	نیم تر ، نیمتر
نیموچه	nım-wə́ča	نیمه وچه، برصغیر، نیمه قاره (هند)
نینگل	nıngə́l	تمه (طمع) کول
نینگلی	nıngə́lay	په تمه کېږ شوی ، تطمیع شوی
نینگنه	nıngə́na	تطمیع ، تمه داري
نیواکگر	nıwāk-gár	اشغالگر
نیوز (نېز)	nyoz	سېل، سېلاو ، سېلاب
نیونك > نوسی (موچینك)		
نیېل (مرطوبه هوا یا باد)	nayél	ینېل ، نهېل

ڼ – ṇ (ڼې)

د پښتو ابېځې اوويشتم توری چې د ويي په سر کې نه راځي ، خو په منځ او پای کې يې ښېلګې ډېرې دي . همدارنګه يې د ويي دننه د څپې په سر کې دراخله . "ڼيکی" ښايې يوازېنی ويي ښېلګه وي چې د کلات کاکړ يې تر لس کلنی کوشني "ژړکی" په مانا کاروي . دا چې /ڼ/ د درو نورو غبرګژبيزو اوازونو (فونيمونو) په څېر له آره هندي پورغږ زباد شوی ، نو په ځېنو ګړدودو کې يې د ډېري (اکثريتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په ورونه ، غين يا غڼ ، دوانه او داسې نورو وييونو کې. ڼ او ړ د تاريخي بلغږو په توګه سره يو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په منداړو/منداڼو ، ښېګړه/ښېګڼه، پوړی/پوڼی ... کې .

په "تنهۍ" کې بيا هم د "ړ" يو پخوانی بلګړ (الوفون) برېښي (زيار پښتو غړپوهنه). "نړ" بيا د "ڼ" ناکره ليکدود دی چې په پاکستاني پښتو ليکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا يې د "ڼ" سپارښتنه کېږي.

و – o, u, w (وې ، واو)

د پښتو ابېڅې اتـه ویـشتم تـوری چې د نیمـواك ، بېـواك یـا كنـسوننټي (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو واړو ښكارندويي كـوي، او لكه څنگه چې د الف (a, ā) په برخه كې ورتـه نغوتـه وشـوه ، د وروسـتيو دوو خپلواكو (واوونـو) پـه توگـه پـه پـښتو ليكـدود كـې لـه ځـان سره "ا" هـم مختاړی كوي ، لكه په اور (or) او اوم (um) كې. د نيم بېواك يا معدولـه و (w) په توگه په يو لړ وييو كې نيم نيمگوری وينـگ لـري، خـو د يـوې - كـره لـيكلارې پـر بنـسټ يـې ليكـل اړيـن دي، لكـه پـه خولـه xwlə او خـوړين xwrin كې. په ښكلې يا ښكلا غوندې وييونو كې يې نـه كـښل د كنـدهاري گړدود تر اغېز لاندې همدا سې يـو دود پـاتې شـوی دی، كـټ مـټ، لكـه پـه گـل gwəl او داسې نورو خپلـو پـردو وييـو كـې. لـه تـاريخي – جغرافيـايي

پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونيميکي او له دې سره معياري ارزښت نه لري ، لکه په ببره ، بيده ، بزه ... کې . (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توگه د لړه کي دريځ له کبله له يوې - کره ليکلارې سره سمون نه لري او غبرگبل ورسره نه رغوي، لکه: (وکور ته ځم) چې کره يې (کور ته ځم) راځي.

کره	غږيزليك	ناکره
وا (و ، يه ، آ)	wā	اې،اى، يا (ندائيه، لکه وا هلکه!)
وات (ويار)	wāt	زيار ، عيب
واټن مېچ	wāṭan-méč	واټ مېچ ، واټ مېچى
واده تړ	wādə-táṛ	د واده بندوبست، د واده اړه تړه
واده څله	wādə́-cəla	د واده څله يا چله او يا گوته
وارگرى	wār-gə́ray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-mə́xa	وار د واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wā́r-lə-wā́ra	وار د واره ، سمدستي
واره من (واره يي)	wāra-mán	واره دار، (يو څه) غوره، ښه ترا
واري (ځار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا

واریز	wāríz	په وار، نوبتي، متناوب (واریزه تبه)
واړه	wā́ṛa	وانه ، واړه (wāṛə)
واړې ښځې	wā́ṛe-x̌ə́je	واړه ښځې، واړي ښځې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə́	وزر (wazə́r)، وزرې
وازګه (وازده)	wā́zga	وازګه (wāzgə)
وارمه > وږمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسی)	wāx̌	وانبی ، بیا سته
واښ اوبی	wāx̌-óbay	واښ (رسی) اوبدونکی
واښلوبه	wāx̌-lóba	رسی لوبه ، پړي لوبه
واښه خور (ګیاخور)	wāx̌ə-xór	علف خور، ګیا خوړونکی
واك	wāk	وك
واکمن (واکوال، واکیالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واګه (واګې)	wā́ga	واګه () ، (واګي)
والګی (رمی، دومی، سرحد)	wālgáy	یخوهنه ، ریزش ، زکام
واله، وله > ویاله		
واند	wānd	خیال ، پندار
واندیز	wāndíz	خیالي ، تخیلی
واورپاك (واور سپیڅ)	wāwra-pā́k	د واورې پاکوونکی، برف پاك

واور پلوری	wāwra-plóray	واوره پلورونکی، برف فروش
واوروب	wāwrób	د واورې اوبه ، واوروبی
واوره غری	wāwra-γə́ray	میده واوره ، برنجك برف
واوره مېچ	wāwra-méč	د واورې د مېچولو آله
واورین	wāwrín	واوریز، له واورو ډك (پُر برف)
واورېژ (راشی)	wāw-réğ	د واورې رېز یا رېژ، برف کوچ
وایي (لوایي)	wāyí	رونې، گهیځ، د سهار رڼایي، سپېده داغ، سپېدې؛ گرو، گاڼه
وبښه ! (وبښئ !)	wə́baxa	وبخښه ! (وبخښئ !)
وتري (اثاثیه)	watə́rı	توري، کالي کودي، لوښي لرگي، ډانگ ډبلۍ، کور سامان
وتلار (وتوځ)	wāt-lā́r	وتوځی ، وتونځی
وتون	watún	وتنگ، وتنه، واته، خروج
وټ کټ > سکینده (جبران)		
وټپوهنه	waṭ-pohə́na	اقتصاد پوهنه، اقتصادیات
وټگی	wəṭgáy	بمبوټۍ وزمه دودکش، چېمني
وټندوی	waṭəndóy	سپماگر، پاسره گر، مقتصد
وټه	waṭá	د ارزو (اسعارو) نرخ
وټه	wáṭa	اقتصاد ، سپما

وټېز	waṭíz	وټه ییز ،اقتصادي سپمایي
وچړ (ولاړ)	wačáṛ	ولد ، بلد ، اشنا
وچغاړی (وچ کڅی)	wəč-γā́ṛay	وچ چاپېر، په وچه کې ښکېل (هېواد)
وچکښی	wəč-kəx̌ay	پنسل ، پېنسل ، مداد
وچموری	wəč-móray	د تې وچې مور بچی، شیرسوخته
وچوړکی (نروچکی)	wəčóṛkay	له ولږې یا ناروغۍ خوارو ډنګر، خوارځواکی
وچولن	wəč-wlán	وچ مینځل، خشکه شویي
وچولنځ	wəč-wlánj	د وچولن ځای یا دوکان
وچولی (تندی)	wə́č-wəlay	وچوېلی، وچلی، وچولی (wə́č-ulay, wə́čwələy)
وچونی (سپونی)	wəčúnay	خشکي
وچه مری، وچه غاړه > کرنکه		
وچه وچوبه	wə́ča-wəčóba	وچه وچوبي
وچه ولخه (بتېي بیابان، ببدي بیدیا)، سوراړ	wə́ča-wə́lxa	سور وچ ډاګ، وچ سپیره ډاګ، وچه یا سره میره
وځی	wə́ji	وزی ، ووځی

وڅکې (ممیز)	wə́cke	مویز، ممیز، کشمش
وختتېری	waxt-teráy	ساعتېري، وخت گوډی، وخت گوډنه (ابن الوقتی، خوشگذراني)
وختتېری	waxt-téray	ساعتتېرې، ساعتېرئ، وخت گوډی؛ ورځچاری (ابن الوقت، خوشگذران)
وختیز > مهالیز، مهالنی		
ودانگر	wadāngár	ودانچار(- ی) ، معمار
وداني (تعمیر، عمارت)	wadāní	ودانۍ (جمع)
ودانیز	wadāníz	تعمیري ، تعمیراتي
ودرول > درول		
ودگری او ناوی > ناوې- ودگری		
ودول (مطلق)	wadawə́l	واده کول (غیرمطلق)
وده-وش	wáda-wáš	وده او وش ، نشونما
وراغ (کارغه)	wrāγ	وروغ ، ورېغ ، کارگه
وربانی	war-bā̃ṇay	ورساتی، دروازه وان، دربان
وربوی	warbóy	د کور مخه، حریم، حیطه، حیاط، شېرازۍ
ورتني	wartaní	همرنگی، تشبیهی، مشابه، همسانی

ورټك	war-ṭák	ورټکونه ، دق الباب
ورځ	wraj	روځ
ورځپاڼه	wraj-pā́ṇa	روځپاڼه
ورځچاری	wraj-čā́ray	روځچاري (rwaj-čārəy)، ورځچلندی، ابن الوقت، فرصت طلب، فرصت جو
ورځ (دې) ښه! (ورځ دې نېکمرغه)	wraj-de-x̌á	ورځ (دې) په خير! روځ (دې) په خير!
ورځلوی > لو ورځ (قيامت)	lo wraj	
ورځنی	wrajanáy	ورځني، روځنی، روځينی، روزمره
ورڅک	wərcə́k	ورسك ، د غره پوزه
ورخړ (ګڼه، ګڼه ګوڼه)	wərxáṛ	بيروبار ، ازدحام
ورخيمځه (بريځر)	warxímja	غرمکۍ، تنکۍ غرمه، نيم چاشت
ورږه (ږغانځه)	wrə́ğa	کيکه
ورستول (- بدل)	wrastwə́l	وروستول ، گنده کول
ورشو	wəršó	اورشو
ورېښ (وو - wo)	wrax̌	شمال ، باد
ورښتی	wrəx̌táy	ورلښتی، غروشتی، ورغښتی، بادام (وڅکې ورښتې : کشمش وبادام)

ورښکی، ورېښکی > ریښکی، تړانګه	rex̌tə́y	
ورغ (مېړانه)	wrəγ	همت، مناعت، ایمانداري؛ په "ورغ الوتل" ګڼه کې هرګوره "حواس" مانا راخپلوي
ورغان > غوز ، غوزان	γawz	
ورغوی	wəγə́way	رغوی، اېرغوی، اورغوی
ورکړه راکړه > راکړه ورکړه	rā́kṛa warkṛá	
ورګه > ورږه	warğá	
ورلول (بلاربول) > ؟	wərlawəl	
ورله > ورته	wartə́	
ورم	wram	ورم (warm)
ورمګر (ورماند)	wramgár	ورمګر (warmgar) ، ناصح، داور، قاضي
ورملیک	wram-lík	پندنامه ، نصیحت نامه، نصیحت پاڼه
ورمند	wramánd	امر ، حکم ، قضاوت
ورمندون	wramandún	قضاوت
ورمندیز	wramandíz	قضایي ، عدالتي
ورم و وراشه	wrám-o-wrāša	پندونصیحت ، وعظ

		ونصیحت
ورن	wran	جنازه ، تابوت
ورنګی، ورینګی > پسته وور	pasta wór	
ورنډه (برید ، یرغل)	wrənḍá	حمله ، تعرض
ورور، وروور > ولور	wlor	
ورورانه	wrorāná	ورورګلویز ، برادرانه
وروستاړی > روستاړی	rostā́ṛay	
وروستول > ورستول	wrostól	
وروستی	wrustáy	اوستری
ورونی > رونګی	rongáy	
ورهاند	wərhā́nd	خلاصوونکی، خلاص ګر
وره پر وره	wrə-pər-wrə	وره په وره ، ور په ور
ورهڼګر	wərhəṇgár	ورهڼه ګر ، کسبګر
ورهڼه (دنده)	wərhə́ṇa	کسب، پیشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهڼیز	wərhəṇíz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawə́l	خلاصول
وریتګر	wrıtgár	وریته ګر، کبابي، وریتی
وریته (سوله ، لکړه)	wrıtá	کباب، تیکه
وریښم چینجی	wrexəm-čınjay	د وریښمو چنجی

ورېښه > روښه (حلوا)	róx̌a	
ورېندار	wrendā́r	ورندار ، ورنداره
وړاندويېنه	wṛānd-wayә́na	وړاندېينه، اټکل، پېشگويي، پېشنگويي
وړانديز	wṛāndíz	مځبښود ، پېشنهاد
وړانديزي	wṛāndızí	پېشنهادي
وړاندېينه	wṛāndeyә́na	وړاندې کونه، پېشکش، عرضه
وړانگه	wṛā́nga	وړنگه ، وړانگه(wrāngә́)
وړانگڼ (وړنگڼ، وړانگين)	wṛāngáṇ	وړانگيز، شوغله ييز، شعاع لرونکی
وړانه پړانه (وړه پړه)	wṛā́na-pṛā́na	وړنه – بايلنه، بردوباخت؛ ملامتي او نا ملامتي
وړتيا واکي	waṛtyā-wākí	ښايسته سالاري، شايسته سالاري
وړجن (وړن)	waṛ-ján	مېکروبی، مېکروب نيولی، (ميکروب لرونکی ځيز)
وړغندی > غړوندی	γaṛwandóy	
وړکتون (ووړتون)	warәktún	کودکستان
وړکينه (کوشينه)	wṛakına	وړکتوب، وړوکوالی، کمکينه (کوشينه)

ورړند (ور)	wáṛənd	ورتیا ور، لایق، مناسب
وړنگه (کك)	wṛənga	ذره ، اتوم ، اټم
وړنگی (ککوین)	wṛəngáy	ذره بین ، مېکروسکوپ
وړنگیز (ککیز)	wṛangíz	ذره يي، ذروي، اتومي، اټمي
وړو پړ	wəṛ-o-pəṛ	غالب ومغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت
وړومبی > ړومبی	ṛombaly	
وړوند > ړوند	ṛund	
وړیان	waṛyā́n	ونیا ، ونیان
وړۍ اوبدانه	waṛəy-obdā́na	د وړیو اوبدنه، د وړیو نساجي
وزروال > څانگور	cāngwár	
وزگار	wəzgā́r	بېکار ، بې روزگار (- ه)
وزلوبه	wəz-lóba	د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي
وژ پوهاند (وژپوه)	wəğ-pohā́nd	د اعصابو متخصص
وژپوهنه	wəž-pohə́na	د اعصابو علم
وژخوږ	wəž-xwəğ	د وژیو (اعصابو) درد
وژخوږی	wəž-xwə́ğay	د اعصابو په درد اخته
وژله (وژنه ، وژلون)	wážla	مرگ ، قتل

وژن	wəžán	عصبي ، عصباني
وژنتیا	wəžantyā́	عصبانیت
وژنشمېره	wažən-šméra	د وژنو (قتلونو) احصائیه
وژه (وژی)	wəžá	عصب
وژیز	wəžíz	د وژو اړوند ، عصبی
وژیز - اروایيز	wažız-arwāyíz	عصبي او رواني
وژیز - سولیز > سولیز - وژیز (عقلي او عصبي)	solíz	
وږبۍ (کاغه، پېنگووین)	wəğbə́y	اوږبۍ ، اږبۍ
وږد ، ووږد > اوږد	uğd	
وږمکۍ (سپوږمکۍ)	spoğməkə́y	وږمۍ، مصنوعي سپوږمۍ، ساتلایت
وږم وتوږم	wáğm-o-twáğəm	ښه بوی او بد بوی
وږمه	wağmá	واږمه
وږیخاند (خوشه چین)	wağı-cā́nd	وږیخاندی، وږیخانی، وږیخاڼ، وږیخانۍ، وږیچن، وږیچی
وسپنباب	wəspən-bā́b	وسپنیز سامان ، هارډوېر
وسپنپلور	wəspən-plór	د وسپنبابو خرڅلاو (دوکان)
وسپنپېر	wəspən-pér	د وسپنې دوره یا عصر

وسپنتوړ	wəspən-tóğ	د وسپني سوان
وسپنڅادر (ترمه)	wəspən-cādár	د وسپني څادر، آهن چادر
وسپنکښ	wəspən-káx̌	آهن ربا
وسپنويلوب	wəspən-wılób	د وسپني ويلونه، ذوب آهن، پولاد سازي
وسپنه	wəspəná	اوسپنه
وسته	wastá	تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداگري متاع)
وسله (درسته)	waslá	سلاح ، اسلحه
وسله توکي (پوځي توکي)	waslá-tókı	مهمات ، ایمونیشن
وش و وده - وده - وش		
وښکالی (ژنگوری، ډنډوری)	wəx̌kā́lay	د انگورو وږی، غوشمکه، ډنگوری
وښکه > اوښکه	úx̌ka	
وښن (زهرجن ، زهرژلی)	wəx̌án	زهجن ، زهری ، سمي
وښور	wəx̌ór	وښوری، واخېر، اخور
وغه	wáγa	اوږد (اسکریز) چینجی
وکر	wákər	ونگه، هویت، تشخص، پېژندنه
وکرواکر > اکرو وکر	ákar wákar	

وکړ (کرد)	wəkəṛ	وکئ، وکړئ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)
وګړپال	wagəṛ-pā́l	وګړمین، مردم دوست، مردمدار
وګړنی	wagəṛanáy	وګړنیز، مردمي، انساني
وګړه	wágṛa	وګړواله ، شخصیت
وګړیز (شخصي)	wagəṛíz	وګړنی، ځانتنی، ځانګړی
ولاړ (رفت)	wlāṛ	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړئ، ولاړلئ
ولاړې اوبه، ډنډ> سیندګی	sındgáy	
ولاندو ولانګه	wlānd-o-wlā́nga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wə́ləs	اولس ، ملت
ولسپال	wələs-pā́l	ولس دوست ، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəx̌mán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəx̌mánı	د ولس یا ملت دښمني ، ملی ضدیت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر > هېوادمشر	hewād mə́šar	
ولسواله	wələs-wā́la	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نېشنلېزم

ولشل > لوشل	lwašə́l	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړۍ، حلقه، دايره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال يا ګانګې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب ، غسلخانه
ولوليز	walwalíz	له ولولې ډك، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله > وياله	wyā́la	
ولۍ (رېبنه)	wələ́y	ولې ، وليې ، رېبنه
ولېدل > لوېدل	lwédəl	
ولېشت	wlešt	لوېشت ، لوېست
ولېشه (بش)	wléša	تمبه ، چارتراش
ومه > اومان (هوما)	omā́n	
ونج	wanj	مخدره، مېز (ونجړی : مېزګوتی)
ونج (ونجون)	wanj	عوض ، بدل ، تغيير
ونجدوی	wanj-dóy	دونج (تغيير) قانون
ونجول (- بدل)	wanjáwəl	بدلول ، عوضول
ونه بوت	wə-nə-bot	بونت، بونه تو ، بونه تلو ، ونه بوتئ، ونه بوتلئ

ونه ولاړ > نه ولاړ	nə wlāṛ	
وو (بود)	wo	و ، ؤ ، وه
ووره (نرۍ وريځ)	wawrə	اوره ، ووره (wowrə)
ووريا (وورښت)	wor-yā	اوريا ، اورښت ، ورښت
وورېدل (- ول)	woredəl	ورېدل ، اورېدل (- ول)
ووړتون (وړکتون)	woṛ-tún	وړوکتون ، کودکستان
ووړشمېر	woṛ-šmer	کسري شمېر، کسري عدد
ووی (ژمنه)	wowáy	اوی ، قول ، وعده
وويه > هويه ، هګۍ	hóya	
وه ، ول (بودند)	wə (-l)	وو ، ؤ
ويارن (ويارجن)	wyārán	عيبجن ، معيوب
وياړل	wyā̃ṛəl	وياړکول، افتخار کول
وياړلی (وياړن)	wyāṛə́lay	له وياړه ډك، افتخاري، مفتخر
وياله (جوی)	wyālə́	بياله ، واله ، وله
وياند	wayā̃nd	خبرلوځ، ويندوی، نطاق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)
ويجاړ	wɪjā̃ṛ	وجاړ ، اوجاړ
وېخ > ببېخ	bex	
ويده	wídə	وېده، اوده، ببېده

ویدېدل (- ول)	wıdédəl	اودېدل (- ول)، بېدېدل (- ول)
ویر (ماتم)	wır	وهیر، ایر
ویرغاړی (ویرن، ویرمن، ویرژلی، ویرګډی)	wır-γā́ṛay	وهیرغاړیٔ ماتم کوونکی، ویر کوونکی
وېره وړی (بوږنوړی)	wera-wə́ṛay	ډاروونکی ، خوفناك
وېره	wéra	یره ، بېره
وېره اچونه > ترهګري	trahgarí	
وېرېدل (- ول)	weredəl	
وېشاك (بېلتونپالنه)	wešā́k	بېلتون خوښونه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه
وېشاکګر (بېلتونپال)	wešāk-gár	پېلتون خوښوونکی، تجزیه غوښوونکی
وېشګر	weš-gár	واشګر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کوونکی
وېشوړ (وېشل کېدونکی)	weš-wár	د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع
وېښته	weẋtə́	ورېښته ، یېښته
وېښته رګ	weẋtə-rág	نری رګ ، شریان ، مورګ
ویښیار	wıẋyā́r	اوښیار ، هوښیار

ويښيارتيا (ويښياري)	wɪx̌yār-tyā́	اوښيارتيا ، هوښياري
وېلاړ (هوډ)	welā́ṛ	اراده ، عزم ، تصميم
وېلاړن (هوډمن)	welāṛán	بااراده ، باعزم ، مصمم
ويلوب (ذوب ، گداز)	wɪlób	ويلنگ ، ويلنه
ويلوبگر	wɪlob-gár	پولادساز، ولډېښنگار
وينا لېږد	waynā-léğd	وينا اخېستنه، نقل قول، اقتباس
وينې بيه	wɪne-báya	د وينې قيمت ، خونبها
وينيز (ليديز)	wɪníz	د ليدو اړوند ، بصري
وينيز (و) اوريز	wɪníz (o) awríz	سمعي او بصري، آيډيو ويژوال
وينې ككړ	wɪne-kakáṛ	په وينو ككړ ، خون آلود
ويی (گای)	wayáy	اوی ، وی ، لغت ، كلمه
ويي اوډ (- ون)	wayɪ-óḍ (-un)	د وييونو اوډون، د كلمو ترتيب (په جمله كې)
ويي پانگه (وييزېرمه)	wayɪ-pā́nga	د وييينو (لغاتو) ذخيره، واژگان
ويي پوهاند (وييپوه)	wayɪ-pohā́nd	د وييپوهنې ماهر، لغت پوه
وييپوهنه	wayɪ-pohə́na	د وييونو پوهنه، لغت پوهنه، واژه شناسی
وييرغاونه	wayɪ-raγāwə́na	لغت جوړونه، نيولوجېزم، نيولوگېزم

ویيز (ویيپانگيز)	wayíz	د ويي اړوند ، لغوي
ويي کښښنه	wayı-kx̌ə́na	سيند کښښنه، قاموس، ليکنه، لېکزيکوګرافي
ويي لړ	wayı-lár	د لغاتو فهرست، ګلوسری
ويیکی	wayíkay	ویوکی ، ادات
ويیليکی > سيند	sınd	
ويېنه (سکالو)	wayéna	بحث ، مباحثه

هـ – h (هې)

د پښتو ابېڅې نهويشتم توری چې د وينګ له پلوه زياتره غورځي او له ورپسې خپلواك (واوېل) سره همرنګېږي يا يو کېږي، لکه په ها - آ، هر - ار ، هګۍ - اګۍ ، هويه - اويه ، هيله - ايله ، هېر - يېر ، نهيل - نييل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرګوره ، تر هندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غږيزليك	ناکره
هاخوا >آخوا ، اخوا	ā́xwā	
هار (مونۍ)	hār	امېل ، غاړه کۍ ، لاکېټ
هارت>ارت	art	
هان (منګ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه يا اندازه

هاند وهڅه (هاند وهڅې)	hānd-o-háca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هټوځی > بازار	bāzā́r	
هجړا (نرښځی)	heǰṛā	هجړی ، نرښځك
هڅه	háca	کوشش ، اقدام ، میل ، رغبت ، ذوق ، شوق
هڅوب	hacób	فرهنگ ، کولتور ، کلچر
هدیره (مړېستون)	hadırá	ادیره، حضیره، هډیره
هڅول (لیول)	hacawəl	تشویقول
هډ بند	haḍ-band	ډبل پلستر ، بنداژ
هډ پوهاند (هډ پوه)	haḍ-pohā́nd	د هډوکو ماهر
هډ پوهنه	haḍ-pohə́na	د هډوکو علم
هډتړ (هډوانه)	haḍ-táṛ	اسکلېټ، استخوانبندي، چوکاټ
هډ درملی	haḍ-darmálay	د هډوکو ډاکټر، شکسته بند
هډه > اډه	aḍa	
هډیز (هډین)	haḍíz	د هډوکو اړوند ، استخواني
هرکلن	har-kalán	هرکلین، پر هرکال، همه ساله
هرکله راشئ (ښه راغلاست)	hárkala-rāšəy	په خیر راشئ! په خیر راغلئ! په خیر راغلاست!
هرکلین	har-klín	هرمهالی، هرمهالیز، مدام، همېشه، همه وقته
هریاسه > رشه	rəšá	

هربړه	hareṛá	اربړه
هړاند (لالهاند)	haṛā́nd	سرگردان
هرپۍ	harpə́y	صندق، صندقچه
هستوگنه، هستوگه > استوگنه	astogə́na	
هستونه (پنځونه)	hastawə́na	زېږونه، ايجاد ، آفرينش، تخليق
هستېدل > اوسېدل، استل	osédəl	
هسې	háse	هاسې ، اسې، هسي
هغومره (هاغومره)	hāγúmra	آغومره ، هوغونه
هغه لاړ دی > هغه تللی دی	haγə́ tləláy day	
هك (هېښ)	hak	هريان ، اريان ، حيران
هگۍ (هويه)	hagə́y	
هلك	halə́k	هلك (halúk-ā́n)
هله	hála	هاله ،هلې ، هغه وخت
هلې ځلې	hále-jále	هلې زلې ، الې زلې
هم آری (همريښه، هم بنستی)	ham-ā́ray	همريشه، هم نسبه، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزښتی)	ham-árzay	د يو ارزښت لرونکی
هماندپوهی	ham-and-póhay	د يوې اندپوهې

		(ایډیالوجی) لرونکی
هماندی	ham-ánday	همفکره ، همنظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (- ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب ، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي ، جماع
همبنډاری	ham-banḍā́ray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملگری، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپېری (هممهالی)	ham-péray	همدوره، همعصری، معاصر
همځېلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همڅنگ (همپوړی)	ham-cáng	انډیوال، همپوړیز، همتا ، همسنگ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه، د کوټې ملگری
همژبی	ham-žəbay	گډ ژبی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغږی	ham-γáğay	همنوا ، همآهنگ
همغږي	ham-γağı	همنوایي ، همآهنگي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکېتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همگروهی	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی

هملاری (لارمل)	ham-láray	د لارې مل
هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همکلاس
هملیدی	ham-lıdáy	هم نظری ، هم لیدتوگی ، د یوه نقطه نظر لرونکی
هملیکی	ham-lıkáy	هملړی، هم قطاری، همردیف، هم مسلك، همخانگی
هممانیز (هممانېزونه)	ham-māníz	گډ مانیز، هم معنا ، مترادف
هممانیزوالی	ham-mānız-wā́lay	گډ مانیزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، همیونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره ، همسن
هممهال (په یوه مهال کې)	ham-mahā́l	همزمان، درعین زمان، درعین حال، پر یوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-hā́γumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewā́day	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اینك)
هندستان	hendəstā́n	هندوستان ، بهارت
هنډور > هېنډور		
هنډه > هېنډه		

هنډې هنډې	háṇḍe-háṇḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، يې (کرلاڼي)
هوار (هوارى)	hawā́r	اوار (اوارى)
هواري وړ	hawārı-wáṛ	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéǰa	هوايي قلمرو
هوايي چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردي ، هوا پيمايي
هوبله (وزله)	hóbla	وسيله ، ذريعه ، چاره
هوده > اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوږه	húğa	اوږه
هوساينځى	hosāyən-jáy	استراحت ځاى، تفريح ځاى
هوساينه (هوسايي)	hosāyə́na	استراحت ، تفريح
هوساييز	hosāyíz	
هوښ (سد ، سول)	hux̌	هوش ، عقل
هوښيار > ويښيار	wıx̌yā́r	
هېڅ	hec	هيڅ
هېڅيال	hecyā́l	هڅنا
هېښتيا وړ	hex̌tyā-wáṛ	د هېښتيا (اريانتيا) وړ، د تعجب وړ
هېره (هېرتيا)	héra	هېروالى ، فراموشي

هېره > ايره	ıra\u0301	
هېښمه	hex\u030cma\u0301	هښمه (نا څاپي توره وريځ او توند باران)
هېښنده	he\u0301x\u030cənda	هېښوونکی، اريانوونکی، له حيرانتيا يا تعجبه ډك، محير
هېلمند	helma\u0301nd	هيلمند ، هېرمند
هيله بيله	hıla\u0301-bıla\u0301	ايله بيله، متې همدومره؛ په ناحقه ، غيرحق
هيله من (هيله مني)	hıla-ma\u0301n	هيله مند ، اميدوار
هېندار پاك	hendār-pā\u0301k	هېندار سپېڅ ، برف پاك
هېنداره	hendā\u0301ra	هنداره ، اينداره
هېنداری	hendā\u0301rəy	ويترين
هېنداريز (ښيښه يي)	hendāri\u0301z	شيشه يي
هېنډه	he\u0301nḍa	هنډه ، اېنډه ، ينډه
هېنډور	henḍawa\u0301r	ځېلي، هوډيالی، لجوج
هېواد	hewā\u0301d	اېواد ، هواد ، هيواد
هېواد بهر	hewā\u0301d-baha\u0301r	له هېواده د باندې، (چارې ...)
هېوادپال	hewād-pā\u0301l	هېواد پالونکی ، وطنپال
هېواد پلوری	hewād-plo\u0301ray	هېواد پلورونکی، وطنفروش
هېواد دننه	hewād-danə\u0301na	په هېواد کې دننه ، په

		هېواد کې داخل
هېواد سراسر	hewād-sarā́sar	د ټول هېواد په کچه، وطن شمول
هېوادنی (هېواديز)	hewādanáy	وطنی ، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wā́la	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي – i ، ی - ay ، ۍ - əy ، ئ - əy

دغـه څلور پـنځـه ډولـه (یـې ګـانې) لـه یـوې یـوازېنۍ عـربـي ی (یـاء) څـخـه آره اخلي چې پخپله پـه عـربـي او بیا پارسي غږپوهنه کې پـه همدا یـوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او یـوه غبرګغږ (ay) ښکارندویي کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملینه (ی) بلل کېږي او پـه پـښتو اوازپوهـه (فونیمیکس) کې یې پرله پسې اوږده، لنډه، زوروالـه او زورکـي والـه "یـې" بـولي ؛ زورکیوالـه بیـا دوه لیکنـي (ګرافیمیـک) ځېلونـه (وارېښتونـه) راخپلـوي : نوموالـه (ۍ) او کړوالـه (ئ) . اوږده (ې) او لنـډه (ي) ځانتـه او د ويي په سر، منځ او پـای کې راتـلای شي. لـه زورکیوالـو څـخـه نوموالـه دا (ۍ) ځانته او د ويي په پـای کې روغـه رمتـه لیکـل کېږي او پـه سر او مـنځ کې یې د لنډې (ي) پـه څېر پـه خوا پرخوا غبرګو ټکو ښوول کېږي، لکـه پـه

نړیوال او پېړییز کې او کړواله دا (ئ) د دویم ډېرګړي وګړي د پایلې په توګه، یا له کړ بنستېږ سره نښلول کېږي، لکه په ځئ، څټېئ ... کې او یا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غوړوئ ... کې. په دې لړ کې ay پایلې پر əy هغو هم هله اوړي چې اړوند نومونه اوښتې ډېرګړې (مغیره جمع) بڼې راخپلوي، لکه په سړی - سړیو، لښتی - لښتیو ... کې. په سوېل - لویدیز ګړدود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او لیکل د ویونکیو د لږه کیوالي د آر له مخې کره نه شي ګڼل کېدای او په دې ډول نرینه او نوموال پایله!

کره	غږیزلیك	ناکره
یا (که)	yā	د ناتړوییکي په توګه له "که" سره زیاتره هممانیز کارول کېږي
یاد (یادونه)	yād	یاد ، خاطره (خاطرې)
یاد څلی	yād-cə́lay	د یاد څلی ، د یادګار څلي یا منار
یادښت	yādəx̌t	یاددښت، یاددابښت، یادداشت
یادښتچه	yādəx̌t-čá	یادښت لیکچه، د یادداشت کتابچه، ډایری

یادښتلیك (یادښتپاڼه)	yādəx̌t-lík	د یادونې لیك، یادداشتنامه، نوټ، نوټبس
یادښتوړ	yādəx̌t-wáṛ	د یادښت وړ، د یادداشت وړ
یادښتول	yādəx̌tawəl	یادښت اخېستل، یادداشتول، نوټول
یاد ماڼۍ (یادګاري ماڼۍ)	yād-māṇə́y	د یادګار ماڼۍ، کاخ یادګاري
یاست	yāst	یاستئ ، استئ ، یئ
یاسته > بیاسته، رسۍ، واښ	bıā sta	
یاغیګړ (یاغیستان)	yāγıgáṛ	د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه (پاك – افغان ازاد سرحد
یاغیګیري (سر)	yāγıgırí	سرکښي، نافرماني، بغاوت، تمرد
یامېدل > نځېدل	ncédəl	
یایل > ویل	wayə́l	
یبل (یبله ، پښې لوڅې)	yábəl	ابله ، پښې ابله
یخپلوری	yax-plóray	یخ پلورونکی
یخپېر (کنګلپېر، یخچالپېر)	yax-pér	د یخ یا کنګل دوره، دوره یا مرحلهٔ یخبندان
یخچال	yaxčā́l	کنګلنۍ، فرېج، ګلاسیر، یخبندان

یخزنی (یغ دغه، یخ کرخ)	yax-zə́ṇay	یخوهلی، له یخ یا ډېرو سړو څخه کرخت شوی
یخساز	yax-sā́z	یخ جوړوونکی
یخسازي	yax-sāzí	یخ یا کنګل جوړونه، د یخ جوړولو کارخانه
یخ سیمه > یخچال	yaxčā́l	
یخلوبه	yax-lóba	د یخ پرمخ لوبه یا ورزش
یخماتی	yax-mā́tay	یخ ماتوونی (بېړۍ ...)
یخنڅا	yax-nacā́	د یخ پر مخ نڅا
یخني (ښوروا)	yax-ní	د غوښې ښوروا یا زومنه
یخني > ساړه		
یرغلیز	yarγalíz	یرغلي، تهاجمي (جنګ، وسله)
یرغملبیه > بونګه	bónga	
یرغمل ګر (یرغملګر)	yarγamalgár	یرغمل نیوونکی
یرغملګري	yarγamalgarí	یرغمل نیونه
یشنا (یش)	yašnā́	اېشنا ، جوش ، غلیان
یشنا ټکی	yašnā-ṭə́kay	د اېشېدنې یا غلیان نقطه
یغ دغ (یخ کرخ)	yáγ-dáγ	شخ و کرخت ، یخوهلی
یلغوز (څړه)	yalγóz	یلغز ، جړه ، مجرد
یم	yəm	وم (کرلاني)

ینه	yəná	اېنه ، ځیگر
یو (د یوه)	yaw	یاو ، یېو ، (دیو)
یوازې	yawā́ze	یواځې، بیاځې، اېوازې
یوازېنی	yawāzenáy	یوازینی، یوازنی، یواځنی، یواځینی
یو اوونیز	yaw-owníz	یو هفته یي
یو بنسټی (یو آرې، همآری)	yaw-bənsə́ṭay	هم منشاء ، یو بنیادی
یو پال (یو څښتنی)	yaw-pā́l	د یوه خدای په گروهه، موحد ، یکتا پرست
یو پالنه (یو څښتني ، یوواله)	yaw-pālə́na	یو خدای پالنه ، یو خدای گروهي ، یکتا پرستي
یو پر دوه	yaw—pər-dwá	یو په دوه ، یو د دوو پر وړاندې ، دوه برابره
یو پلا (یوځل)	yáw-plā	یوه پلا (د تړنگ او لنډیز له مخې)
یو پېړییز	yaw-peṛəyíz	یو پېړۍ ایز، یو پېړۍ ییز، یو قرنه، سلکلنیز
یو ترمنځ (هر دویم)	yaw-tər-mánj	یو ترمنځه ، یو پسې، یك درمیان ، هر دومی
یو جولي (یو بڼی)	yaw-ǰawlí	یو شکلی، هم شکلی، یوونگی
یو جولی (یو بڼی)	yaw-ǰáwlay	یو رنگ ، یورنگی، یو

		شکله، همرنګی ...
یوځل (یووار)	yáw-jal	یوځلې، یوځله، یو کرت
یوڅپیز	yaw-capız	یو هجایي، یو سېلابه، مونو سیلابیك
یوخوا – بلخوا	yáw-xwā-bə́l-xwā	یوه خوا – بله خوا (د ترکیب او لنډیز پر بنسټ)
یو زرویوم	yáw-zər-o-yawə́m	یو زر و لومړی، یو له پاسه زرم
یو زرییز	yaw-zərəyíz	یو زرۍ ییز، یو زرۍ ایز، یوه زر کلنیزه ، یو زر کلیزه
یو ژبی	yaw-žə́bay	پر یوه خبره ولاړ، رښتینی؛ همژبی، پر یوه ژبه غږېدونکی
یو ژبیز	yaw-žəbíz	د یوې ژبې اړوند (سیند ، قاموس ...)
یو سترګی	yaw-stə́rgay	کاجر، چغر، شپړا
یو شپېنی	yaw-špenáy	د یوې شپې ، یك شبه
یو ګروهی > یو پال		
یو ګروهي > یو پالنه		
یو لاری	yaw-lā́ray	د یوې لارې تلونکی، د یوې لارې مل، هملاری
یو لوریز	yaw-loríz	یو اړخیز، یو طرفه (سړك، جاده)

یو لوریزوالی	yaw-lorız-wā́lay	یو طرفي، یو جانبي
یو مهالی > هممهالی	ham mahā́lay	
یو مهالیز (یووخته)	yaw-mahālíz	یووختیز
یو مېړوښي	yaw-meṛoxí	یو څښتني، یو مېړه توب
یو مېړوښې	yaw-meṛóxe	یو څښتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه
یونې (یور)	yúṇı	یورانې، یورگانی (د ورونو ښځې)
یو وار (یوځل)	yáw-wār	یووار
یو ښځمنی	yaw-xəjmánay	د یوې ښځې مېړه، یك زنه
یو ښځمني	yaw-xəjmaní	یو ښځې توب، یو ښځیوال
یوکۍ (یو څرخه)	yawkə́y	یو ارابه یي سایکل
یوم (لومړی)	yawə́m	یووم ، اول
یونلیك	yun-lík	سفرلیك، سفرنامه، سیاحت نامه
یووالی (یوواله)	yaw-wā́lay	یوالی، اتفاق
یووستوی	yaw-wastə́way	یوستوی
یوولس	yawólas	یوه لس ، یولس
یوون	yawún	یوکی ، واحد (مقیاس)
یوه	yawá	اېوه ، یوه (ywa)
یوه (سړي ته)	yawə́	اېوه ، یوه (ywə)

یه (آ ، وا)	ya	یا ، ای، اې
یه > نه		
یېبرور	yebra-wár	ابرور، حاصلخیز، پرثمر، بارور
یېبره	yébra	ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
یېړ (د بېړیو جوبه)	yeṛ	هېړ ، اېړ
یېړمشر (سرمانو)	yeṛ-mə́šər	د بېړیو د جوپې مشر
یېوه (قلبه)	yéwa	یوه، یوې، ییوه، اېوه (جمع: یېوې)

اخځلیک

۱- پالوال، عبد الرازق: معیاري پښتو. یونایټډ پرېس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.

۲- تږی، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.

۳- زیار، مجاوراحمد: پښتو ګړدودونه. نړیوال پښتوسېمینار، کابل ۱۳۵۴ (1975).

- پښتو لیکلار. ننګرهارپوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- ویپپوهنه. د پښتوژبې او ادب څانګه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتوسیندګی- انګرېزي سربلونه+ وستربلونه(غبرګبلونه)،

گړنې او ځرګندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز،
پېښور ۱۳۷۸ ل(2000 ز).
- پښتو پښويه (ګرامر)، دريم چاپ. دانش کتابتون،
پېښور۱۳۸۴ ل (2005 ز).
- سلګونه ليکنې او ليکونه(سپين ليکونه چا پ ته چمتو).
-۷ - پښتو قاموس، پښتوټولنه. لومړی ټوک۱۳۳۰ ، دويم ټوک
۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).
-۹ زېری، لومړی ګڼه ۱۳۵۶ ل. پښتوټولنه، کابل.
10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
11- Zyar, M.A.:Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
12- Mackenzie,D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.
13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d'etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

يادښت: په سيند ډوله لارښود کې د آرويي تر څنګه د ليندیو( ) دننه دويم ويی يا د همانيز جاج را اخلي او يا د پورويي. په > پسې راغلي سم ويي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډيزدی. داچې د متن دننه نغوتې، نومېرنې يا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومينه والو ښښنه غواړم.